

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 111 | קידושין ס"ד. – ס"ג: חשון ה'תשפ"ד

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

ההתהוות הראשונה המוזכרת בתורה היא אור, וזו כל מהות הבריאה ותכליתה - התגלות ה'י"ת בה, וכן אמר הכתוב (ישעי' כה) ואמר ביום ההוא הנה אלקיני זה וכו', ובמדרש הנעלם (וירא קטו). "אמר רבי יהודה לא היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא מיום שנברא העולם כאותה שמחה שעתידי לשמוח עם הצדיקים לעתיד לבא וכל אחד ואחד מראה באצבע ואומר הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

ואברהם אבינו נקרא נקרא נדיב בזה שהיה תחילה לגרים (סוכה מט:), וברש"י (שם) ד"ה נדיב - שנדבו לבו להכיר את בוראו, תחילה לגרים - בנדבת לבו להתגיייר. ועה"פ 'אברהם אהבי' (ישעי' מא ח) פרש"י שלא הכירני מתוך תוכחה ולימוד אבותיו אלא מתוך אהבה.

בפשוטו לא מובן מה השייכות בין נדבת לב ואהבה לבין ההכרה במציאות הבורא, אלא ביאור הדברים שהאלקים עשה את האדם ישר, וכשם שאהבת האדם את עצמו מובנת לנו כטבעית בעצם הווייתו [אין שלילת אהבת עצמו בנין בנפש האדם אלא סתירת הווייתו (חזו"א אמונה ובטחון ה יד)] כך גם אהבתו את מקורו טמונה בעצם לבבו, ואליזי תשוקתו, וכבר תמה אליפו התמני (איוב טו יב) 'מה יקחך לבך' ופי' מצודת דוד שם 'מה מלמדך לבך לכהש בהשגחה', הרי שלב מכזה הוא לב לוקח, לעומתו הישר - לבו מתנדב להכרת בוראו.

הנה כתיב (מלאכי ג) אני ה' לא שנית, ופי' שם האב"ע 'לא יקרה לי שנית', ומאידך 'אכן אתה קל מסתתר' (ישעי' מה טו). ואיתא בחז"ל (תיקוף' כו) "אבל לגבי חיבייא אשתני קודשא בריך הוא ואסתתר בכמה לבושי ובכמה כסויין ובכמה קליפין".

ובספר 'תולדות יעקב יוסף' ריש פר' בראשית נמצא חידוש נפלא בשם רבו (כנ' בעש"ט) בזה"ל 'שאם ידע האדם שהקב"ה מסתתר שם אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און', עכ"ל, והוסף עוד בשמו שר"ת של הפסוק אמר אויב ארדף אשיג אחלק וגו' הם ה' אלפין, ששם אלופו של עולם מסתתר, ולהאמור למדנו כי אפי' אויב הרודף אינו מהווה הסתרה לידוע ששם אלופו של עולם מסתתר.

והנה גבי ריבית מצינו ענין הסתרה, שהרי איתא בטור (יו"ד קס) שהעובר עליה כאילו כפר באלוקי ישראל, ואולי יש לטעום בזה שהנותן מקום לריבוי שלא כדון הרי הוא כמעמיד אפשרות ריבוי שלא ברצון הבורא, ואין לך הסתרה גדולה מזו, ואם חידשו גדולים שידיעת ההסתרות מבטלת את ההסתרה הרי שהנשומר מריבית לא מבעיא שמבטל את ההסתרה, אלא הרי הוא מכריז על מציאות ה'י"ת, שכן מכלל לאו אתה שומע הן, ואם העובר עליה כאילו כפר, הרי שהנמנע מלהיות 'כאילו כפר' ודאי שהוא מחזק האמונה.

נעלה נא דיון בהלכות ריבית בדבר הנוגע למעשה, ויה"ר שזוכה תמיד ל'אור חדש על ציון תאיר וזוכה כולנו מהרה לאורו', וכהרגליו למותר לציין שאין לסמוך למעשה על העולה מהאמור כאן.

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית: info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

שליח לקדש, ואף היכא שאמרה לו שסכף קידושה שלו תולים שקידש את הקטנה, משום שהיא מצוה המוטלת עליו, דכתיב "ואת בנותיכם תנו לאנשים". ואם יש כמה בנות קטנות, למ"ד קידושין שאין מסורים לביאה הווי קידושין, כל הקטנות בספק קידושין, ולמ"ד קידושין שאין מסורים לביאה לא הווי קידושין, אין הקטנה מקודשת, כיון שהיא אסורה מדין ספק אחות אשה, ומתני' איירי כשיש שם רק קטנה אחת שבזה הוא מותר בקטנה, (ובגרות היינו בוגרות דעלמא).

ואם יש לו ב' כיתי בנות משתי נשים ונשא את השניה לאחר מיתת הראשונה, ואמר קידשתי את בתי הגדולה, ואינו יודע איזה מהגדולות, לר"מ כולם אסורות חוץ מהקטנה שבקטנות, מפני שהאדם מכניס עצמו לספק שיצטרך לשאלו להכמים, ולרבי יוסי כולם מותרות חוץ מהגדולה שבגדולות, מפני שאין האדם מכניס עצמו לספק, וכן נחלקו ר"מ ורבי יוסי במקדש בתו הקטנה, וצריכא, דקטנה י"ל שאינה נקראת אלא הכי קטנה, אבל גדולה נקראת כל מי שהיא גדולה יותר מאחרת מפני שהוא שבח לאדם לקרות לבתו גדולה.

והמחלוקת שמצינו לגבי הנודר עד פני פסח עד מתי כוונתו, מוחלפת שם השיטה, וצ"ל שלר"מ אסור עד שיצא הפסח דכל יום הוא פני לחיבורו ואפילו אחרון תחילתו פני לסופו, ולרבי יוסי אסור עד שיעצם פסח, (ואם אמר עד הפסח לכו"ע אסור עד שיעצם, ואם אמר עד שיהא אסור עד שיצא כיון שאמר לישא תירא). וכן מצינו לגבי הנודר עד דבר שזמנו קבוע כגון פסח ויו"ט, (למעוטי קציר ובציר שלכו"ע לא נתכוון אלא לתחילתם), שלר"מ אסור עד שיצא ולרבי יוסי עד שיעצם.

ואם יש לאדם זה רק אשה אחת סובר אביי שלכו"ע כוונתו לגדולה ביותר או לקטנה ביותר, ולאמצעית הוא קורא בשמה. ולפי זה איירי מתני' שאין אמצעית בקטנות, שאם יש אמצעית היא מותרת, אבל האמצעית שבגדולות אסורה וכל כח ראשונה לגבי בת שניה גדולה קרי לה. ולפי זה המחלוקת לגבי פסח הוא מחלוקת בביאור לשון בני אדם והאיסור הוא משום דפני היינו שיהא הפסח פנוי ועובר.

ס"ה. נאמנות האדם לאסור את עצמו או את אחרים-

האומר לאשה קידשתך והיא מכחישה, או שאומרת שקידש את בתה, או שהיא אומרת שקידשה והוא מכחיש, או שהוא אומר שקידש את ביתה, אין אחד מהם נאמן לאסור את חברו, ואפי' האשה שאוסרת את עצמה על כל העולם אינה נאמנת לאוסרו, וכן אינה נאמנת לאסור בתה אפי' מדרבנן ואין הבת צריכה גט, ומותר בקרובות הקטנה, (אף שהאב נאמן מדאורייתא), אבל הוא עצמו אסור כפי מה שאמר דשויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, וכן היא עצמה אסורה כשהיא אמרה.

ואם האשה אמרה קידשתי והוא מכחיש, מבקשים ממנו לתת לה גט כדי להתירה, אע"פ שהוא אסור עצמו בקרובותיה, ואם נתן גט מעצמו כופין אותו לתת כתובה דגלי דעתיה דקדישה, וארוסה יש לה כתובה אפילו אם בעל לא כתב לה. תוד"ה ואם.

עד אחד

בקידושין - המקדש בעד אחד, לרב יהודה אין חוששין לקידושין, ואם שניהם מודים לדבי העד לרב יהודה לא ברור מה הדין בכזה אופן, אם החסרון הוא משום שאינו נאמן והם האמינוהו, או שהחסרון בע"א הוא שאין קידושין חלים בלא עדים, דיליף דבר דבר ממנו, וא"כ אף שהם מודים אינה מקודשת. ולרב ושמואל גם בזה אין חוששין לקידושין, וכן הורו בני דינא רבה ("מ"ב ב"ד של רב ו"מ ב"ד של רבי).

ומסקנת הסוגיא: לרב כהנא המקדש בע"א אין חוששים לקידושין, דיליף דבר דבר ממנו. ואין כאן דין הודאת בע"ד כמאה עדים ודכתיב 'אשר יאמר כי הוא זה' הרי שמכח על מקצת הודאתו, כיון שהוא חב לאחרים שהקובים נאסים. ולרב פפא חוששים לקידושין. והיכא שאין אפי' עד אחד אינה מקודשת אפילו אם הוא מודה, ושאינו עד אחד שהוא מועיל לחייב שבועה דיניי ממונות, ולהכי י"ל שמועיל גם לקיים קידושין היכא שניהם מודים.

ס"ד. אב נאמן לומר שקידש את בתו, או שקידשה וגירשה שקבל את גיטה, והיא פסולה לכהונה, ודווקא כשהבת עדיין קטנה אבל אם היא גדולה כשאמר זאת אינו נאמן ומותרת לכהן, וכן אין האב נאמן לומר נשבת ופדיתה לפוסלה לכהונה משום ספק זונה, אף שהיא קטנה.

טעם הנאמנות הוא דרמנא הימניה דכתיב "את ביתי נתתי לאיש הזה", כשאמר "לאיש" הרי אסר את ביתו על הכל, וכשאמר "הזה" הרי התיר אותה לאיש זה, ואיירי בקטנה או נערה, אבל בבוגרת לא מישתעי קרא, ולענין שבויה לא מצינו שהתורה האמינתו. ואין הנאמנות מדין "בידו" דאין בידו לגרשה, וגם לקדשה תלוי ברצון הבעל.

להו"א נאמנות האב היא מדין "בידו" דמה לו לשקר שהרי הוא יכול לקדשה לאחר ולקבל גיטה ולפוסלה, והא דאין נאמן לומר שהיא נשבת, משום שאין בידו לאוסרה לכהונה, דס"ל כרבי דוסתאי בן יהודה שאם נישאת לחלל אינה נפסלת לכהונה, דבנות ישראל מקוה טהרה לחללים וכל שאנה נשאת בתו אתה נושא אלמנתו (וא"ת הרי בידו לקדשה ולגרשה, י"ל דאינה נפסלת אלא מכהונה ולא מתרומה, והשבויה פסולה אף לתרומה), וס"ל כר"ע שאין קידושין תופסים בחיביי לאוין, ולכן אינו יכול להשיאה לממזר, וס"ל כרבי ישבב שגם בחיביי עשה כגון מצרי ואדומי אין קידושין תופסים, (ודלא כרבי סימאי דס"ל שבאלמנה לכה"ג לא הוי ממזר לר"ע). והגמ' שואלת שגם לרבי ישבב י"ל שלא בא אלא לאפוקי מר' סימאי, וא"כ הרי בידו להשיאה לחיביי עשה.

נאמנות הבעל לענין חיוב אשתו ביבום

מי שמת בלא בנים לא מואשה זו ולא מואשה אחרת, ויש לו אחים, אסור לאשתו להנשא לאחר בלא להתייבם או לחלוץ. הנדון בסוגין הוא האם הבעל נאמן לומר שיש לו אחים או שאין לו בנים לאוסרה אחר מותו, וכן אם נאמן להתירה.

במתני' מבואר שבעל נאמן לומר בשעת מיתתו שיש לו בנים ואין אשתו זקוקה ליבום, ואינו נאמן לומר שיש לו אחים, כיון שעד עכשיו היתה בחזקת שאינה זקוקה ליבום.

והנה לכא' מתני' כשיטת רבי דס"ל שמי שאמר בשעת הקידושין שיש לו בנים או שאין לו אחים כדי שלא תדאג מן היבום ותתרצה להתקדש לו, ולא אמר על מנת, ובשעת מיתתו אמר שאין לו בנים או שיש לו אחים, נאמן להתיר ואין נאמן לאסור כלומר שנאמן במה שאמר בשעת קידושין ולא במה שאמר בשעת מיתה, אבל שיטת רבי נתן שנאמן בשעת מיתה אף לאסור.

רבא מבאר שאם חוזר בו בשעת מיתה נאמן לאסור, שלא רוצה שיהיה העוון מחמתו, ואם אינו חוזר בו אינו נאמן דלעושה קא מיכוון. ואביי סובר שאם נאמן כשחוזר בו, כ"ש שנאמן כשאינו חוזר בו, ועל כן מפרש אביי שאם אינו מוחזק לא באחים ולא בבנים שהיא בחזקת שאינה זקוקה ליבום, נאמן להתירה ולהעמידה על החזקה הראשונה, ואם יבוא אח"כ אדם ויאמר שהוא אח לאו כל כמינה, דאתני דיבור לחזקה, ואינו נאמן לאוסרה להוציאה מחזקת התר, אבל אם הוא מוחזק באחים ולא בבנים חזקה בעלמא בלא עדים, לרבי נאמן להתירה שהרי הוא יכול להתירה גם ע"ג גט שיתן סמוך למיתתו, ונאמנות מה לי לשקר בשעת הקידושין היא כעדים, ולרבי נתן אינו נאמן דמה לי לשקר זה כחזקה, ואין החזקה עוקרת לגמרי חזקתה שהיא חייבת יבום, ומ"מ אם אינו חוזר בו מותרת, דאף שלפני הקידושין היתה בחזקת שיש לו אחים ואין לו בנים, מ"מ חזקה זו הורעה ע"י מה שאמר בשעת קידושין, וכיון שלא חזר בו נאמן, דאין אדם חוטא ולא לו, ואם היו לו אחים היה חוזר בו בשעת מיתה. וכתבו התוס' (ד"ה רבי) דלפי זה י"ל שגם אם הוא מוחזק באחים נאמן, אף י"ל שבזה אינו נאמן, דבשעת מיתה לא שייך לומר שיפטרנה בגט, דשמואן או לו כח.

המקדש בתו ולא פירש איזה בת קידש

להלן ביאר דין המקדש אחת מבנותיו ולא אמר איזו מהן, איזה מהבנות בכלל הספק למי כוונתו, והאם כשיש ספק חלים קידושין ואין ידוע על מי, או שלא חלים קידושין כלל בגלל שאין מסורים לביאה.

ס"ז: המקדש את בתו בסתמא ולא פירש איזה הבוגרת בכלל ומותרת לכל אדם בלא גט, אף אם היא עשתה את אביה

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

ישנם כיום עמותות המלוות ללא ריבית, כנגד 'גיוהין' כרטיס אשראי בסכום ההלוואה בתשלומים חדשיים, בתוספת סכום העמלה שגובה חברת האשראי מהעמותה. כלומר העמותה המלוה גובה גם את העמלה שגובים ממנה.

כמובן שתוספת זו שמוסיף הלוה בגין ההלוואה צריכה דיון האם יש בה משום ריבית, שהרי על אף שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה (ב"מ סט): מ"מ אסור לנותן הריבית לחזור ולקחת את הריבית מהלוה, משום הערמת ריבית (יו"ד קס יג).

והדבר תלוי האם העמלה שחברת האשראי גובה היא בגין המתנת הזמן, שאז נמצאת העמותה נדרשת לשלם ריבית בעד המתנת הזמן שנותנת חברת האשראי ללקוחותיה, וכאשר חוזרת העמותה וגובה זאת מהלוה עוברת על הדין 'שלא יחזור ויקחנו', אבל אם העמלה היא רק בגין השירות שנותנת חברת האשראי אין כל איסור לגבותה מהלוה, הואיל ואינה אגר נטר אלא הלוה משלם למלוה את סך ההפסד הנגרם לו בגין אופן פרוען ההלוואה.

הן אמנם בעבר חברת האשראי היתה משלמת בתאריך מסויים כל חודש, וגובה מהלקוחותיה בתאריך מסויים, כך שלא בכל עיסקה היתה החברה ממתנה זמן ללקוחות, וגובה העמלה היה אחיד ולא תלוי בתאריך העיסקה ו/או בתאריך בביית חברת האשראי מהלקוחות, וממילא היה מקום להבין שהעמלה היא בגין השירות ואינה אגר נטר.

וגם כיום שמוטל על חברת האשראי לשלם מיידית (אם כי טכנית זה לוקח יום) לחברות - שבוצעו אצלם עסקאות ע"י כרטיס אשראי - את הסכומים המחוייבים, וככ"ז הגביה מהלקוחות מבוצעת ע"י חברות האשראי בתאריך קבוע, ונמצא שעל הרוב ממתנה זמן ללקוחות, אעפ"כ חברות האשראי לא שינו את גובה העמלה, והיא נותרה כפי שהיתה בעבר.

רבנים רבים למדו מעובדה זו - שעל אף שנוספה המתנת זמן ללקוחות נותרה העמלה כשהייתה - שאין העמלה אלא בגין השירות ולא כתמורה להמתנת הזמן, וממילא אין כל איסור לעמותות לחזור ולגבותה מהלווים כמבואר לעיל.

אולם אין הדבר ברור, שהרי ודאי העמלה נגזרת מחישוב כדאיות חברות האשראי להסכם שבינן לבין הלקוחות, ואין חברה פיננסית שתתן הרווחת זמן מבלי לחשב קבלת תמורה בגינה, ועל כרחך שחישוב שסך העמלה שנקבעה לגביה מהמוכרים יש בה כדי לשלם גם את תמורת רווח הזמן הניתן ללקוחות.

זאת ועוד, מסתבר שהסיבה שהרגולטור חייב את חברות האשראי לשלם מיד לאלה שביצעו עסקאות עם לקוחותיהם, למרות שבזה חברות האשראי מרוויחות זמן ללקוחות, היא מפני שחישוב העמלה המתקבלת שזה גם כתמורה להרווחת הזמן, ולפיכך יש מקום גדול להגדיר את העמלה כאגר נטר, ונמצאת העמותה ששילמה אגר נטר זה וחוזרת וגובה זאת מהלקוחות - שהם הלווים מחברת האשראי - עוברת על איסור 'יחזור ויקחנו'.

אמנם, למרות זאת בעמותות הנ"ל שמקיימות מצות הלוואה יש להתיר משום צורך מצוה (יו"ד קעב א). אלא שעדיין יש בזה נפקותא רבנא, כי גם בעסקאות רגילות של קניית מוצרים ישנם מוכרים הגובים מהלקוחות את דמי העמלה שנגבית מהם, והדבר ניכר בכל שוק המוצר גבוה יותר למשלמים באשראי, מאשר למשלמים שדבר אחרת, ועד כמה דנחוש שהעמלה נחשבת כאגר נטר הרי"ז אסור מדין יחזור ויקחנו.

ואף שבעמלה גלומה גם גביה עבור השירות, אין לומר שלא ניכר שהמוכר גובה גם אגר נטר, כל שההפרש במחיר הוא כפי סך העמלה שגבתה ממנו חברת האשראי, שידוע שגלום בה גם אגר נטר. אכן אם ההפרש בין המחיר למשלמים באשראי לבין המשלמים באופנים אחרים לא יהא זהה לעמלת האשראי, הרי שלא ניכר, וצ"ע אם יש באיסור 'יחזור ויקחנו' קולא כשלא ניכר.

בעידוד ובכרבתם של מרגן ורבנן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

ממתני' דקתני האומר לאשה קידשתין וכו' אין ראיה שהמקדש בע"א חוששין לקידושיו, די"ל דאיירי באמר קידשתי בפני פלוני ופלוני שזה קידושין גמורים אלא שהעדים הלכו למדינת הים.

המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי אפי' לאחר זמן לבי"ש א"צ גט שני, ולב"ה צריכה גט שני, ואם נתגרשה מן האירוסין מודים ב"ה שא"צ גט שני מפני שאין ליבו גס בה. הגמ' מבארת דלא איירי בעד אחד ונחלקו אם חוששים לקידושין בע"א ואיירי כששניהם מודים, אלא איירי שהיו עדים על היחוד, ומחלוקתם היא אם אומרים "הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה" כיון שליבו גס בה, או לא, ומן האירוסין שאין ליבו גס בה, ודאי שאין כאן עידי ביאה.

ס"ה: שניים שבאו ממדינת הים ויש עמהם אשה וחבילה וכל אחד טוען שהאשה שלו והשני הוא עבדו והחבילה שלו, והאשה טוענת ששניהם הם עבדיה והחבילה שלה, צריכים שניהם לתת לה גט, וגובה את כתובתה מהחבילה. הגמ' מבארת דלא איירי שיש לכל אחד עד אחד וצריכה גט כדי להתייר לנישא, וגובה כתובתה מן החבילה ממי"ג, והמותר בספק עד שיבוא אליהו, שהרי ע"א בהכחשה אינו נאמן אפילו אם היא לא מכחישה, דאין עד אחד נאמן אלא לשבועה והכא שביעה לא שייכא. ולא איירי כשיש לכל אחד שני עדים, דא"כ דאי"כ וכו' לה ולטעם שהם עבדיה וחבילה שלה, אלא באמת היא מותרת לעלמא בלא גט, ורק אם היא רוצה לגבות כתובתה מהחבילה היא צריכה ב' גיטין שיתנו לה הם מעצמם, אבל בלא זה תהא החבילה מונחת עד שיבוא אליהו, ואשמועינן כר"מ דס"ל שמטלטלין משתעבדים לכתובה.

בדיני ממונות א"צ עדים לקיומא (לחלוקת נכסי שותפין כשלא חוזרים בהם ומכחישים את טענת השני) דלא איברו סהדי אלא לשקרי המכחישים וטוענים שלא כך היה. ומכאן למד ר"ת שא"צ לעשות קנין בפני שניים. תוד"ה לא.

אמר לו עד אחד... והלה שותק-

אמר לו ע"א אכלת חלב בשוגג ואתה חייב קרבן, והלה שותק נאמן העד וכשר הקרבן, והא דכתיב "או הודע" ולא שידועוהו אחרים היינו כשהוא מכחיש, ואם הוא אומר לא אכלתי פטור. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שדווקא אם שותק חייב קרבן, דהוי כנודע לו מעצמו, ואיירי באמר לו העד שהיה עליו לדעת שאכלת, אבל באומר איני יודע פטור, דכתיב "או הודע" ולא שידועוהו אחרים, אבל שני עדים מעידים שהוא אכל חלב חייב קרבן, דאם הביאוהו עדים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל.

אמר לו ע"א נטמאו טהרותיך בפניך והלה שותק נאמן העד, ולא אמרינן שהוא שותק מפני שהפירות ראוים לו לימי טומאתו (משא"כ באכלת חלב לא היה מקריב חולין בעזרה), ואם אומר לא נטמאו טהרו. וכתבו התוס' (ד"ה נטמאו) שמה שלאבי מי שהיה עוסק עימו בטהרות ואמר לו נטמאו טהרותיך נאמן, ואם אומר טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן כיון שאין בידו לטמאם, איירי במכחישו, אבל באינו מכחישו נאמן אף כשאינו בידו, כדמצינו שנאמן לגבי חלב ורביעה אע"ג שאינו בידו. ורבא סובר שדבר שהיה בידו אע"פ שעכשו אינו בידו ואמר לו מיד אח"כ נאמן אע"פ שאינו שותק, והלכה כרבא. ועד אחד שנאמן אסורים היינו דווקא להתייר, אבל לאסור אינו נאמן אלא באופנים הנ"ל, ושתיקה אינה כחודאה אלא היכא שאומר לו שהיה לו לידע מכן. ובדבר שאינו בידו והוא שותק, אם הדבר יכול להתברר כגון שאומר לו יש שרץ בטהרותיך, ודאי יש לחוש לדבריו ולבדוק את הדבר. וגברא דמהימן כבי תרי נאמן אף באינו בידו ואינו שותק.

ס"ו. אמר לו ע"א שורך נרבע ואסור להקרבה והלה שותק נאמן העד, אבל לענין סקילה צריך ב' עדים, ולא אמרינן שהוא שותק משום שלא כל השוורים עומדים להקרבה, וכן הבעלים נאמן לומר ששורך נרבע או שהמית. וצריכא.

אמר לו ע"א אשתך זינתה והלה שותק, לאביי נאמן, ואף שאין דבר שבערה פחות משנים, היינו במקדש בעד אחד דאפשר שהמעות מתנה, אבל הכא הביאה אסרת בין בעדים בין שלא בעדים אלא שהבעל מה היה. והא דמשמע בסוטה שאין האשה נאסרת אלא בקיני וסתירה, דבר איירי שבעל לא שותק, (תוד"ה אמר). ולרבא אינו נאמן דאין תם שבערה פחות משניים, ואין לאוסרה עליו מדין שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, דס"ל לרבא ש בשותק העד נאמן כיון שיש רגלים לדבר, ולא מכח עדות הבעל. (תוד"ה רבא). ונחלקו בכוננת שמואל שאמר "אי מהימן עלך זיל אפקה", אם כוננתו שהעד נאמן ואינו גזלן, או שכוננתו שהעד נאמן עלך כשניים.

מעשה בינאי המלך שהיה מהכהנים של בית חשמונאי שכבש ס' כרכים גדולים וכו' הקים להם בציץ שבין עיניו שנתנו על מצחו כדי שיעמדו על רגליהם מפני שהשם כתוב בו, (ואע"ג שאינה שעת עבודה, בגד' כהונה ניתנו להנות בהם. רש"י. ודעת התוס' (ד"ה הקם) שחייבים להפשיט בגדי כהונה מיד, ודווקא בציץ מותר דכתיב "והיה על מצחו המידי"), ואמר לו זקן אחד די לך בכתר מלכות הנח כתר כהונה לזרוע של אהרן, שהיו אומרים שאמנו נשבית במוז'יעים ושביה פסולה

לכהונה ונשאה אביו ונעשה חלל, ויבוקש הדבר ולא נמצא, ואמר לו אלעזר בן פועריה שיהרגם, והתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה יבוא וילמוד, (ונזרקה בו אפיקורסות שהרי תורה שבעל פה מה תהא עליה), ונהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם, עד שבא שמעון בן שטח שהיה אחי אשתו והיא החביאתו והחזיר התורה ליושנה.

הגמ' מבארת שהיה ע"א שנשבית אמו, והכחישהו ב' עדים, ומבואר שאם לא היו מכחישים היה נאמן, ולרבא היו ב' עדים והיו ב' אחרים שהיוומו אותם ולכן לא היו הראשונים נאמנים, או שהכניסו שפחה כנענית במקומה לפני שנתייחדה עם השבים בלא עדים, הלכך אין כאן הכחשת עדים. אבל אם היו תרי ותרי אין סומכים על המתירים יותר מעל האוסרים ואף שהאשה בחזקת כשרות, מי"מ היא לא באה לפנינו, ולכן אין חזקת כשרות כיון שמעידים שתחילת לידתה בפסול, רש"י. והקשו התוס' (ד"ה מאי) דהא אמרינן בכתובות י"ג דהמכשיר בה מכשירי בבתה, ותריצו דלא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי אלא בתרומה דרבנן, דתרי ותרי ספיקא דרבנן ובה לא החמירו, אבל ביוחסין שיש איסור דאורייתא החמירו לאוסרה מדרבנן.

ס"ז: מקוה שהיתה בחזקת שלימה ומדדו אותה ונמצאת חסירה, ר"ט סבר שהטהרות שנעשו על גבה טהורות, מפני שהמקוה בחזקת שלימה והשתא הוא דחסר. ור"ע אמר שהאדם בחזקת טמא ואין לטהרו מספק. ור"ט רצה לדמות לעובד ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו שכבר עבד כשרה, (דכתיב "והיתה לו ולזרעו אחריו") בין זרע כשר בין זרע פסול, (אבל לכתחילה הא מחולל קרייהו רחמנא), ו"א מדכתיב "ברך ד' חילו" חולין שבו, וי"א מדכתיב "הכחן אשר יהיה בימים ההם"), ואף שבמקוה ודאי אם יודעים שבזמן הטבילה היה המקוה חסר טהרותיו טמאות למפרע, מי"מ היא שטבל כחן באותה מקוה ועבד סבר ר"ט שהעבודה כשרה. (תוד"ה אמר). ור"ע אמר לו שזה דומה לנודע שהוא בעל מום שעבודתו פסולה אפי' היה שוגג, דבמזיד הא כתיב "אך אל הפרכת לא יבוא וכו' ולא יחלל", (דכתיב "את בריתי שלום" והו' קטיעא לומר שיהיה שלם), דמקוה פסולו ביחיד דעד אחד נאמן באיסורים ובעל מום פסולו ביחיד כדלהלן, משא"כ בן גרושה ובן חלוצה פסולם בשניים, ועוד דמקוה ובעל מום פסולם בגופם, משא"כ בן גרושה ובן חלוצה פסולם מאחרים מחמת אמו, והודה ר"ט לר"ע.

רבא רוצה להוכיח כדבריו מהא דתני "פסולו ביחיד", דודאי איירי בדשתיק, דאי מכחישו אינו נאמן, ועל זה אמר שבן גרושה וחלוצה צריך שניים. ואביי מבאר דאיירי במכחישו, ומי"מ נאמן משום דאפשר לברור, וזה הכונה פסולו בגופו, וכן מקוה חסרונו לפנינו. ומכאן הוכיחו התוס' (ד"ה שלח) שכל דבר שיכול להתברר עד אחד נאמן עליו אפילו אם עד אחד מכחישו.

הגמרא מכאן ועד כמעט סוף המסכת (דף פ) מבארת דיני יוחסין, והיינו מי נחשב מיוחס שכשורתו ידועה ומותר לו להנשא, ומי אינו מיוחס או יש לו פסולים מסוימים שאסור לו להנשא, וכן יבואר באלו אופנים לא תופסים קידושין בגלל שהקשר ביניהם פגום, ובאלו אופנים אף שיש עבירה בנישואיהם מי"מ הקידושין חלים, וכדלהלן.

אחרי מי מתייחס הולד

הלך יבואר באלו אופנים הולד מתייחס אחרי אביו (כגון בקידושין רגילים שאין בהם שום איסור), ומתי הולד מתייחס אחרי האם (כגון בנכרית), ומתי הולד נעשה פגום בין אם אביו פגום בין אם אמו פגומה, ומתי יש מחלוקת אחרי מי מתייחס הולד.

יש קידושין ואין עבירה שהקידושין תופסים ומותרים, הולד הולך אחר הזכר, כגון כהנת לוויה וישראלית שנישאו לכהן לוי וישראל, והולכים אחר האב דכתיב "למשפחתם לבית אבותם". אמנם כתבו התוס' (ד"ה מתני') דגר מצרי שנשא ממזרת, שתופסים קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הפגום והוי ממזר.

יש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום משניהם, כגון לאלמנה לכה"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתני, דס"ל לתנא דמתני' דקידושין תופסים בחייבי לאוין.

אשה שלא תופסים בה קידושין דווקא בעל זה הולד ממזר, כגון הולד על אחת מכל העריות שבתורה -חייבי כריתות. וכתבו התוס' (ד"ה כל) דסתמא דמתני' כשמעון התימיני דאמר יש ממזר מחייבי כריתות ולא מחייבי לאוין, וכן הלכה.

אשה שלא שייך בה תפיסת קידושין כלל הולד כמותה, כגון ולד שפחה דהוי עבד ואם שחררו הבעלים הוא כשר, ונכרית שהולד נכרי ואם נתגייר הוי גר כשר ואינו ממזר.

ס"ז. גר שנשא ממזרת הולד ממזר, לרבי יוסי גר מותר בממזרות דקהל גרים לא איקרי קהל, ולר"ז גר אסור בממזרות.

חלל שנשא בת ישראל הולד הולך אחר הזכר והוא חלל כמו אביו, ואף שאימו נתחללה אין פסולו מחמת אימו, שהרי ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה, (תוד"ה הורי), ולרבי דוסטאי בן ר"י הולד כשר דס"ל שבנות ישראל הן מקוה טהרה לחללים.

ישראל שנשא חללה הולד הולך אחר הזכר.

מצרי שני שנשא מצרית ראשונה שאביו והיא התגייר, לרבה בר בר חנה בנה שלישי ומותר בישראלית דכתיב "דור שלישי יבוא להם", (אבל ישראל שנשא מצרית או מצוי שנשא ישראל הולכים אחר הפסול, דכתיב "להם" הלך אחר פסולם), ולרב דימי בנה שני דכתיב "אשר יולדו" דבתר אימיה המולידה שדינן ליה.

ס"ז: באומות הולכים אחר הזכר והיינו שאם אחד מן האומות שאינם מארץ ישראל שאמרו הכתוב עליהם "לא תחיה כל נשמה" בא על הכנענית ושאר עמים שבא"י קרויים ע"ש הכנענים, והוליד בן, מותר לקנותו בעבד ושדינן ליה בתר זכר ומותר לחיות, דכתיב "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", אבל אם כנעני בא על אחת מן האומות והוליד בן אסור לקנותו בעבד, דכתיב "אשר הולידו בארצכם" מן הנולדים בארצכם מבני שאר אומות שאבו על גנות ארצכם, ולא מן הגרים בארצכם שהולידו בני ארצכם במקומות אחרים מבנות שאר אומות.

גגרים הולכים אחר הזכר שבשניהם והיינו גר עמוני שנשא מצרית, שאם הולד פרו דינו כעמוני שאסור לעולם, ואם היא נקיבה דינה כמצרית שאסורה ג' דורות, ואין דינה כעמונית שמותרת מיד, דכתיב "להם" הלך אחר פסולם, אבל מצרי שנשא עמונית אין לומר בזה הלך אחר פגום שבשניהם לומר שהולד מצרי שני, ד"עמוני" נאסר ולא עמונית, אבל בשאר גרים לא מצינו חיולק בין אומה לאומה משנתגייר.

מתי לא תופסים קידושין

הלכן יבואר באלו אופנים מלבד האיסור ביאה באשה זו, גם לא תופסים בה קידושין (כגון חיובי כריתות ונכרית), ובאלו אופנים תופסים קידושין למרות האיסור ביאה (נדה), ובאלו אופנים יש מחלוקת אם תופסים קידושין (כגון חיובי לאוין), ומנלן.

אין קידושין תופסין בחייבי כריתות דכתיב "והיתה לאיש אחר" לאחרים ולא לקרובים ו"והיתה" הוא לשון קידושין שהיא נהיית לו לאשה, (דאין הפסוק נצרך למעט בן בעלה, דבהדיא כתיב ביה "לא יקח איש את אשת אביו" לא יא חל בה ליקוחין, ואין לומר דבא לומר שגם בדיעבד אין הקידושין תופסים, דלכתחילה מאחות אשה נפקא דכתיב בה "לא תקח" –לא תקדשה). הגמ' אומרת שאין ללמוד מפסוק זה אלא אחות אשה שלא תופס בה קידושין, ואף שאפשר ללמוד שאר עריות בניין אב מאחות אשה, מ"מ אשת אח א"א ללמוד שכן יש לה התר במקום מצוה יבום, וכן א"א ללמוד אשת איש שכן יש לה התר בחיי אסורה ע"י גט, ועל כן לומדים כל העריות מהקישא דרבי יונה דכתיב "כל אשר יעשה מכל הערובות האלה ונכרתו".

ס"ת, אמנם בנדה שנתקדשה בימי נדוטה, אע"פ שיש בה כרת תפסי קידושין ואין הולד ממוזר אם בא עליה בנדוטה, אפילו לשמעון התימני דס"ל יש ממוזר מחייבי כריתות, דכתיב "ותהי נדתה עליו" שאפ"י בשעת נדתה תהא בה הויה, וכן בסוטה שקינא לה בעלה ונסתרה, שאסורה עליו בלאו ד"לא יוכל בעלה", אין הולד ממוזר אפילו לר"ע דס"ל יש ממוזר מחייבי לאוין, שהרי עדיין היא מוקדשת לבעלה. רש"י. והתוס' (ד"ה הכל) מוכיחים שגם אם גירש אותה בעלה וחזר ונסכה אין הולד ממוזר, וצ"ל שכיון שמסברא אין איסור אחרי הגירושין יותר מלפני הגירושין, א"כ אין הולד ממוזר, וה"ה לתפסי בה קידושין דהא בהא תליא. והתוס' רצו לומר שמלשון "להיות לו לאשה" לומדים תפסי קידושין, ודחו פירוש זה שהרי עיקר קרא איירי במחזור גירושתו שר"ע לא תופסים בה קידושין.

ולומדים שאר עריות מאחות אשה ולא מנדה, דקולא וחומרא לחומרא מקשינן והחומרא היא לעשות את הולד ממוז, שהממורות תלויה בקידושין. (ולרבי יהושע שאין ממוז מחייבי כריתות, החומרא היא לעשותו פגום, ואי תפסי קידושין לא הוי פגום. תנ"ה לחומרא).

והא שכשאין קידושין תופסים הולד ממוז לומדים מ"לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" והיינו שומרת יבם של אביו שהיא אשת אחי אביו שהיא אסורה עליו בכת ול תפסי בה קידושין, וסמין ליה לא יבוא ממוז". וכתבו התוס' (ד"ה מנא) דלא בעי מנלן שהולד ממוז בחייבי כריתות, דהא בהא תליא, אלא בעי לרבי יהושע דס"ל אין ממוז מחייבי לאוין וכריתות אלא מחייבי מיתות ב"ד, מנלן שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות.

רב אחא בר יעקב לומד חיייבי מיתות וחייבי כריתות בק"ו מיבמה שהיא בלאו ולא תפסי בה קידושין דכתיב "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" לא תהא בה הויה לזר. (וכתבו הגי' (ד"ה ומה) שגם רב אחא בר יעקב לומד מאחות אישה כנ"ל, והוא קרוי גילוי מילתא ללמוד מאחות אשה ולזרע. אמנם חיייבי לאוין תפסי בהו קידושין, דכתיב "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת האהובה והאחת שנואה", והכוונה האהובה בנישואיה או שנואה בנישואיה כגון חיייבי לאוין, שהרי אין אהבתו או שנאתו של בעל חשובה לפני המקום בשביל לשנות את דין הנחלה. (ואין לומר שהכונה לצדקת או

רשעת, דאטו מפני שאמו רשעה פסיד בנה, אבל שנואה בנישואיה ס"ד שאינו בנו ממזר. תוד"ה וכו'). ואין להעמיד בחייבי עשה, דאי שתיהן מצריות שתיהן שנואות, ואם אחת מצרית ואחת ישראלית בעינן שתי נשים מעם אחד, ולא איירי בבעולה לכה"ג דלא כתיב תהיין לכהן.

לר"ע אין קידושין תופסים בחייבי לאוין, ולדבריו "כי תהיין" איירי באלמנה לכה"ג דווקא בלאו זה קידושין תופסים, וכמו שביאר בדבריו רבי סימאי שלומדים מדכתיב באלמנה לכהן גדול "לא יקח וכו' ולא יחלל" שחילולים הוא עושה ואין עושה ממזרים.

רבי ישבב אומר בואו ונצווה על עקיבא בן יוסף שהיה אומר כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר. אם כונתו לאפוקי מרבי סימאי ולומר שבכל חייבי לאוין הולד ממוז, א"כ איירי "כי תהיין" בחייבי עשה –מצרי ואדומי בתוך ג' דורות, דכתיב "דור שלישי יבוא" ולא דור שני, והוי לה שנואה בנישואיה. ואי טעמיה דנפשיה קאמרו ואפילו בחייבי עשה לא תפסי קידושין, איירי "כי תהיין" בבעולה לכה"ג דהוי עשה דכתיב "כי אם בתולה מעמיו יקח אשה" (ואינה זונה דפניה לא נעשית זונה שאין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת איסור לפסול לה) דקידושין תופסים בה ואינו כשאה עשה כיון דהוי עשה שאינו שוה בכל אלא רק בכה"ג, ואף דלא כתיב תהיין לכהן, בע"כ יש לדחוק ולהעמיד בזה.

שפחה כנענית לא תופס בה קידושין דכתיב "שבו לכם פה עם החמור" עם הדומה לחמור, וולדה כמותה (ואינו קרוי בנו כלל לא ליורשו ולא לטמא ול לא לייבם אשת אחיו או לפטור אשת אביו מיבום. אבל א"צ קרא לומר שהוא פסול. תוד"ה ולדה). דכתיב "האשה וילדיה תהיה לאדוניה".

ס"ח: נכרית לא תופס בה קידושין דכתיב "לא תתחתן בם" לא תהא לך בם תורת חיתון. רש"י. והתוס' (ד"ה אמר) כתבו דקרא איירי לאסור ז' עממין אחרי גירות, אלא הלימוד הוא מהמשך הפסוק "לא תתן" ו"לא תקח". והקשו התוס' "שלא יקח" נמשע רק איסור לכתחילה, ותרצו שלא תתחתן ולא יקח חד לכתחילה וחד לדיעבד, ולמסקנה לומדים מפסוק אחר. וולדה כמותה דכתיב "בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך כי יסיר את בנך מאחרי" והיינו שדווקא בן ישראלית ונכרי קרוי בנך, ומדלגא כתיב "כי תסיר" מבואר דקאי על בתך לא תתן לבנך, ומדלגא כתיב כי יסיר את בתך מבואר שהחשש הוא על בנה של בתך, ומבואר ג"כ שהוא ישראל, ומדלגא קפיד קרא ב"בתו לא תקח לבנך" שיסיר את בן הבן מבווא ר"י וישראל ונכרית אינו קרוי בנך אלא בנה. רש"י. ור"ת מנבאר (תוד"ה בנך) ש"כי יסיר את בנך" קאי על "בתו לא תקח לבנך" והיינו שהחוחן יסיר את בנך ממש, ומדלגא חייש על בן הבן שבע מניה שהוא נכרי, ועכ"ם הבא על ישראלית ליף רבינא מדכתיב גבי "בתך לא תתן לבנך" כי יסיר את בתך מאחרי, ונדיסק שהחוחן יסיר את בתך אבל הנכד הוא נכרי, ש"מ שהנכד הוא ישראל. עוד מפרש ר"ת ש"כי יסיר את בנך" דקאי על "בתו לא תקח לבנך", היינו שהחוחן יסיר בנך במה שזערו יהיה נכרי, ורבינא מדייק מדלגא כתיב "כי יסיר את בתך" שבתך הנשואה לנכרי הזרע מתייחס אחריה.

ואמנם עכו"ם ועבד הבא על ישראל אין הכרח שהוא ממוז

כשאר הנולדים ממקום דלא תפסי קידושין, דאין ממוז אלא בני שדווקא

באשה זו אם לו קידושין ולא באשה אחרת, ועכו"ם אין לו קידושין כלל, אלא

י"ל שהוא פסול כמו הנולדים מחייבי לאוין או עשה. ואף שפסוק זה

איירי בז' אומות, לר"ש דדריש טעמא דקרא ומתיר לקחת משכון

מאלמנה עשירה, כיון שטעם האיסור הוא מפני שכשמחזיר לה בערב את

המשכון ולקוחו בבוקר זה מוציא לה ש רע בשכנותיה, ולדבריו איסור "לא

תתחתן בם" הוא משום כי יסיר גם אם לא היה כתוב "כי יסיר", ולדבריו

לומדים שאר אומות מ"כי יסיר" לרבות לו המסירים.

ולרבנן דלא דרשי טעמא דקרא ובעינן כי יסיר למעט שאר אומות שאין אדוקין בעבודת כוכבים כמותם אלא מנהג אבותיהם בידיהם, לומדים מדכתיב גבי ית תואר שאחר ששהתה כפי גזירת הכתוב "ואחרי כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה", שלפני כן לא תפסי בה קידושין. וולדה כמותה מדכתיב "כי תהיין לאיש וילדו לו" דהיכא דאין קרוי כי תהיין לא קרינן וילדו לו, ולומדים מזה גם שפחה, ומי"האשה וילדיה תהיה לאדוניה" לומדים שהאומר לשפחתו המעוברת הרי את בת חורין בגט שחורו זה וולדך עבד, הולד משוחרי כמותה (כריה"ג, ולרבנן דבריו קיימים).

אם יכולים המזרים ליהרר

ממוז אסור לו להנשא בישראל, אבל במזרת הוא מותר, (ויש מחלוקת אם ממוז מותר בגר, וכן אם הוא מותר בספק ממוז), אלא שהולד ג"כ יהיה ממוז. ולהלן יבואר האם ממוז כול לישא שפחה כנענית ועי"ז בניו יהיו כשרים, או שגם בכהאי גוונא הולד יהיה ממוז.

ס"ט, לרבי טרפון יכולים הממזרים ליטהר מפסול זרעם, ע"י שישא הממוז שפחה, שאז הולד יהיה עבד ולא ממוז, ואם ישחררו האדון יהיה בן חורין ומותר בישראלית.

הגמ' מוכיחה שדברי ר"ט הם לכתחילה ו"לא יהיה קדש" שאוסר לישא שפחה, שהיא ככהמה שביאותיה הפקר וקדישות, איירי בישראל כשר ולא בממזר, ממה שאמרו ר' שמלאי לאושפויכניה שאם היה מכירו קודם שנשא אשה היה מטהר את בנו ע"י שהיה מייעץ לו

עצה את מי לישא, ובהכרח שלכתחילה הוא מותר בשפחה, דליכא למימר שהיה אומר לו לגנוב כדי שימכרוהו בעבד עברי המותר בשפחה אבל מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, (והוא מצי לאקשוויי מי שרי לאנסובי עצה למיגנב, אלא שהיה יכול לתרץ דס"ל כר"א שגם מוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית), שהרי אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג דמצי למיקרי ביה "עד שנת היובל יעבד עמך".

אמרו חכמים לר"ט טיהרת את הזכרים ולא טיהרת את הנקבות, דאין מועיל שממזרת תינשא לעבד, משום שעבד אין לו חיים דכתיב "עם החמור" עם הדומה לחמור, ככהמה שאין הולד כרוך אחרי האב.

לר"א ממוז שנשא שפחה הולד יהיה ממוז ועבד, דאמרו קרא "גם דור עשירי לא יבוא לך" הלך אחר פסולו, והיינו שגם אם אין לו צד ממזרות אלא ממנו, לא יבוא.

עשרה יוחסין

סוגי היוחסין שעלו עם עזרא מבבל, ודינם

הבא לישא אשה עליו לדעת את יוחסה, והיינו אם כשרותה ידועה והיא מותרת לו, או שיש חשש לגבי כשרותה.
כשעזרא עלה עם חלק מבני ישראל מבבל לארץ ישראל ששם בנו את בית המקדש השני, העלה איתו את כל הפסולים, כדי שיוכלו לישא אשה בבבל גם בלי בדיקה ביחוסה.

להלן (ס"ט - פ).
יבואר האם בבבל או בארץ ישראל או בשאר ארצות מותר לישא אשה ללא בדיקת יוחסה, כמה דורות צריך לבדוק במקום שצריך בדיקה, ומי מותר להנשא למי.

עשרה יוחסין עלו מבבל: כהנים, לויים, ישראלים, חללים (-) כהנים שגולדו מפסולי כהונה), גרים, משוחררים, ממזרים, תנינים (-) גבעונים שמלו בימי יהושע, ודוד גזר עליהם) שתוקי (-מי שמכיר את אמו ולא את אביו וכשקורא פלוני אבא אמו משתקו. ואבא שאול היה קורא לו בדוקי) ואסופי (-שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו). הגמ' (ס"ט: ע.) מביאה מקורות שעזרא העלה מבבל את כל סוגי היוחסין הנ"ל.

נישואי עשרת סוגי המשפחות הנ"ל זה בזה- כהנים לויים וישראלים מותרים לבוא זה בזה, אבל כהן אסור בחללה בלאו. וגזירת ומשוחררת בחזקת זונה. לויים וישראלים חללים גרים ומשוחררים מותרים לבוא זה בזה. גרים ומשוחררים ממזרים ונתינים שתוקי ואסופי מותרים לבוא זה בזה, דקהל גרים לא איקרי קהל, ושתוקי ואסופי הם ספק ממזרים ומותרים בממזרים ודאיים.

הא דחני עלו מבבל ולא תני הלכו לארץ ישראל, מילתא אגב אורחיה קמ"ל שביא שפחה גבוה מכל ארץ ישראל, דכתיב "וקמת ועלית", וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, דכתיב "אשר העלה ואשר הביא את בני" מארץ צפון ומכל הארצות וכו' ".

ס"ט: עלית עזרא מבבל עם הפסולים-

לרבי אלעזר לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה, דכיון שעלו עמו חכמי הדור ולא היה עוד בבבל מי שיתעסק לייחסם, הפריש הפסולים ולקחם עמו, והעולים הכיורים וזוהרו בהם, ובדורות הבאים היו בלשכת הגזית מייחסי כהונה ולוויה.

לאבוי הפסולים עלו מבבל לארץ ישראל מאליהם, ולרובא העלום בע"כ. ללישנא קמא נחלקו אם ניקה עזרא את בבל מפסולים, וללישנא בתרא נחלקו אם רק הפריש את הפסולים ועי"ז הכירו בהם אנשי מקומם ועלו מאליהם לארץ ישראל כדי שלא יכירום, או שהעלום בעל כרחם.

גם למ"ד שהעלום בעל כרחם, וא"כ ידעו מהם בני ארץ ישראל, מ"מ בדורות שאח"כ לא ידעו מהם, ומשום הכי ארץ ישראל עיסה לבבל כדלהלן.

למ"ד שהעלום בעל כרחם, מה שלא מצא עזרא לויים אלא אלו שקצצו בהונות ידיהם בשיניהם ואמרו צַב ששיר את שיר ד' על אדמת ניכר, ושאר הלויים לא עלו לפי שהיו בבבל בשלוה, וכירושלים היו בעוני ובטורה מלאכה ובפחד, משום שלא זוהר וזרע עמא עיה ומי לא עלה אלא בהעלאת הפסולים ולא בכשרים.

כל הארצות עיסה (-ספק תערובת של פסולין) כלפי ארץ ישראל, לפי שהכנים מצויים בארץ ישראל, והיו עסוקים לבדוק ביחסין, וארץ ישראל עיסה כלפי בבל מפני שהפסולים הלכו יחד עם עזרא.

מעלים מתרומה ליוחסין- כתיב "ומבני הכהנים... אלה בקשו כתבם המתייחשים ולא נמצאו ויגואלו (-נתחללו) מן

הכהונה, ויאמר **התרשאת** (-נחמיה בן חכליה, ונקרא כך משום שהתירו לו לשתות יין עכו"ם מפני שהיה משקה את המלך והיה צריך לשתות קודם כדי שלא יחשדוהו שהטיל שם ססם המוות) להם אשר לא יאכלו מוקדש הקדשים", והיינו שלצד אכלו תרומה, ואף שמועלין מתרומה ליוחסין ומותר לכהן לישא בת מי שאוכל תרומה בלי לבדוק, ללישנא קמא לא חשש שיעלום כיון דריע חזקתייהו (רש"י מבאר שיש בהם הכר במה שאינם אוכלים בקדשי המקדש כשאר כהנים ולא יבואו להעלותם ליוחסין. והקשו התוס' (ד"ה שאני) שיש לחוש שיעלו אותם מתרומה ולקדים ומקדשים ליוחסין. ולכן ביארו דריע חזקתייהו במה שבקשו כתב ידושים ולא מצאו), והאכילום אף בתרומה דאורייתא תרומת ארץ ישראל, ועל זה אמר רבי יוסי "גדולה חזקה" שלא אסר עליהם תרומה מפני שהחזיקו בבבל לאוכלה. וללישנא בתרא אף בארץ ישראל לא אכלו אלא בתרומה דרבנן תרומת פירות וירק, אבל לא בתרומת דגן תירוש ויצהר, ואין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין, וגדולה חזקה היינו שאף שיש לחוש שיאכלו תרומה דאורייתא, משא"כ בבבל שאין שם תרומה דאורייתא, לא גזרו לאסור אכילת תרומה דרבנן.

ע**‏עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל** י"א שהולד ממזר וי"א שהולד כשר.

כל הנושא אשה שאינה הוגנת הפסולה לו מעלה עליו הכתוב כאילו חרש את כל העולם וזרעו מלח. ואליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו ואליהו כופתו והקב"ה רצועע. וכשהקב"ה משרה שכניתו, מעיד על כל השבטים שהם משלו ועליו אינו מעיד.

כל הנושא אשה לשום ממון הוין לו בנים שאינם מהוגנים, וממזונו נכסי צאן ברזל וממונה נכסי מילוג י'אבד בתוך חודש.

כל הפוסל פסול והיינו המגדף תמיד את המשפחות הוא עצמו פסול, ואינו מדבר בשבחא לעולם, ובמומו פוסל.

רב יהודה ידה אדם שציער שלוחא דרבנן (ורב היה מלקה על כך), וכשמעו שאותו אדם רגיל לקרות לאנשים עבדים, הכריז עליו שהוא עבד, והזמין את רב יהודה לדין אצל רב נחמן, ואמר לו רב הונא שאינו מחויב ללכת מפני גדלותו יותר מרב נחמן, אבל ילך מפני כבוד בית הנשיא, וכשראה רב נחמן שהוא אדם גדול שאלו למה בא, והראה לו רב יהודה את שטר ההזמנה, ואמר רב יהודה שנידוה מפני שציער שלוחא דרבנן, ושאלו רב נחמן למה הכריז עליו שהוא עבד, דאף שכל הפוסל במומו פוסל, מנולן שיש להכריז על כך, ולבסוף אמר אותו אדם שהוא מבית חשמונאי, ואמר רב יהודה בשם שמואל שכל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבד הוא, מפני שהורודס הרג את כולם ומלך חתתם וקרא בניו על שם בית חשמונאי, ומסתמא לא נשא בנות ישראל, שהרי היו נהרים מלהשיא בנותיהן לעבדים, ונמצא שכולם עבדים, ואמר לו רב נחמן שאין פוסקים הלכה על פי הוראה שנאמרה רק כשהמעשה נגע לאותו חכם שמא מחמת מעשה שבא לידו אמר כך, ואמר רב יהודה שרב מתנה הורה כך, ואירע שנזדמן לשם רב מתנה אחרי י"ג שנה שלא היה ואמר שבאמת כך אמר, והטעם מפני שלא נשתיירו מהם אלא רביתא והיא אמרה שמי שיאמר שהוא מבית חשמונאי הוא עבד, והפילה עצמה ומתה, והכריזו על אותו אדם שהוא עבד, ובאותו יום קרעו כמה כתובות בנהרדעא, ורצו לרוגמו באבנים, ואמר להם שיגלה עוד פסולים של ב' משפחות, ורקו האבנים לנהר ונסתם הנהר.

כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשית מלאכה בפני שלשה מפני שהוא גנאי וספלות לדור להיות כפופים לפני מי שאין לו מי שיעשה מלאכתו, אמנם מעקה נמוך מותר לעשות.

כל האומר אתרונגא שליש רוחו גסה.

אין משתמשים באשה שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים, בין גדולה בין קטנה.

קול באשה ערוה.

ע**‏איך שואלים בשלום אשה** שמא יהיו רגילים זה בזה ויבואו לידי חיבה, אפי' ע"י בעלה שמרגיל ליבה ודעתה אצלו. וכתבו התוס' (ד"ה אין) שהאיסור הוא לשלוח לה שלום, אבל מותר לשאול בשלום האשה ע"י בעלה, כדכתיב "איה שרה אשתך".

המשך ענייני יוחסין

כהן שיש בו עזות מצח י"א שהוא מצאצאי עבדים שנטמעו בהם, וי"א שאין להרהר אחריו דכתיב "ועמך כמריבי כהן".

כשהקב"ה משרה שכניתו אינו משרה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל.

בישראל נאמר והייתי להם לאלוקים ואח"כ הומה יהיו לי לעם שמתוך שאני מקרבם יהיו לי לעם, ובגרים קודם והייתם לי לעם ואח"כ ואנוכי אהיה לכם לאלוקים שרק אם הם מתקרבים מעצמם תחילה מקרבים אותם מן השמים.

קשים גרים לישראל כספחת צלם שאינם זהירים במצוות ומביאים פורענות, ועוד שהרגילים אצלם נמשכים אצלם ולומדים ממעשיהם. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה קשים) ש"מ משום שכל ישראל ערבים זה בזה, ולאו מילתא היא דאין ישראל ערבים על הגרים. וי"מ שהם קשים מפני שהקב"ה זהיר בהרבה מקומות שלא להונות אותם, וא"א שלא יציערום. וי"מ הטעם מפני שישראל בגלות כדי שיתוספו עליהם גרים, אמנם מהגמ' יבמות מ"ז משמע שהם קשים אחר שנתגיירו. וה"ר אברהם גר מבאר שכיון שהגרים בקיאים במצוות ומדקדקים בהם מתוך כך הקב"ה מחזיר עוונותיהם של ישראל כשאין עושים רצונו. ור"י פירש שהם קשים מפני שנטמעו בישראל, ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת.

ע**‏א. כשהקב"ה מטהר שבטים** שמבדיל את הפסולים ומיחסם, שבטו של לוי מטהר תחילה. וי"א שמשפחה שנטמעה נטמעה, ואמנם היתה משפחה שנטמעה והחכמים מוסרים אותה לבניהם ולתלמידיהם פעם אחת בשבוע, וי"א פעמיים בשבוע, ומסתברא כמ"ד פעם אחת בשבוע, דתניא האומר הריני נזיר אם לא אגלה משפחות יהיה נזיר ולא יגלה.

בימי רבי ובימי רבי פנחס ביקשו לעשות בבל עיסה לא"י שבני א"י יצטרכו לבדוק אחר בני בבל אם באים לישא מהם אשה, ולא הניחום.

אין שחיטה לעוף מן התורה דכתיב "ושפך את דמו".

שמותיו של הקב"ה - שם בן ד' אותיות, קריאתו וכתביתו ופירושו חכמים מוסרים אותו לתלמידיהם פעם אחת בשבוע וי"א פעמיים בשבוע, ומסתברא כמ"ד פעם אחת בשבוע, דכתיב "זה שמי לעלם", ומטעם זה אין ללמדו בדרשה. והא דכתיב זה זכרי היינו שאני נכתב ב' ה' אבל הקריאה היא בא' ד'. ושם בן י"ב אותיות (לא פירשו לנו) היו מוסרים אותו לכל אדם, משרבו הפריצים המשתמשים בו היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה לברך במקדש, והצנועים שבהם היו מבליעים אותו בעצמת אחיהם הכהנים, וכן רבי טרפון שהיה כהן שבעי כהן גדול מבליע שם זה בעניעתו אחיו הכהנים. ושם בן מ"ב אותיות (לא פירשו לנו) אין מוסרים אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מידותיו לנטור איבה, שמא ישתמש בו להנקם, וכל היודעו זוהר בו ומשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל עוה"ז ועוה"ב.

בבל בחזקת כשרה עד שידוע לך במשפחה שאתה בא להדבק בה במה נפסלה, ושאר ארצות בחזקת פסול עד שידוע לך במה נכשרה וצריך לבדוק, ובארץ ישראל לענין להשיאו אשה המוחזק לכשר כשר אבל בסתמא בעי בדיקה ד' אמהות שהם שמונה כדלהלן ע"ו. וכתבו התוס' (ד"ה כאן) שע"י בדיקה זו בתם תהא כשרה לכהונה, אבל בישראלית מותר אפילו בסתמא. ולענין להוציא אשה מידו המוחזק לפסול פסול אבל בסתמא לא מפקינן.

ע"א: כל ששיחתו בבלית משיאין לו אשה מפני שמחזיקים

שהוא מבבל, והאידינא דאיכא רמאי שלומדים בבלית כדי שיחזיקום למיוחסים חיישינן.

זעירי לא רצה לישא בתו של רבי יוחנן לפי שהיה מבבל והיא מארץ ישראל, וטען לו רבי יוחנן שאף שעזרא העלה מבבל עשרה יוחסין וכנ"ל, מ"מ כמו שנשארו שם כשרים נשארו גם פסולים, ואישתמיטתיה הא דאמר ר' אלעזר שלא עלה עזרא עד שעשאה כפסולת נקיה.

רב יצחק בריה דרב יהודה לא נשא אשה, ואמר עולא לרב יהודה שגם אנו איננו יודעים יחוסנו דשמא אנו מצאצאי אלו שעליהם נאמר "נשים בציון עינו בתולות בערי יהודה", ואף אם עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, שמא אנו מאלו שהחליפו נשותיהם זה לזה, ועל כן יש לקחת משפחה שתקנית, שזה מורה על היותה מיוחסת, דסתם בני מריבה הם פסולים, שמתוך שהיו פורשים מהם נטרו איבה והחזיקו במריבה.

אם ראית ב' בני אדם או ב' משפחות המתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהם, ואין מניחים אותם להדבק אחד בשני ולכן הטילו משמם מריבה ביניהם.

בבל בריאה, מישון מותה כולם ממזרים גמורים, מדי חולה ורוב חולים לחיים ורובם כשרים, ועילם גוססת ורוב גוססים למיתה ורובם פסולים.

גבולות בבל ליוחסין

לעיל נתבאר שעזרא העלה איתו מבבל את כל הפסולים, וממילא כל הנמצאות בבבל מותרות להנשא ללא בדיקה. ולהלן יבואר מה נחשב בבל לענין זה, ולענין פסור מאמירת בפני נכתב ובפני נחתם בשליח הגט.

בבל נמצאת לצפונה של ארץ ישראל, ונהר פרת יורד מארץ ישראל לבבל ועובר ממערבה של בבל מזרעו לצפון עד שושנף לחידקל, (ולר"ת פרת יורד מצפון לדרום) וכן חידקל עובר מדרום לצפון במזרחה של בבל, ובין פרת לחידקל זה דאי בבל, והנזון כאן משפת חידקל ולחוץ עד היכן זה בבל לענין יוחסין, לרב בבל היא עד נהר עזק, ולשמואל עד נהר יונאי.

ובדיגלת בצד דרום לרב עד בגדא ואוונא שהם סמוכים זה לזה משני צידי החידקל, ולשמואל בבל ממשיכה עוד עד מושכני ומושכני בכלל. ובצדו התחתון של ד'יגלת לצד צפון עד אפמיא תתאה, שמדברים בה בשפת מישן שהיא קרובה לשם, ובמישן כולם ממזרים, ואפמיא העליונה כשרה (והמרוקק ביניהם הוא פרסה, ומקפידים זה על זה ואינם משאילים זה לזה אפילו אש כדי שלא יהיו רגילים עמהם ויתחתנו איתם). ובנהר פרת לצד דרום לרב עד אקרא דתולבנקי, ולשמואל בבל ממשיכה עוד עד גישרא דבי פרת, ולרבי יוחנן עד מעבורת דגיזמא. ורב יוסף לייט על הגבול שאמר רב, י"א דכ"ש על גבולו של שמואל, וי"א שגבולו של רב רחוק יותר, ורק בזמננו העבירו הפרסיים את הגשר, ולצד צפון הוי בבל עד המקום שנשפך לחידקל ועוד בהמשך עד אפמיא תתאה וכנ"ל. ובירם שנמצאת מהצד השני של פרת גם היא מיוחסת. שוט מישוט שנמצאת בין הנהרות (שיטת התוס' שאין הכונה לפרת וחידקל, שהרי ביניהם כולם מיוחסים לכו"ע) הרי היא מבבל ליוחסין, ואף שהיא נמצאת מדרום לאייה דקריא הנמצאת דרומית למעברתא דגיזמא שהם אינם מבבל, רצועה יוצאת לשם באלכסון ממעברתא דגיזמא והרצועה מקיפה את המקומות הפסולים עד דרומית לאייה דקריא, ושוט מישוט נמצאת בסוף הרצועה על הפרת.

ע**‏ב. לרב פפא הגבולות הנ"ל הם נ"מ גם לגבי גט** שהמביא מבבל א"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם כמו המביא מארץ ישראל, לפי שהם חכמים ובקיאים שצריך לכתוב לשמה, ולרב יוסף לענין גט הגבול הוא ארבא תניינא דגישרא –אגם שני של קנים וערבה.

חביל הוא המקום המיוחס בבבל, ושנויא וגוביא הם המיוחסים באותו מקום, ולרבינא אף ציצורא, לרב פפא האידינא התערבו בהם כותאי, ולא היא.

חלזון וניהוונד הרי הם כבבל ליוחסין, וי"א שחלזון וניהוונד והדייב וגניזק הם פסולים, וכן ערי מדי שהם חמדן וחברותיה, וי"א ניהוונד וחברותיה מושכי (ולא מושכני שהיא מיוחסת) חוסקי ורומוקי, הם פסולים, שלשם גלו עשרת השבטים ונטמעו עובדי כוכבים בבנותיהם, ואף למ"ד עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אין הולד ממזו, פגום מיהא הוי. הומניא כל בניה עמונים, מסגריא כולם ממזרים, בבירקא יש ב' אחים שמחליפים נשותיהם, בירתא דסטיאי סרו מאחרי המקום שצדו דגים שבתו ונידה אותם רב אחאי ברבי יאשהיה והשתמדו. מישון לא חשב בה לא משום עבדות (ואף אם היו בה עבדים, לשמואל דס"ל דמפקיר עבדו יצא לחרות וא"צ גט שחרור להתירו בישראל, דכתיב "וכל עבד איש", א"כ הם כשרים, כיון שגזלו מהם את העבדים ונתייאשו מהם ופקעה רשותם מהם), ולא משום ממזרות, אלא שכהנים לא הקפידו בה על הגרושות. הומניא היתה מצירה לישראל שבפום נהרא, והיינו דכתיב "צוה ד' ליעקב סביביו צריו" והיינו שעמון ומואב שהצירו לישראל יתר משאר אמונת ציוה ד' שיהיו מצירים לישראל גם בגלות.

חלזון הדייב ונציבין פעמיים פרס מושלת עליהם ופעמים אינה מושלת עליהם, ועל זה נאמר בחזיונו של דניאל "ותלת עילעין בפומה שמשמעו שהם בפנים בין שיניה שמשמעו שהם בוללות מבחוק", והא דכתיב "וארו חיזא אחיי תנינא דמיה לדוב" היינו פרסיים שאוכלים ושותים ומסורבלים ומגדלים שיער ואין להם מנוחה כמו דוב. הפרסיים דומים לחיילות של בית דוד, וחברים דומים למלאכי חבלה, וישמעאילים דומים לשדים של בית הכסא, ות"ח שבבבל דומים למלאכי השרת –לבושים לבנים ועטופים.

ע**‏ב: כשמת ר"ע נולד רבי, כשמת רבי נולד רב יהודה, כשמת רב יהודה נולד רבא, כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדן שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, וכן עד שלא כתבה שמשו של עלי זרחה נרו של שמואל הרמתי.**

ויהיה כהנבאי ופלטיהו בן בניהו מת ואפול על פני ואזעק קול גדול וכו'- י"מ לטובה שאמר הנביא וכי מי שהציל את בני הגולה מלהיות עבדים ימות בחצי ימיו, וי"א לרעה שהיו מתזייזים עצמם כלפי מעלה ואמר הנביא וכי מי שעשה הרעה הזאת בישראל ימות על מיטתו.

שאר ארצות לענין יוחסין -לר"מ רק בבל נקיה מפסולים, ולחכמים כל הארצות בחזקת כשרות.

פסולים לעתיד לבוא - לרבי יוסי ממזרים ונתנינים טהורים לעתיד לבוא, דכתיב "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיהם ומכל גילוליםים **אטהר אתכם**", והא דכתיב "וישב ממזר באשדוד" הכונה שישראל שהיו מנוכרים מארצם

ישבו באשדוד. ולר"מ לא יהיו טהורים, דהא כתיב "מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם", והלכה כרבי יוסי.

ע"ג, **גר במזמזרת** – לרבי יוסי גר מותר במזמזרת והולד ממזר דכתיב "לו" הלך אחר פסולו, דכתיב ה' פעמים קהל גבי אזהרת פסולי יוחסין, והיינו כהנים לויים וישראלים, ולהתיר ממזר בשתוקי ולא חיישינן שהשתוקי כשר ואסור במזמזרת, דדרשינן "לא יבוא ממזר בקהל ד'י " בקהל ודאי לא יבוא הא בקהל ספק יבוא, ולהתיר שתוקי בישראל ולא חיישינן שהוא ממזר, דדרשינן ממזר ודאי לא יבוא הא ממזר ספק יבוא, ומדרבנן שתוקי פסול שמוא ישא אחותו מאביו, אבל קהל גרים לא איקרי קהל, ולרבי יהודה גר אסור במזמזרת, דקהל גרים איקרי קהל, וכנהנים ולויים מותר קהל נפקי, או שממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קהל נפקי, או שלומדים זין זה מדכתיב **"תקהל חוקה אחת לכם ולגר"**, (ולרבי יוסי חוקה אחת הפסיק הענין). והלכה כרבי יוסי.

גר ועבד משוחרר וחלל מותרים בכהנת, אע"פ שהכהנים אסורים בגירות ומשוחררת וחללה, דלא הוזהרו כהנות כשרות להנשא לפסולים לכהונה, והיינו אלאו שהפסול אינו מוזהר עליהם, דהכהן הוזהר שלא לישא נבותיהם, אבל הפסולים לא הוזהרו שלא לישא אותם, אמנם פסולים שגם הפסולים אסורים בהם כגון ממזר ונתין אף הנשים הוזהרו עליהם, דהשוהו הכתוב אשה לאיש לכל עונשיהם שבתורה.

שתוקי ואסופי

שתוקי והיינו מי שמכיר את אמו ולא את אביו, וכשקורא פלוני אבא אמו משתקתו, כשר מדאורייתא, מפני שרוב האנשים כשרים אצל אמו ורק מיעוט פסולים, שהרי מכירים בה שהיא פנויה, ורוב האנשים אינם ממוזרים או קרובים, ועכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אין הולד ממזר, ואם הובועל יצא ממקום קביעותו ובא לאשה תולים בכשר דכל דפריש מרובא פריש, ואף אם היא הלכה אליהם הדיו קבוע, התורה לא אסרה אלא ממזר ודאי ולא ממזר ספק, דכתיב "לא יבוא ממזר בקהל ד' " ממזר ודאי לא יבוא הא ממזר ספק יבוא, (בקהל ודאי לא יבוא הא בקהל ספק יבוא), והטעם שחכמים אסרו שתוקי משום שמעלה עשו ביוחסין.

ואין לאסור עליו להנשא מחשש שמוא ישא אחותו מאביו, דאין תלתות באביו כל בעילות הזנות שבעיר, שהרי הוא מותר בשתוקיט ובבת שתוקיט למ"ד ספיקו בספיקו מותר (ויש אסורים. תודה"א) ואין חוששים שהיא אחותו מאביו, כיון דלא שכיח שזו היא אחותו, אי נמי שתוקי זה מילתא דלא שכיחא, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. וזה עיקר.

אסופי והיינו מי שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו, כשר מדאורייתא, ואין חוששים שאמו אשת איש שנבעלה לאחר דרוב פסולים אצלה, משום שאשת איש שילדה ממזר אינה משליכתו אלא בבעלה תולה, וארוסות או נשים שהלך בעליהם למדה"י שאינם יכולות לתלות בבעל הם מיעוטא, (שאף שארוסה שעבירה י"ל שהולד מהארוס והוא כשר, ובהלך בעלה למדינת הים" ל שבא בעלה ע"י שם, הכא דאיכא ריעותא שהשליכתו פסול. אי נמי לא תלינן שבא ע"י שם אלא כשאמו טוענת כן. תוד"ה מאי.) ויש גם פנויות או של אשה מבעלה שהשליכוהו מחמת רעבון, והוי ספק, והתורה לא אסרה אלא ממזר ודאי ולא ממזר ספק וכנ"ל, והטעם שחכמים אסרו אסופי משום שמעלה עשו ביוחסין. ואין לאסור עליו להנשא מחשש שמוא ישא אחותו מאביו, (דאחותו מאמו אין לחוש שישא, כיון שמכירים את חמותו והיא בחזקת כשרה), דאין תלתות כל בעילות הזנות שבעיר באביו, שהרי הוא מותר בבת אסופית, ואין חוששים שהיא אחותו מאביו ומאמו, והוא מותר באסופית, דאין תלתות את כל הילדים שנאספו באביו ואמו, ואין לחשוש שאביו זנה עם ב' נשים, דאין תלתות באביו את כל בעילות הזנות שבעיר.

ע"ג: מתי אין בו משום אסופי – במקרים דלהלן שאין רואים שאמו השליכתו לדעת שהוא ימות אלא חסה עליו, אין בו משום אסופי-מצאו מהול כיון שאם לא היה כשר לא היתה טורחת למולו, או משלטי הדמיה (שאבריו מתוקנים ומיושרים, דאי פסול הוה ודעתה להשליכו לא היתה מתקנתו. וי"מ שאבריו גדולים והוא מלובן ומזוז, תולים שהוא מנבעלה, דעי' תשמיש בג' הוודשים האחרונים של העיבור הולד מזוז ומלובן), והמשווח בעליו וכחלו את עיניו לטיפות ותלויים עליו קשרים לתפואה ותלוי אלא קביעו, או שהוא תלוי על דקל במקום שאין חיה מגיעה לשם, או על זרדתא שאינה סמוכה לעיר אבל סמוך לעיר יש שם שדים, או בבית כנסת הסמוך לעיר ומצויים בו רבים דאי לאו הכי מצויים שם מוזיקים, או בנהר במקום מעבר הספינות שאמו טרחה להוליכו לשם כדי שיעברו שם ספינות ומצאוהו, או בצדי"ה רה"י, אין בו משום אסופי.

כל זמן שהתינוק בשוק אביו ואמו נאמנים לומר שהוא בנם, אבל אם נאסף מן השוק אינם נאמנים כיון שיצא עליו שם אסופי, ובשני רעבון שהרבה לידים היו מושלכים רצו הכמים לפסולו

מחמת יציאת קול, ולכן אע"פ שנאסף מן השוק אביו ואמו נאמנים עליו.

כמה סוגי נאמנויות

ג' נאמנים לאלתר ולא לאחר זמן (אבל שאר נאמנויות הם גם לאחר זמן), אסופי כנ"ל. חיה- נאמנת לומר זה יצא ראשון והוא בכור וזה שני, י"א שנאמנת כל זמן שלא יצאה וחזרה, וי"א כל זמן שלא החזירה פניה. וכן ג' נשים שהיו במיטה אחת משולבות ודבוקות זו בזו, ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות, ואם בדקה אחת מהן מיד לאחר מציאה כשיעור וסת (-שהעד נמצא אצלה ואין חסר אלא הקניוח) ונמצאת טמאה היא טמאה וכולן טהורות.

נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר כשילדו בבית אחד אשת כהן ולוי ונתין וממזר, ואם יש ערעור לומר שזה בנה של אשת הממזר אינה נאמנת, י"מ ערעור של שניים, וי"א שגם ערעור של אחד פוסל כיון שאין לו חזקת כשרות כיון שמתחילה היה ספק מי מבניהם כשר.

נאמן בעל מקח ששני בני אדם טוענים על אותו חפץ שלהם הוא מכרו לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי, אם מקחו בידו, דבזמן זה מוטל עליו שלא לחזור בו ולהחזיר את המעות ולתת את המקח למי שלא נמכר לו דקם ליה במי שפרע, ובזמן זה מידק דיין, וקיבל מעות דמי כל החפץ משניהם מאחד מדעתו ומהשני בעל כרחו ואינו זוכר ממי מדעתו וממי בע"כ, אבל בזמן שאין מקחו בידו שכבר לא מוטל עליו לזכור למי מכר, ושניהם אוחזים בו, אינו נאמן, ואם קיבל מעות רק מאחד, נחזי זוזי מומאן נקט' זודאי המוכר זוכר ממי קיבל. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה בד"א) למה שקיבל מעות מאחד ואין המקח בידו המוכר, נאמן ויתר משאר עד אחד, (ואמנם בשניים אוחזים בטלית שקנו מהמוכר, המוכר נאמן כעד אחד לפטור את מי שהוא מסייע לו אפילו משבועת היסת, ולחייב את השני שבועה דאורייתא, אבל לא להוציא ממון). ולכן מפרש ר"ת שבזמן שמקחו בידו נאמן מטעם מיגו, ואפי' בקיבל מעות משניהם נאמן אם הוא יודע ממי קיבל מדעתו וממי בעל כרחו, אבל היכא שקיבל מעות מאחד אינו נאמן לומר שהמכירה היתה לשני אף במקחו בידו, דאנן סהדי שלזה שנתן את המעות הוא נרתצה, והוי מיגו נגד עדים.

ע"ד. נאמן דיין לומר לזה זיכיתי ולזה חייבתי, והיינו כשבעלי דינים עומדים לפניו שמוטל עליו לזכור, ואירי כשנקרע שטר זכותם, ודנו אותם בשוודא דדייני שא"א לחזור ולדונם. לרש"י שוודא דדייני היינו דין שאינו תלוי בטעם אלא לפי סברת עיני הדיין. והקשו התוס' (ד"ה שוודא) שאם זה תלוי בסברא יחזור וידון ויגיע לאותה סברא, ולכן ביארו שבשוודא דדייני יכול הדיין לעשות מה שהוא רוצה, דהפקר ב"ד הפקר.

ג' נאמנים על הבכור חיה לאלתר. אמו כל שבעה שעדיין אין אביו מכיר בו, שלא יצא מתחת יד אמו ליכנס לבריה, מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו דכתיב "יכיר". ואביו נאמן לעולם דתניא "כיר" יכירנו לאחרים. לרבי יהודה האב נאמן אף לומר זה בני גן גרושה או בן חלוצה, ד"יכיר" איירי לומר שהוא בכור אף כנגד בנים אחרים שהם גדולים יותר, שע"י דבריו הם ממזרים. אי נמי הפסוק מדבר על "בן השנואה" והיינו שנואה בנישואיה, שהאב נאמן גם על זה שהוא הבכור וגם על זה שהוא בן גרושה וחלוצה שאמו שנואה בנישואיה. (תודה"ה כסף). ולחכמים אינו נאמן לומר שהוא בן גרושה וחלוצה.

בדוקי – אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי, והיינו שבודקין את אמו ואם היא אומרת שנבעלה לכשר נאמנת. והנה לגבי אשה מעוברת לר"ג ור"א האשה נאמנת לומר שהיא מעוברת מאיש פלוני שהוא כשר לכהונה, ולרבי יהושע לא מפיה אנו חיים, למ"ד שלא הכשיר ר"ג אלא בה לומר שלא נתחללה מן התרומה. בא אבא שאול להכשיר את בתה להתירה להנשא לכהן, ולמ"ד שגם ר"ג מכשיר את בתה בא אבא שאול לומר שגם כאן שרוב פסולים אצלה כגון ארוסה שהיא אומרת שהוא מהארוס או פנויה ורוב אנשי העיר אינם משיאים לכהונה, נאמנת. והלכה כאבא שאול.

איזה פסולים מותרים זה בזה

איתא במתני' **כל האסורים לבוא בקהל מותרים לבוא זה בזה**, ורבי יהודה אוסר, ור"א מתיר ודאי ממזר בודאי ממזרת, אבל ודאי בספק (שתוקי אסופי וכות') או ספק בודאי או ספק בספק אסור.

הגמ' שואלת על מי באה המשנה לחדש שהוא מותר בפסולי קהל, שהרי ממזרים ונתניים ושתוקים ואסופים כבר שנינו שהם מותרים זה בזה.

ע"ד: רב יהודה מבאר שהכונה של ת"ק היא להתיר גר בממזרת, וכונתו שכל **האסורים בכהונה** והיינו גירות פחותה מבת ג' שנים ויום אחד שאינה בת ביאה ואין בה חשש זנות, דאסורה משום דכתיב "כי אם תבלות מזרע בית ישראל, וכ"ש יתירה על בת ג' שנים,

מותרים גירות ממזרים נתינים ושתוקים זה בזה, ודלא כרשב"י שמתיר גירות פחותה מג' לכהונה.

הגמ' שואלת שכלל זה אינו נכון, שהרי אלמנה גרושה חללה וזונה אסורים בכהונה ואסורים זה בזה –הם עם ממזר, ומאידיך גר מותר בכהנת ואפ"ה מותר במזמזרת דס"ל קהל גרים לא איקרי קהל.

רב נתן בר אושעיא מבאר כוננת המשנה שכל **שכהן אסור לישא בתו** והיינו גר שנשא גירות וכראב"י דאמר לקמן ע"ז. גר שנשא גירות בתו פסולה לכהונה, מותרים זה בזה גר בממזר וממזר בגר. וא"א לאוקמי בגר שנשא ישראלית וכרבי יהודה דס"ל בת גר זכר כבת חלל זכר, דמדסיפא רבי יהודה רישא לאו רבי יהודה.

הגמ' שואלת שחלל שנשא בת ישראל כהן מותר בבתו ואסורים זה בזה. ח"י נימא שמתירם וכו' דוסתאי דס"ל שבנות ישראל מקוה טהרה לחללים, מ"מ הרי חלל שנשא חללה אסור לכהן לישא בתו ואסור בפסולי קהל, ומאידיך גר שנשא בת ישראל שכהן מותר לישא בתו ומותר בפסולי קהל דקהל גרים לאו קהל הוא.

רבה בר אבوه מבאר שהמחלוקת במתני' היא אם **ממזר מאחותו וממזר מאשת איש** דאחותו היא חייבי כריתות ואשת איש היא חייבי מיתות ביי"ד, מותרים זה בזה, או שממזר מאחותו לא נחשב **ממזר** דאין ממזר אלא מחייבי מיתות ביי"ד. וכתבו התוס' (ד"ה מאי) שלפי זה ר"י סובר שהבא על אנוסת אביו שזה לאו לא הוי ממזר.

הגמ' שואלת שכבר נחלקו במתני' (ביבמות מ"ט.) שר"ע יש ממזר מחייבי לאוין, ולשמעון התימני מחייבי כריתות, וכן הלכה, ולרבי יהושע מחייבי מיתות ביי"ד, דא"כ למה הוצרך רבי לכתוב שוב מחלוקת זו, ניתני התם לגבי רבי יהושע וכן היה רבי יהודה אומר כדבריו.

רבא מבאר שכונות מתני' היא **שגר עמוני ומואבי מותר בממזרת**, ואין הכונה שר"י אוסר, אלא שאע"פ שר"י אוסר גר בממזרת, הכא שאני כיון שאסורים בקהל.

ע"ה. אלו פוסלים אשה בביאתם – גר עמוני מצרי ואדומי, כותי ונתין חלל וממזר, שהם בני ט' יום אחד שאז הם ראוים לביאה, שבאו על כהנת לווייה או ישראלית פסלוה לכהנת מן התרומה ומן הכהונה, וללויה וישראלית מלהנשא לכהן. ולרבי יוסי אין פוסל אלא מי שזרעו פסול לכהונה, אבל מצרי שני אינו פוסל, ומצרי שלישי אינו פוסל גם לת"ק, דישראל מעליא הוא. ולרשב"ג אם בתו מותרת אלמנתו מותרת, ועל כן גר עמוני ומואבי שבתם כשרה דכתיב "עמוני ומואבי" ולא עמונית ומואבית, אינם פוסלים בביאתם. ולכו"ע לומדים פסול האשה מכה"ג שפוסל אלמנה דכתיב "לא יחלל" שני חילולים במשמע, אחד לה ואחד לזרעו, לת"ק מדמים לשם שכל שביאתו בעבירה פוסל, ולרבי יוסי מדמים שכל מי שזרעו פסול פוסל, וגר עמוני ומואבי זרעם פסול, שהרי חכמים אסורים איסור עולם, ולרשב"ג מדמים שכל מי שכל זרעו פסול פוסל. והתוס' (ד"ה ושניהם כתבו שעיקר הלימוד הוא מדכתיב "כי תהיה לאיש זה" כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, וכוננת הגמ' שאין קושיה על התנאים האלו ממה שכה"ג פוסל אלמנה.

אלמנת עישה – שבעלה היה ספק חלל, והיא באה מכווח הדויה לה ספק ספיקא. לרב חסדא היא פסולה לכהונה לכל התנאים הנ"ל, ולאפוקי מרבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא שמתירים משום דספק ספיקא לקולא.

אם ספק ממזר מותר בודאי או בספק – במתני' איתא שלת"ק כל האסורים לבוא בקהל מותרם לבוא זה בזה, וממזר מותר בשתוקי, דאע"פ ש"ל שהשתוקי כשר לפניו מ'מ'בקהל ד' " שבקהל ודאי לא יבוא אבל בקהל ספק יבוא. ולר"א ודאי ממזר מותר רק בודאי ממזר, אבל ספק ממזר (שתוקי אסופי וכות') אסור בין בודאי ממזר בין בספק ממזר שמוא זה כשר וזה פסול. ושיטת רב שהלכה כר"א. ובברייתא איתא י' יוחסין עלו מבבל וכולם מותרים לבוא זה בזה. רש"י מבאר שכל האסורים לבוא בקהל מותרים זה בזה, ולתוס' (ד"ה וכולן) הכונה שכל אחד מהיוחסין מותר במינו, ודלא כר"א, או שהכונה שמוותרים זה בזה כפי שנתבאר במתני' ס"ט . . וכתבו התוס' שניאה שהלכה כר"א.

ארוסה שעבירה – רב סובר שארוסה שעבירה ולא ידוע אם נתעברה מהארוס או מאיש אחר, אסור בממזרות, וקמ"ל שאף שרוב פסולים אצלה אסור, (ובהא דאמר רב הלכה כר"א קמ"ל שלא אומרים שדווקא ארוסה שעבירה אסור בממזרת כיון שאפשר לתלות שהולד הוא מבעלה.) ולל"ב כוננת רב לומר שארוסה שעבירה הולד אסור בבת ישראל. ובשיטת שמואל, לל"ק שמואל סובר שולד ארוסה שעבירה מותר בממזרת. וללישנא השניה שמואל אוסר את הולד בבת ישראל, וודאי שאין הולד כהן, ומה שאמר שמואל שהולד שתוקי היינו שמשתקים אותו מנכסי אביו אפילו אם תפס נכסי הארוס ואמר אבי היה. וללישנא בתרא כוננת שמואל שבודקים את אמו ואם היא אומרת

לכשר נבעלתי נאמת, וכשיטת ר"ג ור"א בכתובות י"ג (ולרבי יהושע אינה נאמנת), וקמ"ל דאפי' הכא שרוב פסולים אצלה נאמנת.

כותי בכותי

לר"א כותי אסור לישא כותית.

הגמ' מנסה לברר מה טעם האי־סור, דאף שר"א סובר שספק ממוזר אסור בספק ממוזר, מ"מ אם שניהם ממוזרים הם מותרים, ואם אחד אינו ממוזר הרי הוא גר וגר מותר בממוזר. תוד"ה כות'.

ואין לומר שאסורו כשר הוא א אחרי 'ז דורות בממזרת כיון שהוא כבר נאה כישראל שבא מגירושית ושמא יאמרו ישראל נשא פסולה, דשם הטעם משום שחושבים שהוא ישראל גמור, אבל כאן שניהם באותו מצב, ואם הם גרים ישנים מחזיקים את שניהם בכשרות.

ע"ה: הגמרא מנסה לומר שטעם האיסור משום דס"ל כרבי ישמעאל שהכותים גירי אריות הם, ורבי ישמעאל ס"ל כר"ע דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממוזר, שהרי הם חייבי לאוין, (דאף שרק בעבד יש לאו ד"לא יהיה קדש", ובעכו"ם אין לאו וגם לא עשה אלא בי"ד של שם גזרו עליו, מ"מ כיון דגלי קרא דלא תפסי קידושין דכתיב "בתך לא תתן לבנו ובתו לא תתק לבנך", ממילא הולד ממוזר, דהא בהא תליא וא"כ יתכן שאחד מהם הוא ממוזר והשני הוא בן של כותי וכותית שלא נתערבו בישראל שהוא נכרי. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה רובי) ש"ל שהגמ' אמרה שהוא סובר שהולד ממוזר, דאם הוא כשר אין לחוש שישא נכרית, כיון שהוא ג"כ נכרי. אי נמי הריאה שר"א סובר שהולד ממוזר היא ממה שר"א שנה כותי יחד עם שאר ספק ממוזרים. והקשו התוס' על רש"י למה היכא שהכותים מקבלים גירות גמורה אסורים זה בזה, והרי גר מותר בממזרות. ולכן ביארו התוס' שנתערבו בכותים גם בני ישראל וגם בנות ישראל, וממילא יש לחוש שאחד הוא ישראל כשר והשני ממזר.

הגמ' דוחה שהרי לרבי ישמעאל עכו"ם ועבד פוסלים אשה בביאתם, דכתיב "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וכו' ובה אל בית אביה" מי שיש לו בה אלמנות וגירושין אינו פוסלה בביאתו, יצאו עכו"ם ועבד שאין להם אלמנות וגירושין, ואי הוי ממוזר ודאי היא נפסלת בביאתו ולמה לי קרא, אלא בהכרח ס"ל שאין הולד ממוזר, והא דתנן כל שאין לה עליו קידושין הולד ממוזר, דזווקא כשיש להם על אחרים קידושין דזמיא דאשת אב ששם התורה כתבה איסור ממוזר. ובתוס' (ד"ה השתא) דנים אם כוות הגמ' שאם הולד ממוזר בהכרח שהאשה פסולה, ולדא כהסוגיה ביבמות ט"ט, או שאין פסול האשה תלוי בממזרות.

הגמ' מנסה לומר שר"א סובר כרבי ישמעאל שהכותים הם גירי אריות, אבל לענין עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל ס"ל כר"ע שהולד ממוזר.

הגמ' דוחה שר"א סובר שאין ממוזר אלא מערה שהיא מחייבי כריתות, כדמצינו שר"א אמר שצרת עורה שנתיבמה כבית שמאי. לבית הלל הולד ממוזר, דהוא בן אשת אה שלא במקום מצוה, אבל צרת עורה שלא נתיבמה כבית הלל, לבית שמאי אין הולד ממוזר כיון שאיסור יבמה לשוק הוא איסור לאו. וכתבו התוס' (ד"ה שאין) שבאמת יש תנא שסובר שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממוזר, אף דלא ס"ל כר"ע שאין קידושין תופסים בחייבי לאוין, מ"מ משמע מדברי ר"א שהוא סובר שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אין הולד ממוזר.

הגמ' מבארת שיש ג שיטות בכותים, לרבי ישמעאל הם גירי אריות ונטמעו בהם כהנים פסולים דכתיב "ויעשו להם מקצותם כהני במות" והיינו שעשו כהנים מוקצצים שבעם, ולכן פסלום. ולר"ע הם גירי אמת ונטמעו בהם כהנים כשרים (ו"מקצותם" היינו מן המובחרים שבעם), ואסרום מפני שהיו מייבמים ארוסות ופוטרים נשואות מן החליצה, ולר"ע בני חייבי לאוין הם ממוזרים, (ודרשי "לא תהיה אשת המת **התוצה**" אותה שיושבת בחוץ שלא נכנסה לרשות בעל לנישואין), ור"ע לטעמיה דס"ל יש ממוזר מחייבי לאוין. ור"א סובר שאסרום לפי שאין בקיאים בתורת גיטין וקידושין, ושמא אחד כשר והשני הוא מאשה שנתקדה לאחד ואמרו שלא חלו הקידושין ונישאת לאחר, כמו שאסרו לאכול מצת כותי מטעם זה, (ולת"ק מצת כותי מותרת לאוכלה בפסח ואין בה חשש חימוץ, ויאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח בליל יו"ט ראשון שחובה לאכול מצה, ואינה כקמחין ובצקות של עכו"ם שלא חמצו שומתר לאכול מהם אן אין יוצאים בהם ידי"ח אכילת מצה, דבעינן שימור לשם מצה, הדכתיים בקיאים במצות שימור, (וכתבו התוס' (ד"ה מצת) שמדובר שהכותי עשה את המצה בבית האשיראל, דאי לאו הכי לא האוכל פת כותי כאילו אוכל בשר חזיר. ואיירי נמי שהכותי עצמו אוכל ג"כ ממנה, דלא"כ לא יצא ידי"ח כיון דלית להו "לפני עור לא תתן מכשול". ולרשב"ג כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל).

ע"ז: רבה בר אבוה מבאר שאסרו את הכותים מפני שנתערבו בהם ממוזרים, ולרבא עבד ושפחה נתערבו בהם ואין אותה משפחה ידועה, ונאסרו בגלל העבד.

כמה צריך לבדוק כשבא לישא אשה

לעיל נתבאר שיש מקומות שיש חשש על יחוס האשה ואסור לישא שם אשה ללא בדיקה. ולהלן יבואר כמה דורות למעלה צריך לבדוק את כשרות האשה.

הנושא אשה כהנת צריך לבדוק ד' אמהות שהם ח' והיינו אמה ואם אמה, ואם אבי אמה ואמה, ואם אביה ואמה, ואם אבי אביה ואמה.

הנושא לוויה וישראלית והוא כהן, במתני' איתא שצריך להוסיף עוד אחת. לרב אדא בר אהבה הכונה שצריך לבדוק גם אם נוספת בכל ד' זוגות אלו. ולתנא דברייתא בודק ב' אמהות בכל ד' זוגות אלו, וכוונתו מתני' שיבדוק עוד זוג, ונמצא בודק ט"ז נשים.

מה מנדיקם בבדיקה - כתב רש"י שבדיקה זו היא כדי לברר שאין בהם חשש ממוזרות או אחת מן הפסולות לקהל, כדי שבנה יוכל לשמש ע"ג המבח. רש"י. והתוס' (ד"ה צריך) כתבו שציקר הבדיקה נתקנה משום חשש חללות ולא משום חשש ממוזרות, דמכירים ישראל ממוזרים שביניהם, אמנם אגב בדיקה של חללות תיקנו לבדוק גם באופן שיש רק חשש ממוזרות כגון בלוויה וישראלית. ובשם ר"ת כתבו שרק להכשיר את הבנים או את עצמו לעבודה צריך בדיקה, אבל להאכילו בתרומה א"צ בדיקה. עוד כתבו התוס' (ד"ה הנושא) שדווקא כהן שנשא כהנת צריך לבדוק, אבל ישראל הנושא כהנת בנה כשר לכהונה אפילו אם היא חללה, דבנות ישראל מקוה טהרה לחללות.

הטעם שא"צ לבדוק אחר אבותיה של אשה זו הוא שבזמן מריבה מזכירים את פסולי היוחסין, ואם יש פסול יש לזה קול, אבל נשים פסוליות מעשיי זנות ולא פסולי יוחסין, ולכן צריך לבדוק.

והטעם שהאשה לא צריכה לבדוק את יחוסו של הבעל בד' אמהות, הוא משום שלא הוזהרו כהנות כשרות להנשא לפסולים כגון חללי גירי וחורגי, וכיון שהתורה לא הקפידה עליהם ליוחסין גם רבנן לא עשו מעלה להצריכם בדיקה אפילו מחשש ממוזרות ושתוקות, וא"כ איתחזק איסורא. רש"י. ולתוס' (ד"ה צריך) עיקר הבדיקה היא מחשש חללות, דמכירים ישראל ממוזרים שביניהם, וכיון שלא שייך איש חלל, א"צ לבדוק כלל.

ע"ז: האם צריך לבדוק כשאין ערער - אם יש ערער (-שני עדים שקראו עליה שמץ פסול, ולא עדות גמורה) על כשרות האשה לכ"ע צריך לבדוק כנ"ל, ואם יש ערער, י"א ש"לר"מ צריך לבדוק גם כשאין ערער, ויש ב' לישנות ממתני' כר"מ ואיירי כשאין ערער, או דמתני' כחכמים ואיירי כשם ערער.

אחרי מי א"צ לבדוק-

אין בודקין מן המזבח ולמעלה, משום שאין נותנים לעבוד בלא בדיקה. וכתבו התוס' (ד"ה אין בודקין) שאפילו בעבודות הכשרים בורים אין בודקים אחריהם, שאף ששחיטה והפשת כשרים בנשים ועבדים, היינו בדיעבד, אבל לכתחילה בעינן מיוחסים.

ולא מן הדוכן ולמעלה – אם הועד עליו שעמד אצל הלויים בדוכן לשורך, משום שהיו יושבים שם בלשכת הגזית מייחסים כהונה ולוויה מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ומייחסים את הכהנים והלויים להבדיל פסולים מן העבודה ומן הדוכן.

ולא מסנהדרין ולמעלה משום שכשם שבי"ד צריכים להיות מנוקים בצדק, כך בי"ד צריכים להיות מיוחסים, דכתיב "ההקל מעליך ונשאו איתך" בדומים לך, והיינו בסנהדרי גדולה או קטנה, אבל דיניים בעלמא לא. אבל הא דכתיב "כולך יפה רעייתי ומום אין בך" י"ל שהכונה למום ממש. והא דכתיב "והתייצבו שם עמך" בדומים לך, י"ל שדווקא שם צריך דומים לך, משום שכינה שנאספו לנבואה, אבל סנהדרין לדון כגון סנהדרין של יתרו חותן משה לא.

ולא אחר מי שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים דיניים שאינם ממנן עשרים וששל של סנהדרי קטנה, ודווקא בירושלים שהיו מקפידים על דיניהם לייחסם, אבל בשאר מקומות לא, דהכל כשרים לדון דיני ממונות ואפי" ממוזר, (ובדיני נפשות אין הכל כשרים).

ולא אחרי גבאי צדקה, דכיון שממשכנים על הצדקה אם פסקו עליו שצריך לתת ואינו נותן, אפי' בערב שבת שהאדם טרוד, ובאים לידי מריבה והיו מבזים אותם, אם היה פסול היה לזה קול.

לרבי יוסי גם אם היה חתום בערכי הישנה של ציפורי (-ברשימות הדיינים של עיר הסמוכה לציפורי ששמה ישנה) א"צ לבדוק אחריו, משום דדייקי ומחמתמי ולא היו ממנים דיין שאינו מיוחס.

לרבי חנינא בן אנטגנוס גם מי שהיה מוכתב בחיילות של בית דוד א"צ לבדוק אחריו, דכתיב "והתייחשם בצבא במלחמה", והטעם שהיו מיוחסים כדי שתהיה זכות אבותם מסייעתם, ואמנם היו עמהם איתי הגיית וד' מאות ילדים בני יפת תואר שלקחו אנשי ישראל במלחמה ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי העובדי כוכבים, בעלי אגושי רעים שהיו הולכים בראשי גייסות לבעוטי עלמא, אבל לא היו יורדים בתוך המלחמה עם ישראל.

וכתבו התוס' (ד"ה אין בודקין) דה"ה שאין בודקין מן השטרות ולמעלה, דעדות מעליא היא, ואין בודקין מנשיאות כפים ותרומה ולמעלה.

לרב יוסף גר אינו ראוי להתמנות לשררה, דכתיב **"שום תשם** עליו מלך מקרב אחיו", ואם אמו מישראל כשר. ורבי זירא ורבה בר אבוה היו מטפלים בגרים לכבדם ולהושיבם בשררה, ובמערבא לא היו ממנים גרים אפילו לפקח על

המידות, ובנהרדעא לא היו ממנים גרים אפילו לפקח על השקית שדות ממים של רבים, שלא ישקה איש ביזמו של חבירו.

פסולי חללות, וחיובי מלקות באיסורי כהונה

ע"ז: **בת חלל זכר** - לת"ק בת חלל זכר פסולה מן הכהונה, ואין לה התר לאחר ג' דורות כמצרי ואדומי אלא היא אסורה לעולם, והיינו שבת בנו ובת בן בנו וכו' אסורות, אבל בת של בת מותרת, שהרי אפילו בת חללה מישראל מותרת לכהונה. ולרבי דוסתאי כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות, כך בנות ישראל מקוה **בעמיו** ולא כתיב להכשיר את בתו לכהונה, דכתיב "ולא יחלל זרעו אחד –ששניהם חללים.

ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה, דכתיב "ולא יחלל זרעו בעמיו" וכתיב "לא יטמא בעל בעמיו", כמו שדין טומאה נאמר דווקא בזכרים דכתיב 'בני אהרן', כך דין חללות נאמר דווקא בנשים. ואמנם כהן גדול שנשא אלמנה בתו פסולה, דכתיב "ולא יחלל זרעו", וכן בת בנו אסורה, דכתיב "ולא יחלל זרעו" מיקש זרעו לו מה הוא בתו פסולה אף בנו בתו פסולה, אבל בת בתו מותרת, דאי לאו הכי גז"ש מאי אהני ליה, וכן כהן שנשא חללה בתו פסולה לכהונה, דכל וכל הנוגד בביאת איסור כהונה הוא חלל.

אשה האסורה לכהן שנישאת לו גם היא עצמה נפסלת, דאם בתה מתחללת אע"פ שלא עברה עבירה, כ"ש שהיא עצמה שעברה עבירה דכתיב י"לא יקהו" מתחללת, (אמנם הוא עצמו לא מתחלל דכתיב "ולא יחלל זרעו" ולא את עצמו, שהרי אינו מתחלל בכל מקום אפילו בא על השפחה ועל הזונה, תאמר באשה שאם בא עליה כותי חלל נתין וממוזר פסולה, דכתיב "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, וכיון שהיא נפסלת בשאר ביאות איסור תיפסל גם כן), ואם תאמר שדווקא זרעו מתחלל שכן תחילת יצירתו בעבירה, אפשר ללמוד מדכתיב "לא יחלל" והיינו לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל.

איזוהי חללה שעיקרה מדברי תורה וא"צ ללומדה מדרשה, כל שנולדה מפסול כהונה, וכן אלמנה שבא עליה כה"ג, וגרושה וזונה מביאת פסולים, שבא עליהם כהן הדיוט. הוי חללה, אבל ישראל המחזיר גרושתו דאסור אף לישראל דכתיב "לא יוכל בעלה הראשון וכו' ", אין בתו חללה, דכתיב ביה "תועבה היא" היא תועבה – בעונש עבירה ואין בניה תועבינן.

כמה חיובי מלקות באשה אחת-

הבא על ג' אלמנות או גרושות שונות חייב מלקות על כל אחת ואחת, כיון שיש כאן גופים מוחלקים ושמות מוחלקים. אמנם כתבו התוס' (ד"ה הוי) שמספיק גופים מוחלקים, והיינו שיהיו שלשתן אלמנות של אדם אחד, שהרי הבא על ג' נשים נדות בהעלם אחד חייב על כל אחת אע"פ שהם שם אחד והיינו נשים של איש אחד.

ואם בא ג"פ על אותה אחת, אם התרו בו לפני כל ביאה חייב על כל אחת, ואם לא התרו לפני כל ביאה אינו חייב אלא אחת, כדמצינו גבי נזיר שאם היה שותה כל היום אינו חייב אלא אחת, ואם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל פעם.

ע"ז: ואם בא על אשה שנחאלמנה או נתגרשה ג' פעמים אינו חייב אלא על אחת, דאף שיש כאן שמות מוחלקים, בעינן גופים מוחלקים.

ואם היתה אלמנה ואח"כ נעשית גרושה ואח"כ נעשית חללה ואח"כ נעשית זונה, חייב על כל אחת, אבל אם זינתה ונתחללה ונתגרשה ונתאלמנה אינו חייב אלא אחת. דס"ל להאי תנא אסור חל על איסור רק באיסור מוסיף –כשהאיסור השני מוסיף לאיסור דבר שלא נאסר ממתנת האיסור הראשון, וממילא כשהיתה אלמנה היתה אסורה רק לכהן גדול, וכשנגרשה נאסרה לכהן הדיוט, וכשנחללה נפסלה מתרומה אם היא בת כהן דכתיב "ולא יחללי" דנתחללה מקדושתה, וזונה נחשב איסור מוסיף הואיל ושם זנות פוסל בישראל כגון אם זינתה תחתיו (ואף שכאן לא זינתה תחתיו, מ"מ מציינו ששם זנות מוסיף בעלמא), אבל למ"ד איסור חל על איסור גם במקרה השני חייב על כל אחת, ולמ"ד אין איסור חל על איסור גם במקרה הראשון אינו חייב אלא אחת.

איסור חל על איסור ככהן גדול שבא על אחותו האלמנה- איתא בברייתא שכהן גדול שבא על אחותו האלמנה, אינו לוקה על איסור אלמנה, דכל שהוא ב"והוא אשה בבתליה יקח" הרי הוא ב"אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח". רב ששת אמר שברייתא זו היא לדעת ר"ש הפוסר האוכל נבילה ביוה"כ, דס"ל שאין איסור חל על איסור וממילא כיון שאיסור נבילה קדם מערב יוה"כ, ואפילו נתבילה ביוה"כ הרי כבר לפני יוה"כ היה איסור אבר מן החי, ממילא לא חל איסור יוה"כ, אבל לרבנן שמחייבים שם חייב גם כן, והגמ' דוחה שגם לרבנן רק איסור שחיטה הוא בכרת

חל על איסור קל של נבילה שזה לאו, אבל איסור קל אלמנה לכה"ג אינו חל על איסור חמור אחותו שהיא בכרת. וללישנא בתרא רב ששת אמר שהברייתא כרבנן שמחייבים ביו"כ, ורק איסור חמור חל על איסור קל, אבל איסור קל אינו חל על איסור חמור, דאילו לר"ש דס"ל שאין איסור חל על איסור א"צ קרא לומר שאינו עובר, ואף שכאן איסור אלמנה זה איסור מוסף (שזה אוסר אותה גם למשוך מלחמה), מ"מ בברייתא אחרת מבואר שלר"ש גם איסור מוסף אין איסור חל על איסור, אי נמי כיון שלר"ש אפילו איסור חמור לא חל על איסור קל, ה"ה שאיסור מוסף לא חל. (תודה"ה פרט.). והגמ' דוחה ד"ל שלר"ש בעי קרא כדי שלא נאמר שאיסור כהונה שאני דכיון שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות חל גם איסור קל על איסור חמור, קמ"ל.

האם הבא על אחותו עושה אותה חללה– ישראל שבא על אחותו נעשית זונה, ולא נעשית חללה דאין חללה אלא מאיסור כהונה בלבד וכנ"ל, אמנם כהן הדיוט או כהן גדול שבא על אחותו, בביאה הראשונה עשאה זונה שהרי נבעלה ביאת זנות מהאיסור לה, וכהן הבא עליה חייב גם משום זונה, ואם חזר ובא עליה הוא או כהן אחר עשאה חללה שהרי היא אסורה עליו באיסור זונה שזה אסור רק לכהן.

איסורי כהן גדול– כתיב לגבי כהן גדול "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח", ואיתא בברייתא שמיותר לכתוב איסור גרושה בכה"ג, דאם כהן הדיוט אסור בגרושה כ"ש כה"ג, שנשאר עליו איסור גרושה שהיה עליו מהדיוטותו, שהרי לא נתמעטה קדושתו, אלא בא הכתוב לומר שכשם שגרושה חלוקה מזונה וחללה בכהן הדיוט ייזח לה לאו לעצמה "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", כך חלוקה אלמנה מגרושה זונה וחללה בכהן גדול חייב על כל אחת אע"פ שנאמרו בלאו אחד, והיינו באלמנה וגרושה, אבל לחייב משום חללה ומשום זנה לומדים מכהן הדיוט, דגלי קרא בגרושה וה"ה בחללה. ומ"חללה" שזה מיותר לומדים שאין חללה אלא מאיסור כהונה דלהכי נכתבה אחרי אלמנה וגרושה שזה איסור רק בכהנים, ולא אחרי זונה שמצינו שם זנות הפוסל בישראל. ומ"זונה" לומדים גזירה שוה מכהן הדיוט שהזרע מתחלל.

ע"ת. כה"ג שלקח אלמנה וכן כהן הדיוט בגרושה וחללה לרב יהודה לוקה שתיים, משום "לא יקח" שזה איסור על הקידושין, ומשום "לא יחלל" שהוא חילול אותה, ואם גמור בביאתו לוקה משום "לא יחלל זרעו" אבל היא נתחללה בהערהא, ואם היא גם גרושה לוקה שניים על זה ושניים על זה, אבל גרושה וחלוצה אינו לוקה אלא משום גרושה, דחלוצה אסורה מדרבנן, ואף דכתיב 'נאשה גרושה מאישה לא יקחו' אינו אלא אסמכתא.

מתי עובר הכהן על האיסור– לאביי כהן הדיוט אז גדול שקידש אשה האסורה לו לוקה משום "לא יקח" דמשמע קידושין שזה מה שקונה אותה, ואם בעל לוקה משום "לא יחלל". ולרבא לוקה על שניהם רק כשבעל. ומודה אביי שבמחזיר גרושתו אינו לוקה אלא כשבעל דכתיב "לקחתה להיות לו לאשה" וכיון שלקחתה היינו קידושין, א"כ לאשה היינו אישות של ביאה. ומודה רבא שכה"ג שבעל אלמנה לוקה אף בלא קידושין, דכתיב 'ולא יחלל זרעו בעמיו' והוי חילל. ובמחזיר גרושתו אם בעל ולא קידש אינו לוקה לכו"ע אע"פ שלכו"ע כהן שבא על פסולה לו לוקה, דלא אסרה תורה אלא דרך ליקוחין דכתיב "לא יוכל וכי' לשוב לקחתה".

האם בת גרים כשרה לכהונה

האם בת גר או גיורת פסולה לכהונה–

לרבי יהודה בת גר זכר אפילו מישראלית פסולה מן הכהונה, ולומדים דין זה מק"ו, דאם חלל שבא מטיפה כשרה בתו פסולה, כ"ש שגר שבא מטיפה פסולה בתו פסולה, ואם תאמר מה לחלל שכן יצירתו בעבירה משא"כ נכרי ונכרית אין איסור, מצרי ראשון שנשא מצרית ראשונה ו'וכיח שבתו פסולה אע"פ שאין איסור בביאתם וביצירתם, ואם תאמר מה למצרי ראשון שכן אינו ראוי לבוא בקהל, חלל ויזיכה, וחזר הדין וכו' וכמו ששניהם חלוקים מרוב הקהל שהחלל יצירתו בעבירה ומצרי אלא לבוא בקהל, ובתם פסולה, כך גם בת גר זכר שחלוק מרוב קהל שבא מטיפה פסולה. ואם תאמר מה להצד השוה שכן פוסלים בביאתם אשה מכהונה, רבי יהודה לומד מהצד השוה שגר ג"כ פוסל בביאתו. (ואין לומר כהן גדול באלמנה יזיכה, ונלמד משניהם בצד השוה, דמה להצד השוה שבהם שכן יש בהם צד עבירה). ובת גיורת מישראל כשרה לרבי יהודה.

לרבי אליעזר בן יעקב רק גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה, אבל גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת הבת כשרה לכהונה, וכן הדין בעבד מושחרר, ואפ"י עד י' דורות.

לרבי יוסי אף גר שנשא גיורת הבת כשרה לכהונה.

לרשב"י אפילו הגיורת עצמה כשרה לכהונה אם התגיירה לפני ג' שנים ויום אחד, דככתיב גבי מלחמת מדין "וכל הטף בנשים

החיו לכס" והרי פנחס היה בניניהם, (ולאסורים הכונה החיו לכס לעבדים ושפחות).

ביאור מחלוקתם- כתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל", ונחלקו התנאים הנ"ל מה צריך בשביל להחשיב זרע בית ישראל, לר"י צריך כל עיקר הזרע והיינו האב, ולרבא"י מספיק מקצת זרע אפילו רק אמו ישראלית, ולרבי יוסי צריך שזרעו בישראל שתהא הורתה בקדושה, ולרשב"י צריך שזרעו בתוליה והיינו גיל שלש שאז הם גומרים לצמוח ואם היא נבעלת אינם חוזרים בישראל דמונת הכתוב שבתוליה יהיו מזרע גידולי יהודי.

ואף דסיפא דקרא דכתיב "והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו" איירי בכהן הדיוט, (י"מ דהיינו שלחלק מהכהנים מותר לקחת אלמנה ולא לכהן גדול, ולר"י הכונה שכהנים יקחו אלמנה של מי שבתו כשרה לכהונה, דס"ל שכל שאין אתה נושא בתו אין אתה נושא אלמנות), כך דרך הפסוקים, דככתיב "ונר אלוקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל השם", וכוונת הפסוק שהנר -המנורה טרם כבה בהיכל ד', ושמואל שוכב במקומו בבית משמר הליום שומרי הבית, שהרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד.

ע"ת: לרב המנונא הלכה כרבי יוסי, ומיום שחרר בית המקדש נהגו הכהנים סלסול בעצמם כראב"י. ולרב נחמן אם בא לימלך מורים לו כראב"י, אבל אם נשא אין מוציאין כרבי יוסי.

האומר זה בני ממזר כיון שהוא נולד מחייבי כריתות אינו נאמן כיון שהוא קרוב, ואפ"י אם האשה ששייך שיהיה קים לה שהוא ממזר ג"כ אומרת שהוא ממזר אינה נאמנת דאינו נפסל אלא בעדות גמורה, ואפ"י אם הם מעידים על עובר שבמעיה אינם נאמנים, אע"פ שאין לו חזקת כשרות, שהרי לא יצא לאיור העולם והחזק בכשרות. ולרבי יהודה נאמן האב לומר שהוא ממזר דכתיב "יכיר" שכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרושה ובן חלוצה.

האומר זה בני בכור כגון כשבא ממדינת הים ולא הוחזק לנו בכבור אלא על פי אביו, נאמן, דכתיב "יכיר", שאף שבלאו הכי הוא יכול להקנות לבנו פי שניים ומחמת כך הוא נאמן במיגו לתת לו בדיבורו בתורת בכורה, מ"מ הרי נכסים שנפלו לו אחרי שאמר זה בני בכור כגון שהאב רוצה ללכת בדרך רחוקה ובה לומר שאם יפלו לו אח"כ נכסים בירושה מאביו או מאחד המורשים יטול בן זה חלק בכורה, ונכסים אלו לא היה יכול לתת באותה שעה, ולר"מ שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם צ"ל שהנ"מ היא לגבי נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, והיינו שאם האב מעיד שבן זה בכור, גם אם אח"כ יהיה גוסס ויפלו לו נכסים יקבל בהם חלק בכורה, אף שאינו יכול עכשיו להקנות לו נכסים שיפלו לו כשהיה גוסס, כיון שבאותה שעה אינו בר מתנה. ונכסים שיפלו לו לאחר מיתה בלאו הכי אין נ"מ הם הוא בכור או לא, דאין הבכור נוטל בראיו כבמחזק, דכתיב "ככל אשר ימצא לו", רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה לא) שמשמע מדברי רש"י שגוסס לא יכול לתת מתנה, והביאו התוס' ש"א שגוסס שרמו לכתוב גט לאשתו אין כותבים כיון שאין מעשיו כלום, ומה שמצינו שגוסס נדרו נדר והקדשו הקדש, י"ל דהיינו מטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. אמנם דעת התוס' שגוסס כל דבריו קיימים, ובסוגין לא הוי מתנה משום שמסתמא אינו יכול לדבר, (וה"ה בחולה שנשתתק, אמנם אם הרקין בראשו דבריו קיימים).

ע"ט. שליח ומשלח שקידשו- השולח שליח לקדש את בתו, או אשה ששלחה שליח לקדשה, ושניהם קיבלו קידושין, חלו הקידושין של מי שקדם, ואם אינו ידוע והיא רוצה להנשא לאחר שניהם צריכים לתת גט, ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. וצריך התנא להשמיענו ב' האופנים שאם של האב או שלה קדמו הוו קידושין, דבטליה לשליחותא דשליח, משום שאשה לא קים לה ביוחסין וי"ל שאף שקדמה קידשה עצמה לא ביטלה את השליח ולא סמכה על קידושה, שבאז ימצא השליח בעל מיוחס יותר, כמא"כ האב, ומאידיך האשה עצמה יותר מדקדקת עם מי להנשא, אבל לאב לא אכפת אם היא תינשא למיוחס כל זהו, ולא היתה כוונתו לבטל את השליחות אפילו אם יקדשה לגרוע, וקדם וקידשה רק אם השליח לא ימצא למי לקדשה.

חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא

קידש את בתו ונמצאת בוגרת– אב שקידש את בתו בדרך ובאותו יום היא קידשה את עצמה בעיר, ובדקה לראות אם יצאה מרשות אביה וקידושה קידושין נמצאת בוגרת באותו יום, אם היא בתוך ו' חודשי הנערות חלו קידושי אביה, (דאף שלפעמים היא ממרתה לבגור בתוך הו' חודשים, מ"מ היא היתה בחזקת נערה. רש"י. ובתני' כתבו שעלולם אינה ממרתה לבגור בתוך ו' חודשים, ואיירי הכא שבדקה אחרי ו' חודשים), ואם כבר עברו ו' חודשי הנערות חלו קידושיה, שהרי אין בין נערות לבגרות אלא ו' חודשים ואח"כ היא ודאי

בוגרת, ואם קידשה ביום שנשלמים ו' החודשים שבאותו יום היא בחזקת שתבגור, לרב כיון שהיא בוגרת לפנינו תולים שגם בבוקר היתה בוגרת דכל היום היא בחזקת שתביא סימנים, ולשמואל תולים שרק עכשיו הוטו סימנים. והיכא שרק אביה קידש אותה ביומא דמישלם שית, כתבו התוס' (ד"ה קידשה) ששמואל מודה שאינה מקודשת, כיון שהיא בחזקת פנייה, ורק כשגם היא קידשה את עצמה שהיא מקודשת ממה נפשך סובר שמואל שתלים קידושי אביה.

ביאור דעת שמואל מתי לא הולכים אחרי חזקה דמעיקרא– מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל הטהרות שטבלו בו טמאות למפרע ואפ"י ברה"ר, דאף שספק טומאה ברה"ר טהור, הכא לא הוי ספק אלא ודאי כיון שאנו מחזיקים שגם מעיקרא היה כמו עכשיו, ולר"ש ברה"ר טהורות וברה"י תולין דס"ל דלא דמי לספק סוטה דאיכא רגלים לדבר. וכן חבית יין שהיה הבעלים מפריש עליה תרומה, ולאחר זמן נמצאה חומץ, לר"ש כל ג' ימים ודאי מכאן ושאר הימים בספק (ונחלקו אמוראים אם בג' ימים הראשונים זה ודאי יין והטבל מותר באכילה, ושאר הימים בספק והוי תרומה ליאסר לזרים ויחזור ויתרום שמא כבר החמיצה ולא חלה התרומה. או שבג' ימים האחרונים זה ודאי חומץ ולא חלה התרומה ואם יתקנה היא מותרת לזרים, דאין היין נעשה חומץ גמור בפחות מג' ימים, ושאר הימים בספק והוי תרומה ליאסר לזרים ויחזור ויתרום. וקסבר שיוין וחומץ הם ב' מינים), ולרבנן הוי טבל למפרע. ומבואר מב' דינים אלו שהולכים אחרי חזקה דמעיקרא והוי ודאי, שאם זה ספק לא הוי טמא ברה"ר. הגמ' מבארת ששמואל סובר שיש חילוק בין מקוה וחבית לבין יומא דמישלם שית, דבמקוה וחבית איכא תרתי לריעותא דחזקה דהשתא מצטרפת לחזקת טומאה או לחזקת טבל, אבל בבוגרת יש רק מה שהיא בוגרת לפניך. וכן צריך לחלק לדעת רב, שהרי טעמא דרב משום עליכא חזקת נערות, אבל אם היה חזקת נערות מודה רב שהולכים אחרי חזקת נערות. (תודה"ה ושמואל).

ע"ט: הכותב כל נכסיו במתנה וטוען שהיה שכיב מרע דשכיב מרע שכתב כל נכסיו ולא שייר, אם עמד חוה, והמקבל אומר שהיה בריא ונכריא הלה המתנה, לרבי יעקב הוא מוציא מידם אם החזיקו בנכסים אף בלא להביא ראיה שהיה שכיב מרע ואפילו אם עכשיו הוא בריא, אבל המקבל אינו מוציא מידו בלי ראיה. ולרבי נתן אם עכשיו הוא בריא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע ואם אינו מביא ראיה מחזיקים שהיה בריא כמו שהוא עכשיו, ואם הוא שכיב מרע עליהם להביא ראיה שהיה בריא. לשיטת רב י"ל דלרבי יעקב שאני התם דאיכא חזקת ממון, והכא ליכא חזקת הגוף של נעירתו או בגרות, כיון שהיום זה עומד להשתנות. רש"י. וה"י (תודה"ה מ"י) מפרש שרגילות שהסימנים יגיעו בבוקר, ולכן אין לה חזקת נערות. ולשמואל י"ל דלרבי נתן שאני התם דכו"ע בחזקת בריאים והמוציא מחזקה זו עליו להביא ראיה, אבל כאן אין לה חזקה שהרי יש הרבה נערות שלא מביאות סימנים ביומא דמישלם שית. רש"י. והתוס' (ד"ה אלא) ביארו שאין חזקה כיון שהיום זה עומד להשתנות.

ומה שמצינו מחלוקת בברייתא בקידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר, אם חוששים לקידושי שניהם, או שלא חלו קידושי אביה, י"ל לשמואל דאינו מחלוקת אלא אם היא מכחשתו (לרש"י הכונה שאומרת שהיא בגרה אמתול, ולתוס' ד"ה במכחשתו) איירי שהיא אומרת שהיום בגרה) חלו קידושי עצמה, ואם אינה מכחשתו הוי ספק. ואמנם רב ושמואל נחלקו באינה מכחשתו.

והלכה כרב.

נאמנות הבעל על אשתו ובניו

בעל שיצא עם אשתו למדינת הים וחזר ואמר שזו האשה שיצאה עמו ואלו בניה, והבנים כרוכים אחריה, א"צ להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. לרש"י הכונה שא"צ להביא ראיה שהאשה מיוחסת, כיון שכשנישאת בדקו אותה, והבנים הם בחזקת אמן וא"צ לייחסם ע"י עדים. ולתוס' (ד"ה מביא) הכונה שא"צ להביא ראיה שהבנים הם שלו, דלא אמרינן שהאשה נישאת שם לאדם אחר, וא"צ להביא ראיה שהבנים הם שלה כיון הם כרוכים אחריה.

ואם אומר האשה מתה ואלו בניה, צריך להביא ראיה על הבנים ולא על האשה. לרש"י הכונה שצריך ראיה שהם בני אותה אשה, וא"צ ראיה שהיא מיוחסת. ולתוס' הכונה שצריך ראיה שהם בניו מהאשה שמתה, וא"צ ראיה שהם מהאשה המיוחסת שנשא כאן, דכיון שלא שמענו שנשא אשה אחרת מסתמא הם מאותה שהוציא מכאן, שכבר אנו יודעים שהיא מיוחסת.

ואם אומר שנשא את האשה במדינת הים ואלו בניה, והבנים כרוכים אחריה, צריך להביא ראיה על האשה ולא על הבנים, ואם יש בנים גדולים צריך להביא עליהם ראיה, ואם אומר שמתה ואלו בניה צריך להביא ראיה גם על האשה וגם על הבנים.

ואם נשא ב' נשים צריך להביא ראיה גם על הבנים הקטנים דשמא הם של חברתה והיא גידלתן.

פ. לגבי מה סומכים על חזקה–

לריש לקיש סומכים על החזקה שהם כרוכים אחריה רק לענין קדשי הגבול, דאם הוא כהן והביא ראיה שהיא כשרה לכהונה הם אוכלים בתרומה, אבל לא ליוחסין להשיא את הבנות לכהנים, א"כ הביא ראיה שהם בנותיה. וכתבו התוס' (ד"ה לא) שהסוגיה כאן חולקת על הסוגיה בכתובות שסוברת שאבא נאמן על בנו לאכילת תרומה וא"צ שיהיו כרוכים אחריה. ושיטת ר"ת שהסוגיה בכתובות סוברת שאין מעלים מתרומה ליוחסין וממילא האב נאמן כיון שזה בידו, והברייתא כאן סוברת שמעלים מתרומה ליוחסין וממילא אין האב נאמן, ולפי זה בכרוכים אחרי האם הרי הוא כהן גם לענין נשיאת כפים ולהשיאו אשה, אבל אין סוקלים על ידו.

ולרבי יוחנן סומכים על כרוכים אחריה אף ליוחסין, דס"ל לרבי יוחנן שסומכין על החזקות אפילו אם אין עדות בדבר, בין לענין מלקות אם הוחזקה נדה בשכנותיה שהיתה מלובשת בגדי נדות ובעלה בא עליה, ובין לענין סקילה ושריפה, שאם תינוק ותינוקות גדלו בבית בחזקת שהם איש ואשה ואלו בניהם, נסקלים זה על זה אם בא הבן על אמו, ונשרפים זה על זה אם בא האב על בתו.

ולענין לשרוף תרומה על החזקות, לר"ל שורפין ולרבי יוחנן אין שורפין. וכמו שמצינו לגבי תינוק שנמצא ליד עיסה ובצק בידו (לרש"י ידוע שהתינוק לקח מהעיסה, וסתם תינוק טמא מפני שמטפח באשפה שיש שם נבילות ושרצים. ולתוס' (ד"ה שדרכו) התינוק ודאי טמא משום שנשפס שיש נדות מנפפות ומנשקות אותו, והספק הוא אם התינוק ניטל את הבצק מהעיסה וטימאה, או שאדם טהור נטלה ונתן לו), שלחכמים העיסה טמאה משום שדרכו של תינוק לטפח, דרובא חזקה רובא עדיף, ואמר ר"ל שאף שורפין את העיסה, ולרבי יוחנן אין שורפין. ושיטת ר"מ דמצרפים מיעוט שאין מטפחין לחזקת העיסה והעיסה טהורה דלר"מ לא בטיל מיעוטא לגמרי, דר"מ חייש למיעוטא, ולכן מצרפים דבר אחר למיעוט, ורבנן לא חיישי למיעוטא. וכתבו התוס' (ד"ה סמוך) שאף שבעלמא ר"מ סובר שכשהמיעוט מצטרף לחזקה הוי ספק ולא ודאי, הכא שהרוב הוא גרוע הוא בטל לגמרי. ותניא כוותיה דרבי יוחנן.

ומ"מ אף לרבי יוחנן אם יש בבית שרצים צב הדומה לצפרדע שהוא טמא וצפרדעים שהם טהורים ונמצאו חתיכות בעיסה ואין ידוע אם הם של שרצים או של צפרדעים, אם יש בבית רוב שרצים העיסה טמאה ושורפין.
חזקת הבית להיות שרצים מצויים שם היא חזקה ורובא דאינא קמן, ואם הרוב צפרדעים טהורה.

עיסה בבית ויש שם תרנגולים ומשקין טמאים, ונמצאו נקורים בעיסה, תולין לא אוכלין ולא שורפין, שמא שתו התרנגולים מהמשקין הטמאים, ובעוד המשקה טופח בפיהם ניקרו בעיסה, והיינו כשהמשקין צלולים שבבואה של תינוק ניכר בה, אבל משקין עכורים לא.

איסור יחוד

פ: **מקור האיסור**- כתיב "כי יסיתך אחיך **בן אמך**" לומר שבן מתייחד עם אמו, אבל לא עם שאר עריות. (ולפשטיה דקרא נקט בן אמך, לומר שאפי' בן אמו שאינו שונאו שהרי לא מתחלק עמו בירושה אין לצייט לו).

יחוד איש אחד עם כמה נשים- אסור לאיש להתייחד גם עם ב' נשים, מפני שדעתן קלה ונוחות להתפתות, ולר"ש בזמן שאשתו עמו מותר להתייחד עם ב' נשים ולישן עמהם בפונדקי. וכתבו התוס' שמבואר בע"ז כ"ה. שרלבן מותר להתייחד עם אשה אחת כשבעלה עמה, וכונת ר"ש להיתר יחוד עם ב' נשים, ואם אשתו עמו מותר אף לישן עמהם בפונדקי.

יחוד כמה אנשים עם אשה אחת- מותר להתייחד ב' אנשים ואשה אחת מפני שהאחד בוש מחבירו. ואמר רב שדווקא בכשרים (כרבי חנינא בר פפי וחבריו, אבל רב חשב מיוחד כשהלך עם רב יהודה), אבל בפרוצים אסור אפי' בעשרה, וכמו שרואים ש"י אנשים גונבים שדו קורה כבדה. הגמ' אומרת שאין ראיה לרב ממה שמצינו שדווקא ב' ת"ח מלווים את הסוטה ובעלה שלא יבוא עליה בדרך שהרי נאסרה עליו, ולא ב' דעלמא, ד"ל שצריך ת"ח כדי להתרות בבעל שאם יבוא עליה אין מים בודקים אותה. ובדרך צריך ג' אנשים שמא יצטרך אחד להשתין ונמצא חבירו מתייחד עם הערוה. הגמ' מבארת שאין ראיה ממה שצריך ב' ללוות את הסוטה ובעלה ולא די באחד, ד"ל שצריך שניים כדי שיוכלו להעיד עליו.

איסור יחוד בשעת אנינות- ולד שמת קודם גיל ל' יום, נושאים אותו בחיק וא"צ לכבדו ולישא אותו במיטה, ונקבר באשה אחת ושני אנשים וא"צ רבים ללוותו. ולת"ק אסור באיש אחד ושתי נשים משום יחוד, ולאבא שאול מותר אף באיש אחד ושתי נשים. הגמ' מבארת שאין הכרח שאבא שאול חולק על תנא דמתני', ד"ל שדווקא בשעת אנינות מותר, כי תביר יצירה, ולחכמים אסור דאפי' בשעת אנינות יצרו של אדם מתגבר עליו, ואף אי נימא דאין לחוש בשעת אנינות, יש לחוש כההיא עובדא דאפיקתיה שאמא לקחה את בנה כאילו הוא מת כדי לעבור עבירה. רש"י. (וי"מ שכונת הגמ' לאשה שנתקשתה על מתה יותר

מדאי ומתו ז' בניה), ולתוס' אשה באה לקבר בעלה ונבעלה לשומר, ואמרה שיוציאו בעלה מקברו כדי להחליפו באדם התלוי.

מה יתאונן אדם חי גבר על חטאייו- י"מ שאף בשעת אנינותו יצרו מתגבר עליו, וי"מ שאין להתרעם על המאורעות איתו, כיון שאינו גבר על חטאיו.

פ"א, אם אשה נאסרת מחמת יחוד- אין אוסרים אשה מחמת יחוד.

מלקות על יחוד- מלקים מכת מרדות על היחוד. לרב אשי דווקא בפנויה אבל באשת איש אין מלקים כדי שלא להוציא לעז על בניה שיזנה, ומר זוטרא הלקה אשת איש והכריז שלא יזינה אלא נתייחדה, ורב אשי חשב שהיה מי שישמע שלקתה ולא ישמע ההכרזה.

מי שיצאה עליו שמועה לא טובה מלקין אותו, מפני שעבר על לאו "לא טובה השמועה".

מתי אין איסור יחוד-

מותר להתייחד עם אשה שבעלה בעיר מפני שחושש מהבעל, אא"כ ליבו גס בה.

אם יש פתח פתוח לרה"ר מותר להתייחד.

י"א שאם האנשים מנחוץ והנשים מבפנים אין בזה משום יחוד כיון שאין להם דרך לפנים, אבל אם האנשים בפנים והנשים בחוץ אסור מפני שחוששים שאחד יצא לחוץ ויתייחד. ובמתני' תנא איפכא והטעם משום שחוששים שאחד יכנס בלא שירגישו בו, אבל כשיוצא אין איסור, כי חושש שיצא אחר אחריו. ואמר אבבי שיש להחמיר בשניהם.

הגמ' מביאה כמה מעשים לבאר גודל יצר התאוה, ומעשים שעשו אמוראים כדי להנצל ממנו.

פ"א: פלימו היה רגיל לומר "גירא בעיניה דשטן", הגמ' מביאה מה עשה השטן, ואמר לו השטן שיאמר "רחמנא נגער ביה בשטן".

כוונת עבירה

רב חייא בר אשי היה מתפלל "הרחמן יצילנו מיצר הרע", ושמועה אשתו ונתקשטה ועברה לפניו וכו', ואע"פ שהוכיחה לו שהיתה זו היא, מ"מ היה מתענה משום שנתכוון לאיסור, עד שמת מאותו עינוי.

אשה שקיבלה נזירות והפר לה בעלה היא לא ידעה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים, על זה נאמר "אשה הפרם וד' יסלח לה". ור"ע היה בוכה בקראו פסוק זה, דכ"ש מי שנתכוון לבשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר שצריך כפרה וסליחה. והפסוק "ולא ידע ואשם ונשא עונונו" איירי שנתכוון לשומן ועלה בידו חלב שחייב קרבן, וכ"ש שהמתכוון לעבירה צריך כפרה וסליחה.

יחוד עם קרובותיו- מותר לאדם להתייחד עם אמו או בתו, ולרב אסי מותר להתייחד גם עם אחותו, ולדור אף בקביעות עם אמו או בתו דלא תקיף יצירה עלייהו. ולשמואל יש בזה מחלוקת תנאים וס"ל כמ"ד שאסור להתייחד עם כל העריות (אא"כ יש עדים). וכן מצינו שזנה ר"מ שלא יתייחד עם בתו, ור"ט נזהר מכלתו. (ולגילג עליו תלמיד, ונכשל בחמותו).

שינה עם קרוביו במיטה- מותר לאדם לישן עם בתו קטנה בקרוב בשר, וכן בן עם אימו, אבל בהגדילו (לרב אסי תינוקת בת ט' (ויום אחד, וכן להלן) ותינוק מבן י"ב. וי"א תינוקת בת י"ב ותינוק בן ג'). והיינו דווקא אם הביאה סימנים) כל אחד ישן בכסותו. ואם היא מתביישת לעמוד לפניו ערומה אסור, מפני שיצר אלבשה.

אסור להתייחד עם בהמה. הגמ' מביאה כמה אמוראים שזנהרו בזה. והוי חומרא בעלמא.

עם איזה ב' נשים יחד מותר להתייחד- מותר להתייחד עם ב' יבמות, או עם ב' צרות, או עם אשה וחמותה, או עם אשה ובת בעלה כיון ששונאות זו את זו, או עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה שיכולה לספר בשוק, אבל אינה קלה להתפתות.

רב אחא בר יעקב היה בבית חתנו רב חסדא וישן עם בת בתו, ואמר לו רב חסדא שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מאשת איש, ושאלו רב אחא איך עבר על האיסור לקדש בתו קטנה, ואמר לו רב חסדא שלשמואל אסור להשתמש באשה, וענה לו רב אחא שהכל לשם שמים ואין דעתו לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה, ולעשות נחת רוח לאימה.

הרחקה מעריות

פ"ב, ללמד תינוקות- אדם רווק פנוי בלא אשה, (ובתוס' כתבו דהיינו שלא נשא אשה מעולם) או אשה לא יהיו מלמד תינוקות, רווק משום אמותיהם של הילדים שמצויות אצלו להביא תינוקות לבית הספר (אבל לא משום הילדים, דלא נחשדו ישראל על משכב זכור או על הבהמה), ואשה מפני אבותיהם של הילדים. ולר"א גם מי שאין לו אשה ואינה שרויה אצלו לא ילמד תינוקות.

לר"י אין לרווק **לרעות בהמה**, ולא ישנו **ב' רווקים בטלית אחת**, ולחכמים מותר מפני שלא נחשדו ישראל לא על משכב זכור ולא על הבהמה.

מי שעסקיו עם הנשים שאומנותו נעשית לנשים והנשים צריכות לו לא יתייחד עם הנשים ואפי' עם הרבה מפני שליבו גס בהן וכולן מחפות עליו, אבל אדם אחר מותר להתחיד עם ג' או ד' נשים. וכל שעסקיו עם הנשים כגון הצורפים והסריקים והנקורות והרוכלים והגרדיים והספרים והכובסים והגרע והבלן והבורסקי, סורם רע, ואין מעמידים מהם לא מלך ולא כהן גדול, ולא מפני שהם פסולים אלא מפני שאומנותם זילא. י' דברים נאמרו בגרע וכו'.

אומנות ופרנסה

לר"מ ילמד אדם את בנו **אומנות נקיה וקלה**, והיינו מחט של תפירות העשויות תלמים, ולא יאמר בליבו אין אומנות זו מעשרת אלא יתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, שההצלחה בכל אומנות תלויה לפי זכותו.

לאבא גוריא איש צדיין **לא ילמד את בנו** להיות חמר גמל קדר ספן מפני שכשהם לנים בדרך הם לוקטים עצים ופירות, ועוד שנשכרים לאדם ומעבירים על תנאם, רועה בהמות שלו, שנותן להם לרעות בשדות אחרים, או חנווני שהוא מלומד באונאה, מפני שזו אומנות ליסטים. ור"י אומר משמו שרוב החמורים רשעים מפני לסטיות, ורוב הגמלים כשרים מפני שיראים מן הסכנה ומשברים ליבם למקום, ורוב הספנים חסידים שהם בפחד יותר מהגמלים, וטוב שברופאים לגיהנום מפני שאינו ירא מן החולי ואינו משבר ליבו למקום, ופעמים שהורג נפשות, ויש בידו לרפא את העני ואינו מרפא, והכשר שבטבחים שותפו של עמלק שיש לו ספק טריפות וחס על ממונו ומאכילם.

רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם **ואינו מלמד את בני אלא תורה**, מפני שהאדם אוכל משכרה בעוה"ז והקין קיימת לעוה"ב, ומשמרתו מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה באחריתו, אבל שאר האומניות כשהוא זקן או חולה או בעל יסורים ואינו יכול לעסוק במלאכתו הוא מת רעב.

רשב"א אומר שכל בעלי החיים שנבראו לצורך האדם מתפרנסים בלי צער, והאדם מתפרנס בצער מפני שהרע את מעשיו.

פ"ב: רבי אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם שאם לא ילמדה זה ילמדה אחר, אשרי מי שרואה את הוריו ובניו באומנות מעולה, ואוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה. א"א לעולם בלא בשם ובלא בורסקי, אשרי מי שהוא בשם, ואוי לו למי שהוא בורסקי. וכן א"א לעולם בלא זכרים ונקיבות, אשרי מי וכו'.

מסכת בבא קמא

הקדמה לענייני נזיקין

מסכת בבא קמא עד סוף פרק שישי (ס"ב:) עוסקת בעיקר דיניי נזיקין, והיינו האם כמה ומה חייב לשלם מי שממונו או אשו או בורו הזיקו את ממון חבירו או את גופו. דיני אדם שהזיק אדם נתבאר בפרק החובל (פ"ג: - ג"ז). ודיני גניבה וגזילה נתבארו בפרקים מרובה והגזול עצים והגזול ומאכיל (ס"ב: - פ"ג, ג"ז: - ק"ט:).

אבות נזיקין- שור שהזיק ע"י אכילת השן, או ע"י דריסת הרגל, חייב הבעלים לשלם נזק שלם, אם הזיק ברשות הנזיק, ואם הזיק ברשות הרבים פטור. שור שהזיק בקרן חייב חצי נזק, ואם הועד להזיק חייב נזק שלם. בור היינו שחפר בור ונפלו לתוכו בהמות ומתו או נזוקו, שהחופר חייב לשלם. המבעיר איש והלכה והזיקה חייב המבעיר. עוד לומדת הגמ' ו. לחייב במקרים נוספים ע"י לימוד צד השהו מב' אבות נזיקין, כגון אבנו סכינו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו אחרי שנחו, או בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה, או הסוגר ביבו בהתר בימות הגשמים כדי שיצא לרה"ר, או הכותל

והאילן שבי"ד תננו לו זמן לסלקם ולא סילקם והפקירם והזיקו. תקלה שלא הפקירה, לרב חייב מדין שור, ולשמואל חייב מדין בור, ואם הפקירה אף לרב חייב מדין בור.

תולדות נזיקין - אף בהמה שהזיקה באופנים אחרים הדומים לאופנים הנ"ל חייב הבעלים לשלם. תולדה דשן היינו נזק שיש בו הנזק לבהמה, תולדה דרגל היינו נזק בדרך היולכה בהמהה שהוא נזק מצוי, ותולדה דזקין היינו נזק בכונה להזיק. (ב). תולדת אש היינו אבנו סכינו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בדרך נפילתם, ואם הזיקו אחרי שנחו הרי זה תולדת בור. תולדות נזיקין דינם כמו האבות, מלבד צרוות שהם תולדה דרגל ומשלם חצי נזק.

לימוד אבות נזיקין זה מזה - מותני' (ב). מביאה כמה דברים שא"א ללומדם זה מזה, ומ"מ איתא בגמ' (ה): שמבור ועוד אב אחד אפשר ללמוד את שאר האבות נזיקין, (מלבד קרן לחד מ"ד), והתורה פירטה את כל האבות משום ההלכות המיוחדות שיש בכל אחד.

אבות נזיקין נוספים - רבי אושעיא ורבי חייה מונים אבות נזיקין נוספים, והיינו מקרים נוספים שבהם האדם חייב לשלם על דברים שעשה או שקרו בגללו, כגון שומרים ונגב וגולן ואונס ומפתה, והכונה בזה שהם כד' אבות נזיקין לענין לשלם ממיטב. (ד: ה.).

חיוב תשלומין ממיטב- המזיק יכול לשלם את הנזק בכסף, או בשוה כסף (י"א דווקא אם הניזק מסכים, וי"א דווקא אם אין לו כסף), ואם הוא רוצה לשלם קרקע צריך לשלם מעדיית, ולרבי ישמעאל היינו עדיית שש נזיק, ולר"ז היינו עדיית של מזיק, והגמ' מסתפקת אם כוונתו לעדיית שמתוך נכסי המזיק, או לעדיית של עולם. (ו: ה.).

דיני קרן- בהמה דוקינה נזק משונה בכונה, חייב הבעלים לשלם חצי נזק בג"פ ראשונת. י"א שסתם שוריים לאו בחזקת שימור קיימי וממילא פלגא נזקא ומתורה פטרה אדם מברדלש נזק כיון שאינו מועד להזיק, וי"א דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי וממילא פלגא נזקא קנסא כדי שישמור את שורו, וכן הלכה (ט"ו). אם הועד השור חייב לשלם נזק שלם. קרן ברשות הניזק, לר"ט חייב נזק שלם, ק"י משן רוגל, ולרבנן מועד חצי נזק ואומינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. (כ"ד:). נחש שחייב הניזק, וזאב ארי בד נמו ברדלש י"א מחלוקת אם הם מועדים מתחילתם היכא שגידלם אדם בביתו. (ט"א:). לרבי יהודה העדאה היא דווקא בג' ימים, והגמ' מסתפקת אם צריך ג' ימים ליעודי תורא או כדי ליעודי גברא, ונ"מ כשג' כיתי' עדים העידו ביום אחד על נגיחות של ג' ימים, ולר"מ אף בנגח ג' נגיחות ביום אחד היו מועד. לענין חזרה מההעדאה, לר"י נעשה תם כשראה שוורים ג' ימים ולא יגח, ולר"מ ורבי יוסי נעשה תם כשימשכושו בו התניקות ולא יגח. ולר"ש נעשה מועד חצי אחד, אבל לחזרה בעיני ג' ימים. (כ"ג:). אין השור נעשה מועד אלא כשהעידו עליו בפני בי"ד ובפני הבעלים. (כ"ד:). הם משלם חצי נזק מגופו, והיינו עד שווי השור המזיק, לר"ע השור המזיק עצמו נעשה של הניזק, ולרבי ישמעאל אינו אלא כבעל חוב עד שווי השור, והשור עצמו הוא כמו אפותיקי על החוב. (ל"ג:). שור שם שחבל באדם, לחכמים משלם חצי נזק, ולר"ע משלם נזק שלם מגופו. (שם). שור שנגח ג"פ מין מסוים, לרב זביד נעשה מועד גם לשאר המינים אא"כ ראה משאר המינים ולא נגחם, ולרב פפא אינו מועד אלא לאותו המין, ואם נגח ג' מינים אף לרב פפא נעשה מועד לכל, וכן נחלקו בנגח בשבתות אם נעשה מועד אף לימות החול. (ל"ז:). שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, ושור של הדיוט שנגח שור של הקדש, לת"ק פטור, ולר"ש בן מנסיא משלם נזק שלם אף בתם, (ל"ז:). ומשלם ממיטב. (ז:). שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור, ושל עכו"ם שנגח של ישראל משלם נזק שלם אף בתם. (ל"ח:). שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור, ושל כותי שנגח של ישראל, לת"ק משלם ח"נ ומועד נ"ש, ולר"מ אף תם משלם נ"ש. (ל"ח:). שור יש פקח שנגח שור של חרש שוטטו אקטן חייב, ושל חרש"ו שנגח של פקח, במועד חייב, ובתם נחלקו תנאים אם מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו או לא. (ל"ט:).

דיני שן ורגל - שן ורגל ברה"ר פטור, (ומשלם מה שנהנית, לרבה היינו דמי מה שהיא רגילה לאכול, ולרבה היינו דמי מה שאכלה במחזיר הזול. כ.). ברשות הניזק חייב נזק שלם, וברשות השותפין מצוינו מחלוקת, וי"ל שבמיוחדת רק לפירות חייב לכ"ע, ובמיוחדת לפירות ולשוורים, ופטור לכ"ע, ויתכן שנחלקו במיוחדת לפירות רק לאחד מהם, (י"ד:). וברשות שותף יש שניהם חייב. בהמה שאכלה דבר שדרכה לאכול אפי" ע"י הדחק הוה שן, אבל דבר שאין דרך שתאכל, או שאכלתו במקום (או בצורה שאין דרך שתאכל), הוי קרן. (י"ט:). אכלה בצידי הרחבה, במתני' (י"ט:). איתא שמשלם מה שהזיקה, והגמ' (כ"א:) דנה באיזה מקרה מדובר. והגמ' (כ"ג:) מסתפקת אם פי הפרה האוכלת בחצר הנפלה דינו כחצר המזיק ופטור, או שדינו כחצר הניזק וחייב. בהמה שנפלה לגינה האכלה שם פירות אינו משלם אלא מה שנהנית, (נ"ה:). שיטת רב כהנא דיינינו על אותה ערוגה שנפלה לשם, אבל אם אכלה מערוגה אחרת חייב מה שהזיקה, ולריו"ח דווקא אם יצאה מהשדה מדעתו חייב. (נ"ח:).

דברים שיש בהם נידון אם משלם נזק שלם או חצי נזק- הכלב שנטל חררה והלך לגדיש ואכל החררה והדליק הגדיש, על החררה משלם נ"ש, ועל הגדיש חצי נזק, ולר"א נזק שלם. (י"ח:). בהמה שכשכשה בזנבה שכשכוש יותר מהרגיל, הגמ' (י"ח:) מסתפקת אם הוי אורחיה ומשלם נזק שלם, או שאינו אורחיה ומשלם ח"נ. חיה

שטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נ"ש, אבל אכלה כסות או כלים משלם ח"נ. (י"ט:). ואם אכלה כסות או כלים ברה"ר, נחלקו בגמ' אם חייב ח"נ כיון יהוי משולת, או שפטור משום שלל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. (כ.). אכילה שע"י הדחק (פרה שאכלה שעורים וכדו') הוי אורחיה ומשלם נ"ש, אמנם חיה שאכלה פת משלם ח"נ, ובהמה שאכלה פת משלם פ"ש, ואם אכלה על השלחן משלם ח"נ. (י"ט:). כלב וגדי שקפצו מלמעלה למטה ושברו כלים, משלם נ"ש, ואם קפצו למעלה למטה (לרש"י משלם ח"נ ולתוס' פטור לגמרי), ואם נפלו ויכולים להגיע לשטם בקפיצה, זה תלוי בדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס. (כ"א:).

צרויות - בהמה שהתזיה צרויות תוך כדי עשית דבר שדרכה בכך (הליכה, נבירת חזיר באשפה, או סוס שצנף וחמור שנער, וכדו') והזיקה, חייב הבעלים לשלם חצי נזק, ואף דכוחו כגופו, מ"מ הלכה למשה מסיני שמשלם רק חצי נזק, והוי תולדה דרגל לענין שמשלם מן העליה, ולרבה שמסתפק אם משלם מגופו או מעליה הוי תולדה דרגל לפטורי ברה"ר. ורב אשי מסתפק אם בצרויות ע"י בעיטה וכדו' שזה משונה משלם רבע נזק או לא, ואת"ל שמשלם חצי נזק מסתפק רבא אם יש העדאה לצרויות. לסומכוס בצרויות משלם נזק שלם, ורב אשי מסתפק אם בכח כוחו מודה סומכוס שמשלם חצי נזק. והיכא שדרסה על כלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר, רבא מסתפק אם אזלינן בתר מעיקרא וחייבי נזק שלם כדין רגל, או דאזלינן בתר תבר מנא וחייב ח"נ כדין צרויות. (י"ז: - י"ט:).

חיוב שמירה - אם שמר את שורו כראוי ויצא והזיק פטור. לר"י תם צריך שמירה מעולה ומועד די לו בשמירה פחותה, ונחלקו בגמ' לשיטתו אם כששמר מועד שמירה פחותה פטור, או שצד תמות במקומה עומדת. שיטת ר"מ שתם מועד צריכים שמירה מעולה. שיטת רבא"י שתם מועד צריכיה להם שמירה פחותה. שיטת ר"א שאין שמירה לשלם, ור"י מחייב אלא צריך לשוטחו. (מ"ה:). ובמתני' (נ"ה:) מבואר שאם נעל בפני בהמה בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה פטור, והגמ' אומרת שאף למ"ד שמועד צריך שמירה מעולה, מ"מ בור ואש שן ורגל התורה מעיטה בשמירתם דסגי להם בשמירה פחותה.

אש - המבעיר אש והאש התפשטה ברוח מצויה ושרפה ממון חבירו, חייב המבעיר לשלם את הנזק, אע"פ שהאש מזיקה ע"י התערבות של כח הרוח. המדליק גדיש והוי טמונים בו כלים ונשרפו, לחכמים אינו משלם אלא כאילו היה באותו מקום חייסם או שעורים, אא"כ דרך השתמשן של כלים, ור"י מחייב על מהלם, ונחלקו בגמ' אם המחלוקת היא דווקא במדליק בתוך שלו, או אף במדליק בתוך של חבירו. (ס"א:). עוד יש מחלוקת במדליק בתוך שלו, עד כמה הוא חייב אם התפשטה הדליקה. לריו"ח אפשר לחייב באש משום חיצינו או משום ממונו, ולחייבו בד' דברים, ולר"י אשו משום ממונו ופטור מד' דברים. וכן נ"מ בהמה שזרקה חתלה על הגדיש, שלריו"ח חייב על כל הגדיש ח"נ, ולר"ל אינו חייב אלא על מקום גחלת. וכן נ"מ במגל טעון פשתן שנכנס לתוך החנות ונדלק ע"י נרו של חנוניו והדליק את הבירה, שלריו"ח חייב על כל הבירה, ולר"ל אינו חייב אלא על המקום הראשון. (כ"ב:). ונ"מ נוספת שלריו"ח אע"פ שטמון באש פטור, מ"מ היכא שאפשר לחייבו משום חיצינו חייב, ורק היכא דכלו חיצינו, כגון שאחרי שהדליק אש נפלה גדר שלא מחמת הדליקה, פטור בטמון. (כ"ג:).

בור - החופר בור ונפלה לתוכו בהמה ומתה, אם הבור עמוק י' טפחים חייב, ואם הבור פחות מ'י טפחים אינו חייב אלא בהוזקה ולא במתה. אדם שנפל לבור ומת פטור, וכן פטור מלשלם על כלים שנשברו בבור, דכתיב 'ונפל שמה שור או חמור' שור ולא אדם חמור ולא כלים. ור"י מחייב על נזקי כלים בבור. (כ"ח:). שיטת רבי ישמעאל שבור האמור בתורה היינו בור שהוא ברה"ר ופתחו ברה"ר, ולר"ע בור האמור בתורה הוא בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, שיטת רבה שנחלקו בהפקיר רשותו ולא בורו, אבל בבור ברה"ר חייב לכ"ע, ולרב יוסף בהפקיר רשותו ולא בורו חייב לכ"ע, ונחלקו אם חייב בבור ברה"ר. (ג:). ונחלקו רב ושמואל על מה חייבים בבור, שיטת רב שחייב בור הוא כיון שהנזק הוא מחמת ההבל שבבור, אבל על החבטה פטור כיון שהיא מגיעה מקרקע שהיתה שם מעולם והוא רק גילה אותה, ולשמואל חייב אף על החבטה, (ג:), ונ"מ ג"כ בתקל באבנו סכינו ומשאו ונתבט בקרקע שלרב פטור ולשמואל חייב, אבל הוזה בגוף החפץ חייב אף לרב. (כ"ח:). ואדם שנתקל ונפל לו חפץ והזוקו בו לפני שיכל לסלקו, יש מחלוקת אם נתקל פושע וחייב או שהוא אנוס ופטור, ואם היה לו פנאי לסלק חייב, ואם הפקיר את מה שנפל, נחלקו בגמ' (כ"ט) אם חייב או פטור, ואם היה לו פנאי לסלק אבל היה יכול להזהיר שלא יתקלו בזה (וכן בעמד לפוש ונתקלו בו), נחלקו בגמ' (ל"א) אם חייב או פטור.

המניח חבית ברה"ר ועבר אדם אחר ונתקל בה ושברה והזוק, במתני' (כ"ז) איתא שהנתקל פטור מלשלם על החבית, ובעל החבית חייב בנזק, והגמ' מעמידה באופן שמילא כל הרה"ר חביות או באפילה או בקרן זוית, אבל בלאו הכי פטור כיון שהיה על הנתקל לשים לב לתקלה, ובמערבא סברי שבכל גוונא חייב בנזק, דאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים.

אדם המזיק אדם חייב בחמשה דברים, נזק צער ריפוי שבת ובושת, ונתבארו דינים אלו בפרק החובל, ואדם חייב בין בשוגג בין במזיד בין ער בין שן, אמנם בשוגג חייב רק בנזק ולא בשאר ד' דברים. (כ"ו:).

חיוב תשלומין כשיש ספק - אם יש ספק האם הזיק או כמה הזיק, לרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, ולסומכוס ממון המוטל בספק חולקים, (מ"ו:). והגמ' (ל"ה:) דנה אם סומכוס סובר יחלוקו אף כשהמזיק טוען ברי.

המכניס שורו לחצר של אחר, אם הכניס בלא רשות הרי הוא חייב אם שורו הזיק, ובעה"ב פטור אם שורו נזיק, ואם הכניס פירות ובהמת בעה"ב אכלתם וניזוקה, לרב פטור דהוה לה שלא תאכל. ואם הכניס ברשות לרבנן אף בסתמא בעה"ב חייב אם הזוק, ולרבי אינו חייב על שקיבל עליו שמירה להדיא, והגמ' מסתפקת האם בעה"ב חייב אף בהזקק מעלמא, וכאשר המכניס הזיק לבעל החצר, שיטת רבי זירא שלרבי המכניס פטור ולרבנן חייב, ולרבה רבנן סוברים שאם הכניס ברשות קיבל עליו בעה"ב שמירה ואפי"א אם נשברו הקדירות ברוח, והמכניס לא קיבל על עצמו שמירה כלל. (מ"ז:).

ארבעה אבות

אבות ותולדות בניזיקין

אדם שהזיקו בעצמו לחבירו או לממונו, או שממונו או דברים שנעשו על ידו (כגון בור או אש) הזיקו לחבירו או לממונו, התורה בפרשת משפטים מתבטאת ואתנה את כללי החיוב ככמה אופנים (אדם שאדם קרן שן רגל בור ואש), ובכל אחד מהם ישנם דינים מיוחדים שנאמרו רק בו, (אמנם הצד השוה שבכולם שדרכם להזיק והבעלים חייב לשמור שלא זיקו), ומזה לומדים אופנים נוספים של נזק שהם דומים בתכונותיהם לאופנים שעליהם התורה דיברה שגם הם דינם כך. המלמד נקרא אב, והתלמד נקרא תולדה. ולהלן יבואר מהם האבות נזיקין, ומהם התולדות, ומה הדין באב ובתולדה.

ב. ארבעה אבות נזיקין, השור (לרב ג:). היינו קרן שן ורגל, ולשמואל (ד.) היינו רגל), והבור, והמבעה (לרב היינו אדם המזיק, ולשמואל היינו שן), וההבער (אש). וכתבו התוס' (ד"ה ארבעה) שלא תני ארבעה אבות נזיקין **בן**, משום שלא בכל מקום דרך התנא לכתוב לשון זה.

סדר ד' אבות נזיקין - שור נכתב במשנה לפני בור, כסדר שהם כתובים בתורה. רש"י. ולמ"ד תנא שור לרגלו, אע"פ שרגל כתובה בתורה אחרי בור, מ"מ שם שור כתוב בפרשה לפני בור. ולמ"ד מבעה זה אדם, אע"פ שאדם כתוב בתורה אחרי אש, מ"מ כיון שאינו סמוך בפרשה, כתבו התנא כסדר לא הרי דסיפא, או י"ל ששם אדם כתוב בפרשה לפני אש, והיינו כי יגובו איש. תוד"ה השור.

לימוד אבות נזיקין זה מזה - א"א ללמוד שור ומבעה זה מזה משום שיש בכל אחד חומרא שאין בחבירו. (ולהלן ד. יבואר מהי החומרא והקולא לרב ולשמואל). וקמ"ל שאע"פ שיש שבניהם רוח חיים א"א ללומדם זה מזה, ולכן לא נקט שא"א ללמוד שור ובור זה מזה, (וכן מפני שאי"ל לא שייך להמשיך שא"א ללמוד אש משניהם מפני שיש בהם רוח חיים, שהרי בור אין בו רוח חיים). וכן א"א ללמוד משניהם אש שהרי אש אין בה רוח חיים. וא"א ללמוד משלשתם בור שהרי בור אין דרכו לילך ולהזיק. אמנם הצד השוה בכולם הוא שדרכם לילך ולהזיק, וחובת הבעלים לשמור שלא זיקו, ואם הזיק והמזיק רוצה לשלם קרקע חב המזיק (והיינו חייב, והאי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא. ו:). לשלם ממיטב. ולא תני לא הרי האש חררי שור ומבעה, משום שאש חומרא באה על פני שור ומבעה, דכח אחר מעורב בו זה קולא ליה שאין האש הולכת לדעתה כמו שור. ובגור י חומרא על שאר אבות, שתחילת עשייתו לנוזק, ולא תני במתני' משום שבאש על גני חומרא, ולא תני בור לפני אש, משום שמבור וחד מהרן אפשר ללמוד את שאר האבות, והתנא האריך כדי להגדיל תורה. (תור"ה ולא). עוד כתבו התוס' שמשמע כאן עונשנים ממון מן הדין, ובמכילתא לומד מי"כ יפתח וכי יכרה" שאין עונשים ממון מן הדין, אמנם לקמן מ"ט: לומדים מזה דין אחר.

אבות נזיקין - אבות נזיקין היינו אלו הכתובים מפורש בפסוק. הגמרא מדייקת מלשון אבות, דאיכא נמי תולדות, ומסתפקת אם תולדות דאבות נזיקין דינם כמו האבות (כמו בשבת וכדלהלן) או שאין דינם כמו האבות (כמו בטומאה וכדלהלן), והגמרא מביאה (ב: ג:) מהם התולדות של האבות נזיקין, ומסיקה (ג:): שכל התולדות דינם כמו האבות, חוץ מצרויות שאע"פ שזה תולדה דרגל משלם חצי נזק.

אבות ותולדות בשבת - בשבת יש ל"ט אבות מלאכות, ותולדותיהן כיוצא בהן וחייב על התולדות חטאת בשוגג וסקילה במזיד כמו על האבות. והני"מ במה שהם תולדות, שאם עשה אב ותולדה דידיה חייב רק חטאת אחת על האב, ואם עשה ב' אבות או ב' תולדות חייב שתיים. ולר"א שמוחייב שתיים אף בראב ותולדה דידיה, מ"מ מלאכה שהיתה במשכן חשובה נקראת תולדה. ונקראת אבות, ואם לא איתא במשכן חשובה נקראת תולדה. התוס' (ד"ה ה' ה') הביאו א' גירסאות, האם כיון היינו מה שהיה חשוב במשכן, אבל מה שלא היה חשוב במשכן הוי תולדה, או שאב היינו מה שהיה גם חשוב וגם במשכן, אבל מה שלא היה חשוב והיה במשכן, או שהוא חשוב אבל לא היה במשכן, הוי תולדה. עוד כתבו התוס' (ד"ה ה') שאם יש נ"מ לענין התנאה, שצריך להתרות על תולדה דווקא לרובי אבות, ודינם אם אפשר להתרות על התולדה עצמה.

גְּבוּ אבות ותולדות בטומאה- אבות הטומאות השרץ והשכבת זרע וטמא מת (ומת עצמו הוא אבי אבות הטומאה), ותולדותיהן לאו כיוצא בהן, דאב מטמא גם אדם וכלים, (ואפי' טמא מת מטמא אדם וכלים, דכתיב "כל אשר יגע בו הטמא טמא, והנפש הנוגעת טמאה עד הערב"), ותולדות מטמאים רק אוכלין ומשקין. וכלי מתכת שנגע במת, אף שהוא עצמו דינו כחלל, מ"מ אינו עושה כלי מתכת אחר כיוצא בו. (תוד"ה דאילו).

קרן ותולדותיה

הגמרא הסתפקה האם תולדות נזיקין דינם כמו האבות או לא, והגמרא הלך מביאה את כל התולדות של האבות נזיקין (קרן שן רגל בור אש ואדם), כדי לברר האם דינם כהאבות (מסברא), שאין סיבה לחלק בדינם כיון שאין חילוק בסביבת החיוב), או שאין דינם כהאבות.

מקור חיוב קרן- כתיב "כי יגח", ונגיחה היינו בקרן דכתיב "ויקע לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל, ויאמרו כה אמר ד' באלה תנגח את ארם". אמנם א"א ללמוד רק מפסוק זה, (ולא משום שאין למידים דברי תורה מדרבי קבלה, דהא זה אינו לימוד אלא גילוי מילתא בעלמא, אלא משום) דאיירי בקרן תלושה, וי"ל שקרן מחוברת היא מועדת מתחילתה לשלם נזק שלם כיון שזה אורחיה (דאתי משאר אבות, והיינו למד"ד פלגא נזקא ממונא דס"ל שקרן עדיפא משאר אבות כיון שכונתה לחיזק, ולמ"ד פלגא נזקא קנסא א"צ קרא לומר שאינה מועדת מתחילתה, אמנם לתנא היתה הו"א שמחוברת דרכה להזיק מתחילתה, ונלמד מבור וחד מתנן לחיובי מתחילה נזק שלם, ולזה הוצרך להביא ראיה מהפסוק שאינה מועדת מתחילתה. תוד"ה אבל), ורק אם אחזה הבהמה קרן בין שיניה ונגחה משלם חצי נזק, דאין דרך הבהמה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה. קמ"ל "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח".

תולדה דקרן נגיפה- דחיפה, נשיכה, רביצה על כלים, ובעיטה בכלים, ואירי שעשתה הבהמה דברים אלו בכוננה להזיק כמו בנגיחה, וכיון שזמן אין הנאה להזיקה ואין הזק זה מצוי כמו קרן, משלם חצי נזק כל זמן שלא הועדה בב"ד.

נגיפה נחשבת תולדה, והא דכתיב "כי יגוף" בשור הנוגח שור, ובשור הנוגח אדם כתיב "כי יגח", היינו משום שנגיחת שור היא קלה מנגיחת אדם, דאדם אית ליה מזלא –דעת לשמור את גופו, וממילא אם הרגו השור ודאי לא אבוי בכח ובכונה. לישנא אחרינא נגיפה היינו דחיפה חלשה של הקרן, ואדם א"א להזיק אלא ככח ובכונה ובתחיתב הקרן בגוף. ומילתא אגב אורחיה קמ"ל שמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, ונ"מ שאין משלם כופר, דרק במועד כתיב "וגם בעלוי יומת" והיינו שמשלם את דמי הנהרג ליוורשו, אע"פ שמועד לאדם (שלא נהרג עדיין, כגון שלא עמד בדיו' עד שנגח ג' פעמים), הוי מועד לבהמה. וכתבו התוס' ד"ה ומלתא) שאף לרב פפא דס"ל שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, הני מילי היכא שנגח ג' בני אדם, אבל היכא שנגח אדם שור וחמור הוי מועד לכל, משא"כ בנגח שור וחמור וגמל אינו מועד לאדם אע"פ שהוא מועד לכל הבהמות. הרי' מתנחם פ"י שכוונת הגמ' לענין חזרה מההעדאה, שאם היה מועד לאדם ובהמה וחזר בו מבהמה, לאו חזרה היא, אבל אם חזר בו מאדם הוי חזרה.

נשיכה אינה תולדה דשן, משום שאין הנאה להזיקה.

בעיטה אינה תולדה דרגל אע"פ שהבהמה רובצת ע"י כפיפת רגליים, דרגל הזיקה מצוי דכל שעה היא מהלכת ואם יש דבר תחת רגליה היא דורסת עליו, ואין מצוי להזיק בבעיטה.

וילפינן מקרן שכמו שקרן כוונתו להזיק וממונן ושמירתו עליך, אף אלו שכוונתם להזיק וממונן ושמירתם עליך חייב.

וא"כ תולדות דקרן דינם כקרן.

רגל ותולדותיה

גְּבוּ כתיב "ושלח את בעירה", ושלח זה הרגל דכתיב "משלחי הרגל השור והחמור". וקמ"ל דלא נימא שזה שן דלא מכליאי קרנא (לרש"י היינו שאכלה שחת שחוזר וצומח אבל כל בתחילתה. והתוס' הקשו דבאופן זה הרי גם הבעלים יכולים לקצור את השחת. ולכן ביארו שהכונה שטיפנה פירות להנאתה), ורגל דאזלא ממילא ילפינן משן, ואע"פ שגם שן נקראת "ושלח" דכתיב "ושן בהמות אשלח בם" (דאף דאיירי בבהמות שיש להם ארס כנחש שנושכות וממיתות שזה תולדה דקרן, מ"מ איירי נמי בדרסו ואכלו להנאתם שזה תולדה דשן. תוד"ה ושו), והיינו יכולים ללמוד מפסוק אחד גם שן וגם רגל, שאף שבכל אחד יש חומרא שאין בחבירו (שן יש הנאה להזיקה ורגל הזיקה מצוי) מ"מ כיון דשקולים הם אפשר ללמוד את שניהם, מ"מ אי לאו "וביער" לא היינו יודעים לחייב באזלא ממילא, דהא כתיב "ושלח".

תולדה דרגל הזיקה בגופה דרך הילוכה, או בשערה דרך הילוכה שנדבקו כלים לשערה וגורתן ושברתן, או שהזיק בשליף שעליו הם בפרומביא שבעיה או בזוג שבצווארה, היינו כל נזק שהוא דרך הילוך שמזיקה שלא כוונה. כל אלו הם תולדות דרגל ומשלמים כמו רגל, דכמו שרגל הזיקה מצוי וממונן ושמירתה עליך ה"ה אלו, וא"כ תולדות דרגל כיוצא בהן.

שן ותולדותיה

כתיב **"ובער בשדה אחר"**, ובער זה השן דכתיב "כאשר יבער הגלל", וגלל היינו שן שלפעמים היא מגולה ולפעמים היא מכוסה. לישנא אחרינא גלל זה הרעי שמגיע ע"י אכילה בשן. רש"י. ור"ה פ"י שהשן דומה לאבן שיש שנקראת "אבן גלל". וקמ"ל דלא נימא שזה רגל דאזלא ממילא, והיכא דלא מכליאי קרנא ילפינן מרגל שהרי ברגל לא כתיב "וביער" שמשמע שמובער לגמרי. וכתבו התוס' (ד"ה דומיא) שאין מקישים לקולא, דכלל הוא בין באיסור בין בממון להקיש לחומרא ולא לקולא.

תולדה דשן נתחככה בכותל להנאתה, וטיפנה פירות להנאתה שנתלגלה עליהם כדרך סוסים וחמורים. אלו תולדות דשן ומשלמים כמו שן, דכמו ששן דיש הנאה להזיקו וממונן ושמירתה עליך, ה"ה אלו, וא"כ תולדות דשן כיוצא בהן.

בור אש ואדם ותולדותיהם

בור- בור ' ה הוא אב למיתה דבכך דרכו להמית, ובור ט' הוא אב לנזיקין אבל אם השור שנפל שם עם פטור, דכתיב "והמת יהיה לו" וקים להו לרבנן שבור י' ממית ובור ט' אינו ממית אלא מזיק, והוי אב כיון דנפקא מדיוקא דקרא, דכתיב "והמת יהיה לו" דמשמע שרק בבור י' חייב על מיתה, אבל בבור ט' חייב רק על נזיקין. לישנא אחרינא, כיון דכתיב "ונפל שמה שור או חמור בעל הבור ישלם" משמעו דאיירי בין מת בין חקק, ואי"כ שניהם אב, ומה שאמרו הכתובים שבור ט' פטור על מיתה, היינו משום שכיון שאין דרכו להמית א"כ לא מחמת הבור מת, אבל בהוזק חייב. רש"י. והתוס' (ד"ה לא) כתבו דאי לא כתיב בור הו"א שבכל גוונא שמת חייב, להכי כתיב בור דבסתמא איירי בעמוק הרבה, ו"והמת יהיה לו" איצטרין לחייב בשיח ומערה, ומסברא מחייבים על מיתה רק בעמוק י' טפחים, ועל נזיקין אף בפחות מכך. וביורשלימי לומדים מיתה ונזיקין מדכתיב ב' פעמים בור. ומה שלא מומעטים אדם מנזיקין, משום דלא ממועט אלא מה שכתבו להדיא, והיינו בור י' טפחים.

אבנו סכינו ומשאו- אם הפקירם והניחם ברה"ר והזיקו הוו תולדה דבור לכו"ע שהרי החופר בור ברה"ר אין הבור שלו אלא מנח שהוא כהה או פתח אותו, ודינים כבור, ואף לרב שמחייב בבור רק על הבל ולא על כל כחה, הני מילי בבור שהחבטת היא מהקרקע עולם, אבל אבנו סכינו ומשאו שהחבטת מדבר שולובי אף לרב. (תוד"ה בין). ואם לא הפקירם, לרב כיון שזה ממונו הם תולדה דשור ודינם כשור, ולשמואל הם תולדה דבור ודינם כבור, דדמי לבור שתחילתם עשייתם לנזק והיינו שפואז שהניחם שם הם עומדים להזיק, ושמירתם עליך, אמנם בור אינו ממונו, וכן אש פשיטא שחייב אף בהדליק באש של חבירו. (תוד"ה וממונן). ואם הניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, אם הזיקו בדרך נפילתם דינם כאש, שהרי כח אחר מעורב בהם כמו באש והוי ליה לאסוקי אדעתיה, ואם הזיקו ברוח שאינה מצויה הוי אונס ופטור.

גְּבוּ אדם- אדם ישן חייב כמו ער. כיחו וניעו (לרש"י כיחו הוא רוק הפה וניעו זה צואת החוטם, ולתוס' כיחו זה מה שיוצא מהגרון בכח וניעו יוצא מהפה ע"י נענוע), אם הזיקו בהדי דאזלי שטיפפו שיראים או המאיסו משקין, כוחו הם והיינו אדם גופו וחייב, (והוי כיוצא בו, וכן י"ל דהוי אב שהרי לומדים דין זה מ'מצעע תחת פצע"). תודה' והתנן), ואם הזיקו אחר שנחו שהחליק עליהם אדם, הם תולדה דבור אף לרב, שהרי ודאי הפקירם.

מסקנת הגמ' שתולדות דנזיקין כיוצא בהן, מלבד צרורות והיינו שהתניה צרורות ברגליה בדרך הילוכה והצרורות שברו כלים, שהם תולדה דרגל ותולדותיהם לאו כיוצא בהם, דאינו חייב אלא חצי נזק, דכך ההלכה למשה מסיני שזה ממון ולא קנס, ומנ"מ הוו תולדה דרגל לשלם מעליה והיינו שאף אם הנזק הוא יותר משווי הבהמה חייב לשלם מוביתו, כמו רגל דכתיב בה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", אבל בקרן כתיב "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". ולרבא שמתספק אי משלם מגופו או מעליה, הוי תולדה דרגל לפטורו ברה"ר, דודאי צרורות אינם חמורים יותר מרגל. תוד"ה לפטורו.

סיכום הסוגיה- אדם שלא שמר על שורו כראוי, והשור הזיק ע"י נגיחה, או שאכל ע"י השן, או שדסס ברגלו והזיק, חייב הבעלים לשלם, בין במכליאי קרנא בין בלא מכליאי קרנא. בין בשלחה לשדה חבירו בין בלחכה מעצמה. וקנסן תמה חייב רק חצי נזק (אף בקרן מחוברת). י"א שחיוב קרן הוא קנס, דלא היה עליו לחוש שזיקו, וי"א שזה ממונן, דהיה עליו לחוש שזיקו). וכן החופר בור ונפל שמה שור או חמור, חייב לשלם אם הוזקו, ובבור י' טפחים חייב לשלם אף על מיתת שור, אבל על מיתת אדם פטור. וכן מי שהעביר אש ושרפה והזיקה חייב לשלם. אדם המזיק חייב. דברים אלו נחשבים אבות נזיקין. מפני שהם כתובים בתורה, ויש להם תולדות ותולדותיהן כיוצא בהן, (כמו תולדות של מלאכות שבת, משא"כ תולדות של טומאה). תולדה דקרן נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה, דכוונתה להזיק. תולדה דשן נתחככה בכותל להנאתה או טיפנה פירות להנאתה. תולדה דרגל הזיקה בגופה או בדברים שעליה בדרך הילוכה, דדרכה להזיק כך, וחייבי נזק שלם, ואם התניה צרורות והזיקה, הלכה למשה מסיני שאינו חייב אלא חצי נזק, והוי תולדה דרגל לפטורה ברה"ר, וי"א אף לענין שמשלם מן העליה (ורבא מנתפח בזה). תולדה דבור אבנו סכינו ומשאו שהניחם ברה"ר והזיקו, לשמואל זה בור גם בלא הפקירם ולרב הוי תולדה דשור (ונלמד בצד השוה משור ובור. תוס'). אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן, ואף אם הזיק ע"י כוחו חייב.

מבעה

אחד מהאבות נזיקין דמתני' הוא 'מבעה', ונחלקו רב ושמואל אם כוונת המשנה לאדם או לשן, וכדלהלן.

דְּ לרב מבעה זה אדם דכתיב "אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעיו" והיינו שהקב"ה אמר שתבוא גאולה לצדיקים וחושך לרשעים אם ישובו בתשובה ויבקשו מחילה. ואף דתני בסיפא אדם, התם למחשביה בהדי מועדין קאתי. וכוונת מתני' לא הרי', שיש חומרא בשור שמשלם כופר משא"כ אדם שאם הרג בזמיו חייב מיתה, ובשנוג גולה, (לרבי"א הפטור משום קים ליה בדרכה מיניה, והפיריכא היא משוגג דפטור מדנתא דבי חזקיה. ולר"י הפטור הוא מ"עליו" ולא על האדם, דלא משום קב"מ). תוד"ה כראי). ויש חומרא באדם שחייב ד' זבאים עשר ריפוי שבת ובושת דכתיב "איש כי יתן מום בעמיתו", (אבל בנזק גם בשור שחייב חייב). ודרכו להזיק היינו במועד דכיון דאייעד אורחיה הוא, ואדם דרכו להזיק היינו בישן, דכיון דכייף ופשיט את רגליו אורחיה הוא לשבור כלים שליד רגליו, (אמנם אם הביאו לשם כלים או שנשכב שם אדם אחרי שכבר ישן פטור. תוד"ה כיון). והא דתני ושמירתן עליך, צ"ל אדם שמירתו גופו עליו. ולא ס"ל לרב שמבעה זה השן, דתנא שור וכל מילי דשור.

לשמואל מבעה זה השן דכתיב "איך נחפשו עשיו ונבעו מצפוניו" ונבעו הוא לשון גילוי' היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה, כדמתרגם רב יוסף' (שהיה בקי בתרגום, ולא מפני שהיה סומא ודברים שבכתב אסור לאומרים בעל פה, דמשום "עת לעשות לד' " מותר. תוד"ה כדמתרגם) איכדין איתבליש עשו אתגלגין מטמרוהי. וס"ל לשמואל ששור זה רגל ומבעה זה שן, וכוונת מתני' לא ראי וכו' ויש חומרא ברגל שהזיקה מצוי ויש חומרא בשן שיש הנאה להזיקה. (להוה אמרינא מה שישן יש הנאה להזיקה זה קולא, משום שמחמת זה יותר קשה לשמורה. תוד"ה לא). וקרן לא נכתב במתני' דאיירי רק במועדין מתחילתן. ולא ס"ל לשמואל שמבעה זה אדם, דקתני בסיפא שור המזיק ברשות הניזק והיינו קרן ברשות הניזק וכר"ש שמחייב בזה נזק שלם, והאדם, ולא ס"ל דאתא למיחשביה בהדי מועדים מתחילתן, כיון שאין בהו שום חידוש זיקן. ואש ובור לא קתני שהם מועדים מתחילתם, כיון שרק בבעלי חיים יש חידוש שהם מועדים מתחילתם. תוד"ה למחשביה.

לרב יהודה ס"ל לשמואל ששור זה קרן, והחומרא בקרן הוא שכוונתו להזיק, וכוונתו להזיק זה סיבה לחייב, ומה שעבד ואמה פטורים אע"ג דכוונתם להזיק (לרש"י היינו כדתנא העבד והאשה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים, ולתוס' היינו משום שמא יקניטנו רבו וכדלהלן), הטעם הוא שמא יקניטנו רבו ויולך וידליק גדיש חבירו כדי לחייב את רבו, ואף באין כוונתם להזיק פטורים, שמא יתכוונו ויאמרו לא נתכוונו, (תוד"ה לאו). והגמ' דוחה שאם שור זה קרן למה המשנה לא כתבה את רגל בהדיא.

דְּ: מבעה אינו מים, לרש"י היינו שאדם שפך מים ברה"ר ובא אחר ונטנפו כליו. והתוס' (ד"ה ואימא) כתבו ש"ושלח" היינו מים דכתיב "ושלח מים על פני חוצות", דאף ד"ושלח" איירי בבהמה, מ"מ אפשר ללמוד מזה גם מים, ולפי זה יש לחייב במים שהזיקו בכח שני, דאילו בכח ראשון היינו אדם המזיק, אי נמי איירי שהזיקו אחרי שנחו, ולא דמי לבור דאיירי בתניחים ברשות כגון הפותח ביבו בימות הגשמים. דהא דכתיב "כקדוח אש המסים מים תבעה אש", "תבעה" קאי על האש ולא על המים. ומבעה אינו אש דהא תני ד' אבות נזיקין, ועוד דתני שיש בו רוח חיים, ועוד דתני כהרי האש.

מזין האבות נזיקין

לתנא דמתני' יש ד' אבות נזיקין, שור, ומבעה (כנ"ל לרב ושמואל) בור, ואש. ותנא מניינא למעוטי דרבי אושעיא ורבי חייא, כדלהלן, ולא שנאם במתני', לשמואל שמבעה זה השן, לא תנא אלא נזקי ממונו ולא נזקי גופו, ואף ד' שומרים נחשבים נזקי גופו, מפני שהם עצמם הזיקו כיון שלא שמרו כראוי. ולרב שמבעה זה אדם, התנא של המשנה כולל במבעה את כל הדברים ששנו רבי אושעיא ורבי חייא, (ורבי אושעיא כולל במבעה רק אדם דאזיק שור בידיים, והוסיף דברים שחייב אדם דאזיק אדם וכן אדם דאזיק שור בנזק דממילא).

תני רבי אושעיא י"ג אבות נזיקין- שומר חנים חייב בפשיעה, שואל חייב אפי' באונס, ופטור רק במתה מחמת מלאכה, נושא שכר ושוכר חייבים בגניבה ואבידה וכו"ש בפשיעה, נזק החובל בחבירו משלם מה שנחסר שוויו, צער' אומדים כמה אדם שצריכים לקצוץ את ידו מוכן לשלם כדי שיתנו לו סם למניעת הכאב, ריפוי', שבת, בושת, וד' דמתני'. ומניינא למעוטי דרבי חייא. ונחשבים אבות, דילפינן שאין לתלות, לענין שהם כאבות תולדותיהם, שחלש מיימא, ש"לפינן גז"י תחת, נתניה, ישלם כסף, דבשן ורגל כתיב "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", וד' אבות נלמדים זה מזה, ובשור מועד כתיב תחת, ובשור שנגח עבד כתיב נתניה, ובשן ורגל כתיב ישלם, ובבור כתיב כסף, ובכל שאר האבות כתוב אחד הלשונות הני"ל (ורש"י מפריטם). ונקראים אבות מפני שהם כתובים בתורה.

תני רבי חייא כ"ד אבות נזיקין – תשלומי כפל, תשלומי ד' וה' בטובה ומוכר, גנב כשאינו משלם כפל כגון שהודה, גזלן, עדים זוממין שחייב לשלם אפי' אם שילם על פיהם (דלא שייך במזמן כאשר זמם ולא כאשר עשה, כיון דאפשר בחזרה, אי נמי משום שעונשים ממון מן הדין. תוד"ה ועי'ם). עוד כתבו התוס' (ד"ה תחת) שעדים זוממין משלמים מיטב אף כשרצו לחייב זיבורית, דאליכ' מה החידוש), אונס, מפתה, מוציא שם רע, מטמא תרומה, מדמנע תרומה בחולין של חבירו וצריך חבירו למוכרם לכהן בזול, מנסך יין לעיז', (דעת רש"י דלא איירי במעיר בן נסך בין כשר, שהרי יכול למוכרו חוץ מדמי יין נסך שבו, והתוס' הביאו מחלוקת גביטין אי איירי במנסך ממש או במערה), ואף שג' אלו לא כתובים בתורה, מי"מ בכלל נזק הם, וי"ג דרבי אושעיא. ואבות היינו שהם כאבות לשלם ממטיבם.

ה' ולא מנה רבי אושעיא הנך דרבי חייא, דבקנסא לא קמייירי. וגנב וגזלן כלולים בשומרים, דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן. ועדים זוממים ס"ל כר"ע שהם קנס ואין משלמין ע"פ עצמם כגון שהוזמו בב"ד אחד ולפני העמדה בדין על ההזמה הודו בבב"ד שאר הוזמו בבב"ד, פלוני, ואף שדעת ר"ע שתם שחבל באדם משלם על שכל'ם, לא פייט רבי אושעיא שור דאזיק אדם אף שדינו שונה משור דאזיק שור, דס"ל לר"ע שמשלם נזק שלם מגופו דכתיב "עשה לו", וא"כ לפעמים אינו משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה. רש"י. ולתוס' (ד"ה הא) כיון שמשלם מגופו א"כ אינו משלם ממטיב. ולא מנה אונס ומפתה ומוציא שם רע, מפני שחיובם כלול בנזק צער ובושת, ולא מנה הקנס דבקנסא לא קמייירי. ולא מנה מטמא מדמנע ומנסך, דאי הזק שאינו ניכר שמיה הזק א"כ כ' כלול בנזק, ואי לאו שמיה הזק בקנסא לא קמייירי, וכן י"ל שלא מנה מטמא ומדמנע לפי שבשווג פטור. תוד"ה המטמא.

רבי חייא פרט גנב וגזלן אע"ג דתני שומרים, דתני ממונא דאתי לדידה באיסורא ובהתירא. ואין ראיה מדבריו שהזק שאינו ניכר לאו שמיה הזק, די"ל שמה שמנה מטמא מדמנע ומנסך, מפני שרצה לפרט גם הזיקא דלא מינכרא.

ומניינא למעוטי מופגל ששחט קרבן חבירו במחשבת פיגול, וצריך הבעלים להביא קרבן אחר, ולא תנא ליה אע"ג דס"ל לחיבו, משום דבקדשים לא קמייירי, וכן למעוטי מוסר, ולא תנא ליה משום דדביבורא לא קמייירי, (ומוציא שם רע הוא דיבור שיש בו מעשה, דאינו חייב אלא כשבעל, ועדים זוממין רחמנא קרייה מעשה).

סיכום הסוגיה – נזקי ממון והיינו שור (הכולל קרן שן ורגל) בור ואש, וכן אדם המזיק בידים, בין אם הזיק ממון ואפי' בהזק שאינו ניכר (מטמא מדמנע ומנסך ומוסר ומפגל, ואי הזק שאינו ניכר לאו שמיה הזק הוי קנס), ובין אם הזיק אדם (שהוא חייב נזק צער ריפוי שבת ובושת, וגזלן חייב קרן, וגנב חייב כפל, ואם טבח או מכר משלם תשלום ארבעה וחמשה, ועדים זוממין משלמים מה שזממו לחיב, ואונס ומפתה משלמים חמישים כסף, ומוציא שם רע משלם מאה כסף), ובין אדם שהזיק נזק דממילא שלא שמר כמו שהתחייב לשמור (שומר חינום חייב בפשיעה, שומר שכר חייב בגניבה ואבידה, ושואל חייב אף באונס ופטור במתה מנחמת מלאכה), בכל אלו חייב המזיק או הבעלים לשלם כסף, ואם הוא בא לשלם קרקע צריך לשלם ממיטב, בלשן ורגל כתיב "מיטב שדהו חייב נזק צער ריפוי" וילפינן כולם בגז"ש מפני שנאמר בהם אחד מהלשונות "תחת, נתניה, ישלם, כסף", וכן הדולדות של הו' אבות נזיקין משלמים ממיטבם. הגמ' מביאה שהתנא של המשנה מנה ד' אבות, ורבי אושעיא מנה י"ג, ורבי חייא מנה כ"ד, ומכארת שתנא דמנתי מנה רק נזקי ממון, ואי מבעה זה אדם זה כולל את כל מה שמנו רבי חייא ורבי אושעיא. ורבי אושעיא לא מנה דברים שחיובים משום קנס, וכן הזק שאינו ניכר, ורבי חייא מנה קנס והזק שאינו ניכר, ולא מנה מוסר משום שאינו נזק ע"י דיבור, וי"ל מנה מופגל משום דלא איירי בקדשים.

לימוד האבות נזיקין זה מזה

איתא במתני' (ב.) לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור, והיינו שאם היה כתוב אחד לא הייתי לומד ממנו את השני.

ה' ולא זה וזה וכו' היינו שאם היה כתוב שור ומבעה לא הייתי לומד מהם אש, כיון שאש היא קלה שהרי אין בה רוח חיים.

ומי"מ מבור ועוד אחד אפשר ללמוד את כל האבות נזיקין, מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב וכו', מה לבור שכן תחילת עשייתו לנוק וכו', הצד השוה שבהן וכו', חזן מקדש שא"א ללמוד שהרי אינה מועדת לתחילת עשייתו ולכו"ז, חזן עדיפא דכוונתו ללמוד, אפשר ללמוד גם קרן. רש"י כתב שלא איתפרש מי המי"ד שקרן עדיפא, אבל דעת התוס' שזה תלוי במחלוקת אם סתם שוורים בחזקת שימור ופגלא נזקא קנסא, או שאינם בחזקת שימור ופגלא נזקא ממונא, וכונתו הגמ' אינה מועדת שאין דרכה להזיק.

רשי' מפרט צורות הלימוד, ונפרט החומרות והקולות בכל אחד – קרן חמור שכונתו להזיק (משא"כ שאר האבות, וגם אדם חייב אפי' באין כונתו כר"ע, ליתני שור דאזיק הדיט שור דאזיק הקדש, וצ"ל בדקדקש לא קמייירי. עוד הקשו התוס' איך אפשר ללמוד מהדיט שבהקדש ישלם מעידית, איכא למיפרך מה להדיט שחייב בו אדם המזיק משא"כ הקדש, אך י"ל שלר"ש בן מנסיא לא מהמעיס אדם אלא מחומוש, כיון שלא מצוינו פטור הקדש בניזיקין, אך קשה לפרוך מה הדיט שכן יפה כוחו בניזקי בור.

י' לרבינא באה המשנה לרבות הכולל והאילן שנתנו לו זמן לקוץ ולסתור ונפלו לרה"ר לאחר הזמן והזיקו, שהוא חייב, ואיירי בהפקירם, וא"א ללומדם מבור שהרי אין תחילת עשייתם לנזק, וא"א ללומדם משור שהרי אין דרכם לילך ולהזיק, ונלמדים מהצד השוה, ואף דאינא לקמן כ"ט. שהמפקיר נזקי לאחר נפילת אונס פטור, הכא כיון שהזהירו אותו לקוץ ולסתור חשיב נפילת פשיעה. תוד"ה א(א). ואם לא הזהירו אותו לקוץ ולסתור, או שנפלו בתוך הזמן, והזיקו, פטור משלם. וכתבו התוס' דאיירי הכא שהזיקו בזמן נפילתם, ואפקיה, אם נפלו לאחר הזמן אפשר לפי שבמאל ללומדם מבור אף שהם הולכים ומזויקים, דהולכים ומזויקים זה חומרא. ואם הזיקו לאחר נפילת והיה יכול לסלקם חייב אף בלא נתנו לו זמן, ואם לא נודע לבעלים שנפלו, או שלא עבר זמן שהיה לו נזאי לסלקם בזמן זה, פטור.

תקלה שלא הפקירה – לרב חיובה מדין שור, (וכתבו התוס' ג: ד"ה משורו, שא"א לחייב רק מדין שור, שהרי שור הוא בעלי חיים וכוונתו להזיק, אלא לומדים מצד השוה משור ובור), ולשמאול חיובה מדין בור. ואם הפקירה לכוי"ע חייב מדין בור, שהרי חיוב של בור הוא ברה"ר דהוי הפקר.

סיכום הסוגיה – יש ד' מקרים הנלמדים מבור לחייב בהם אע"פ שאין דרכם לילך ולהזיק, אמנם צריך ללומדם מעוד אב נזיקין משום קולא שיש בהם. א' אבנו סכינו ומשאו שהניחם בראש גגו והזיקו אחרי שנחו, ולמדדים גם מאש כדי לחייב אף שכח אחר מעורב בהם. ב' בור המתגלגל בארץ אדם וברגלי בהמה שההפקירו, ולמדדים משור כדי לחייב אף שאין מעשיו גרמו לו. ג' הפותק ביבוי או גורם מערתו ברשות בימות הגשמים והפקירם והזיקו בתר דניחא, ולמדדים גם משור כדי לחייב אע"פ שזה ברשות. ד' ה' הכולל והאילן שנתנו לו י"ג זמן לקוץ ולסתור ונפלו לאחר הזמן והפקירו ללמדים משור י"ג כדי לחייב אע"פ שאין תחילת עשייתם לנזק, ותקלה שלא הפקירה, לשמאול חייב בה מדין בור, ולרב חייב מדין שור, וכתבו התוס' (ג: ד"ה משורו) שלרב כל תקלה שלא הפקירה נלמדת מצד השוה, דא"א ללומדה רק משור, שהרי שור הוא בעלי חיים וכוונתו להזיק.

גבית נזקין מעידית

איתא במתני' 'וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ, והיינו שבד' אבות נזיקין (וכן בי"ג אבות נזיקין שנה רב אושעיא וכו"ד אבות נזיקין שמנה רב חייא), לא די לשלם את שיעור הנזק, אלא צריך שהתשלום יהיה מקרקע מיטב. ולהלן יבואור פרטי דיני התשלום ממייטב, ומה הדין כשמשלם שוה כסף ולא קרקע.

נזיק שבא לגבות נזקו המזיק משלם קרקע גובה ממקרקע עידיית, כדכתיב "מיטב שדהו ומיטב שדהו כרמו ישלם".

ואין הכונה שהם אלא כחוושה משלם שמיינה, דכמו שבאכל שמיינה משלם שמיינה ולא יותר (ולא קונסים אותו לשלם יותר ממה שהזיק, תוד"ה והבי בפירוש השני), כך באכל כחוושה משלם כחוושה.

ואם אכל ערוגה ואין יודעים אם היתה כחוושה או שמיינה, משלם כחוושה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, אלא כוונת הפסוק ללמד מאיזה קרקע משלם המזיק.

ונחלקו בזה רבי ישמעאל ור"ע, היכא שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק, שלרבי ישמעאל משלם עידית דניזק, גז"ש שדה שדה, ולר"ע משלם עידית דמזיק שכך משמעות הפסוק "מיטב שדהו ישלם" מיטב של מי שמשלם ולא אתי גז"ש ועקרה ליה לקרא.

ורבי ישמעאל לומד ממשמעות הפסוק שאם הזיבורית של המזיק שוה פחות מעידית דניזק, שישלם מעידית שלו אע"פ דניזק, וכתבו התוס' (ד"ה גנון) שאם עידית דמזיק כזיבורית דניזק, לכי"ע נותן עידית שיש לו או א"צ לקנות. ולפי הצד (ז): שלפי ר"ע משל עולם הם שמין, אם זיבורית דמזיק מעידית דעלמא, לר"ע נותן מעידית דמזיק, ולרבי ישמעאל נותן מעידית דניזק, ולמ"ד בשלו הם שמין, אי ס"ל כמ"ד (ט). שיכול לתת או כסף או מיטב, אם לאו למזיק קרקע מעידית דניזק, לרבי ישמעאל צריך לשלם כסף, ולר"ע אינו נותן לו אלא ממיטב שיש לו.

מתי בהקדש משלם עידית – ר"ע סיים דבריו ואמר "וקי"ו להקדש". הגמ' מבארת דבריו דס"ל כו"ש בן מנסיא ששור של הדיוט שנגח שור של הקדש משלם נזק שלם אף אם השור הוא שור תם, והמיעוט "ריעהו" ולא הקדש הוא שתם לא משלם חצי נזק אלא נזק שלם, ומשלם מעידית. (ושור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, ולחולקים על ר"ש בן מנסיא גם שור של הדיוט שנגח שור של הקדש פטור, ולדבריהם לא שייך עידית בהקדש. והאומר הרי עלי מנה לבדק הבית, אינו חמור מבעל חוב שמשלם מבינונית).

הקשו התוס' (ד"ה ורבי) שאם ר"ע סובר כר"ש בן מנסיא שתם או מועד שנגחו הקדש משלם נזק שלם, א"כ הגמ' לעיל (ה.) שמעמידה את רבי אושעיא כר"ע, ליתני שור דאזיק הדיוט שור דאזיק הקדש, וצ"ל בדקדקש לא קמייירי. עוד הקשו התוס' איך אפשר ללמוד מהדיוט שבהקדש ישלם מעידית, איכא למיפרך מה להדיוט שחייב בו אדם המזיק משא"כ הקדש, אך י"ל שלר"ש בן מנסיא לא מהמעיס אדם אלא מחומוש, כיון שלא מצוינו פטור הקדש בניזיקין, אך קשה לפרוך מה הדיט שכן יפה כוחו בניזקי בור.

דין מזהק הקדש בשאר נזקין – שיטת רש"י ותוס' שבכל הנוזיקין פטור המזיק את ההקדש, וכתב רש"י בלישנא אחרינא שנקט קרן מפני שלא שייך שן ורגל בהקדש, דשדה חרם הולכת לכתינם, ושדה הקדש שהיא לבדק

לאכול גם אדם דברי ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים (ובור אינו מועד לדבר שאינו ראוי והיינו אדם או כלים. רש"י. אבל דעת התוס' שפטור אדם לא נחשב אינו ראוי, שהרי בור חייב בניזקי אדם, וגם אדם ראוי למות בהבל הבור, אבל כלים נחשבים אינו ראוי, כיון שסתם כלים (מלבד כלים חדשים) לא מיליקי בהבלא. עוד כתב רש"י ששן פטור באינו ראוי, והיינו אא אכלה כלים. אבל דעת התוס' שאין לה קולא, דאם שן אכלה בור שאינו ראוי לה לא היה תולדה דשן אלא תולדה דקרן, כיון שאין הנאה להזיקה, ואי משכחת שן באינו ראוי אפשר ללמוד מאש לחייבה), וקלה מאלו שיש בהם רוח חיים. וכתבו התוס' שמה שאש כח אחר מעורב בה, אינו קולא לגבי בור שאין הולך ממקומו להזיק, ורק אבנו סכינו ומשאו שהזיקו בתר דניחא, קלים מאש. עוד כתבו התוס' שבור ואדם חמורים משאר אבות, מפני שמעשיו גרמו לו, ואש לא נחשב מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעתו, ואדם חייב אף באין מעשיו גרמו לו, כגון ישן או נזף מפל רוח ברוח שאינה מצויה.

והטעם שהתורה פירטה כל האבות, זה כדי ללמד את ההלכות המיוחדות בהם, קרן לחלק בין תם למועד, שן ורגל לפוטרן ברה"ר, בור לפטור כלים, (ולרבי יהודה שמחייב בור בכלים, לפטור אדם), אדם לחייבו ד' דברים, אש לפטור טמון והיינו כלים שטמונים גבדיש, (וכן לחייב כלים, שהרי אש נלמדת גם מבור שאינו בכלים. תוד"ה אש), ולרבי יהודה שמחייב בטמון גם אתאר לרבות ליחכה נירו וסיכסכה אבניו דאין ללמוד דבר זה משאר אבות, כיון שאין עיקר אש בכך. וכתבו התוס' (ד"ה להלכותיהן) שאם היינו לומדים מבור וחד מהנך, היינו פוטרים בכלים, ואם היינו לומדים מאש וחד מהנך, היינו פוטרים בטמון, והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר.

סיכום הסיגיה –

במתני' איתא שא"א ללמוד שור ומבעה זה מזה, וא"א ללמוד אש משור ומבעה משום שאש אין בה רוח חיים, וא"א ללמוד משלשתם בור משום שאין דרכו לילך ולהזיק, והגמ' אומרת שלמעשה אפשר ללמוד מבור ואחד משאר האבות את שאר האבות, מלבד קרן שא"א ללומדה משום שאינה מועדת מתחילתה, ורק למ"ד קרן עדיפא דכוונתו להזיק אפשר ללומדה, ומה שהתורה פירטה את האבות זה כדי ללמד כל אב את ההלכות המיוחדות שבו (קרן תמה, פטור רה"ר בשן ורגל, פטור כלים או אדם בבור, חיוב ד' דברים באדם, פטור טמון או חיוב ליחכה נירו וסיכסכה אבניו באש).

החומרות והקולות באבות נזיקין – קרן חמור דכוונתו להזיק, וקל שאינה מועדת מתחילתה, ולמ"ד קרן עדיפא דכוונתו להזיק אין בה קולא. שן חמורה לפי שיש הנאה להזיקה (אמנם זה לא יותר חמור מאדם), וקלה שהיא פטורה ברה"ר. ורגל חמורה שדרכה לילך ולהזיק, וקלה שהיא פטורה ברה"ר. בור חמור שתחילת עשייתו לנזק, וקל שאין דרכו לילך ולהזיק. אש חמורה שהיא מועדת לאכול דבר שאינו ראוי לה, וקלה שכח אחר מעורב בה. אדם חמור שהוא חייב בד' דברים. בור נחשב מעשיו גרמו לו, משא"כ נזקי שור, וכן אש מפני שהרוח מסייעת, וכן אדם ישן או נזף מן הגז ברוח שאינה מצויה. וע"ע ט: חומרות וקולות נוספים באבות נזיקין.

הצד השוה לאתווי מאי

המשנה מסיימת 'הצד השוה שבהם שדרכם להזיק ושמירתם עלין וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ'. ולהלן יבואר איזה סוג נזק שלא נכתב במתני' וא"א ללומדו מאחד מהאבות נזיקין, באה המשנה לרבות שאפשר ללומדו מאבות יחד ומכא זה לחייבו לשלם.

י' לאביי באה המשנה לרבות **אבנו סכינו ומשאו** שהניחן בראש גגו ונפלו ברווח מצויה והפקירם, והזיקו אחרי שנחו, שא"א ללומדם רק בור אף שתחילת עשייתם לנוק דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שסופם ליפול ברוח מצויה, שהרי כח אחר מעורב בהם, וא"א ללומדם רק מאש, שהרי אין דרכם לילך ולהזיק, ונלמדים מצד השוה מאש ובור. ואם הזיקו בהדי דאזלי, אפשר ללומדם מאש.

לרבא באה המשנה לרבות **בור המתגלגל** ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיקה אחרי שנתגלגלה למקום אחר מהמקום שהניחה שם, והפקירם, ולא דמי לבור שכן אין מעשיו גרמו, ולא דמי לשור שכן דרכו לילך ולהזיק, ונלמדים מצד השוה מבור ושור. וכתבו התוס' (ד"ה מה) שבור המתגלגל לא נחשב כח אחר מעורב בו, כיון שענשה בור לפני שנתערב בו הכח אחר. **ואם נתקל בהם אדם והזיקו בהדי דאזלי**, כתבו התוס' (ד"ה לאתווי) שדעת רש"י שאין לחייב את הנתקל, כיון שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ואת בעל התקלה אין לחייב מטעם אדם אלא מטעם אש, דחשיב כרוח מצויה. אבל דעת התוס' שלענין שלא יעופו בחזקת וזיקו דרך בני אדם להבונן בדרכים, והמגולגל חייב חכל, כמו בשורף שחלל באש שאחר הוליק, ואי מפיל שור לבור שאחר חפר, אמנם כלב שנטל חררה של אחר והלך לגדיש ושרפו, שייך לחייב את בעל הגחלת, משום שכלב אינו בר דעה, ובור המתגלגל ברגלי בהמה הזיקו בהדי דאזלי, חייבים בעל התקלה ובעל הבהמה לשלם, והא דתנן שור ואדם שדחפו לבור שכולם חייבים לשלם, איירי שכתואדם דחף קרן בלא כוונה (ולפי זה פטור מבושת, ואיירי כשהשור דחף בכונה, דהא איתא התם דחייב כופר ושלושים של עבד).

לרב אדא בר האבה באה המשנה לרבות **פוקתין ביבותיהן וגורפינ מערותיהן** שאע"פ שבימות הקדשים מותר לעשות כך כיון שבלאו הכי הרחוב מלוכלך, אם הזיקו חייבים לשלם. ואיירי בהפקירם, ולא דמי לבור שכן ברשות, אבל שור יש לו רשות ללכת ברה"ר, (ובור אף בעשאו ברשות כיון שהפקיר היינו שלא ברשות, תוד"ה מה. ולמ"ד תנא שור לרגלו, רגל חייב אף ברשות, כגון שהלכה ברה"ר והתני הזיק ברה"י. תוד"ה אמרו), ולא דמי לשור שאין דרכו לילך ולהזיק, ונלמדמן מה הצד השוה.

הבית, לאלתר פודה אותה המקדיש או שמוכרים אותה לאחר, ויובל יוצא והוא לא יקודם פדיה אין מעילה בקרקעות, והמוחבר לרקקע הרי הוא כקרקע). וכתבו התוס' (ד"ה שור) שאפי' אדם המזיק הקדש פסור, והא דאמר שמואל שמזיק הקדש אינו משלם חומש ומשמע שמשלם קרן, היינו מדרבנן, ומקור פסור שאר אבות נזיקין בהקדש הוא מקרן דכתיב "רעהו", ואדם דכתיב "אישי כי יאכל קודש" (ובגל דאיירי בתרומה המזיק תרומה חייב מפני שהיא ממון כהן, מ"מ הפסוק פסור גם בתרומה, וחובו מזיק תרומה נלמד מקרא אחרינא, דהוי כגזול שכרין ומזיקן), ומבור דפטר בו שור פסולי המוקדשין, ואין לפרוץ מלאשן של הנאה להזיקה, דיותר יש לחייב אדם המזיק בידיים ממוזיק ע"י שילוח בעירה, (אמנם אם יש כופר ברגל א"א ללמוד רגל, שהרי קרן אדם ובור פטורים מכופר, ולר"ט המחייב כופר שלם בתם, ניהא.) ומ"כי יאכל" לבד א"א ללמוד, דאם לא היינו רואים שהתורה פטרה קרן בהקדש, היינו נעמידיים את המיעוט רק על חומש.

ז. מיטב בשוה כסף-

כתיב "כסף ישיב לבעליו" לרבות כל השבות (שהיי כבר כתב ישלם), שיכול לשלם שוה כסף ואפי' סובין.

הגמ' שואלת איך מתקיים בשוה כסף דין מיטב.

הגמ' רוצה לתרץ שמה שיכול לשלם שוה כסף היינו **מדעתו**, אבל אם משלם בעל כרחו, כיון שסתירה את הנזיק לבי"ב אינו משלם שוה כסף. עולא בריה דרבי עילאי מדייק זאת מדכתיב "ישלם" דמשמע בעל כרחו. ואביי דוחה ש"ישולם" משמע בע"כ, אבל "ישלם" משמע מדעתו.

ז: ואין לומר שבכל דבר צריך לתת מיטב, שהרי כתוב "מיטב שדהו".

לרב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע **בשוה כסף כל דבר נחשב מיטב**, מפני שיכול למוכרו בכל מקום, ורק בקרקע הקפידה התורה שישלם מעידית, כדי שירצו לקנותה.

שיטת רב הונא (ט.) שהמזיק יכול לשלם או כסף או מיטב, **ואם אין לו** לא כסף ולא שדות **יכול לשלם שוה כסף**, ואינו חייב לטרוח למכור את הסובין ולהביא כסף. ו"א שרב הונא לא בא לתרץ את הקושיא, אלא בא לומר דאף אדיתא במתני' מיטב, יכול לתת לו כסף. ולר"ף רב הונא בא לחלוק על ר"פ ורב הונא בריה דרבי יהושע, והוא סובר שרק כסף או קרקע נחשבים מיטב, ופסק הר"ף כ"פ ורב הונא בריה דרבי יהושע שהם בתראי, ור"ת פוסק שרק אם אין לו כסף או קרקע יכול לתת סובין. (ובעל חוב חייב לתת מעות, ואם אין לו אינו חייב לטרוח ולהשיג מעות, וכן הדין בנמצא מקחו מקח טעות. ופועל חייבים לטרוח כדי לתת לו דווקא מעות.)

עידית שלו או של עולם- רבי ישמעאל קרקע עידית היינו הקרקע הטובה של הנזיק, דיליף גז"ש שדה שדה דהוי דניק. (תוד"ה אליבא.) אבל לר"ע יש להסתפק אם שמין בשל מזיק ומשלם עידית שלו אפי' אם הזיבורית שלו היא מעידית דעלמא, או בשל עולם הן שמין, ומשלם מזיבורית שלו שהרי לכל העולם היא עידית. רבי אבא סובר שמשלם בשל מזיק, דרחמנא אמר "מיטב שדהו". ובגמ' ח. יש אוקימתא שזה מחלוקת תנאים. וכתבו התוס' (ד"ה להוציא) שלהלכה בשלו הן שמין.

תשלומין ומעשר עני כשהוזלו הקרקעות

דבר מצוי הוא בקרקעות שיש זמנים קבועים שבהם מחירים יורד ואח"כ מחירים חוזר ועולה, ולהלן יבואר האם נותנים מעשר עני לבעלים של קרקעות כאלו, וכן לפי איזה מחיר מחשבים את הקרקע כשבא לשלם על נזק או הלואה או כתובת אשה.

דין מעשר עני ותשלומין בקרקעות שיש להם שני מחירים- מי שיש לו קרקעות שבנישה לפי קירות ובתשרי מחירים יורד מחמת ש"א כבר לזורעם באותה שנה, (או בבתיים מחמת שכבר עבר הזמן שרגילים לשכור בו בתים. תוד"ה דביומי), מאכילים את הבעלים **מעשר עני** עד **מחצה**, והיינו שכיון שבניסן יהיו קרקעותיו שוות מאתיים זוז אינו נחשב עני נשנתנים לו אפי' אלף זוז, ומאידך כיון שכעת הם שוות פחות ממאתים אינו נחשב עשיר לא לתת לו כלל, ולכן נותנים לו מאה זוז, כדי שהמלאים למאתים (אם הוזלו בחצי, כפי שדרך להיות). ובאופן אחר מפרש רש"י שמדובר על אדם שיש לו קרקעות ששוות הרבה ואין לו מעות למזונות, ואינו רוצה למוכר קרקעותיו במחיר הזול, שבוה נותנים לו מעשר עני עד שתייקרו קרקעותיו שיוכל למוכרם בחצי משווים.

ולענין נזיקין אם המזיק משלם מעידית כדנינו, משלם לפי המחיר עכשיו, וגם אם הנזיק רוצה דווקא בינונית או זיבורית צריך לתת לו לפי המחיר עכשיו, דאל"כ הורעת כוחם של נזיקין בנינונית וזיבורית.

וכן בעל חוב שרוצה זיבורית, נותן לו לפי השווי עכשיו, דאל"כ נעלת דלת בפני לוויין.

אבל כתובת אשה אם היא רוצה בינונית או עידית, וכן בעל חוב

שהוצה עידית, יכול לתת לפי המחיר בניסן, כיון שזה לא מה

שהוא חייב לתת.

מעשר עני היכא שהוזל מחיר הקרקעות- אם הוזלו כל הקרקעות בעולם, נותנים לבעלים מעשר עני אפי' יותר ממחצה, לפי הפירוש הראשון ברש"י איירי שאינם שוות מאתיים זוז, ולפי הפירוש השני איירי בשות יותר, וכונתו הגמ' שנותנים לו מעטר עני אפי'

שבקרקעותיו שוות יותר מחצי ממחירם הרגיל, כיון שזה מכה בכל העולם והוא לא פועל. ולשיטת הר"ף אם הוזלו כל הקרקעות לא נותנים לו אפי' כששוות פחות מחצי משווים, כיון שהם שוות יותר ממאתים זוז, והה מחזיר בכל הקרקעות בעולם. **ואם התייקרו שאר הקרקעות, ושלו הוזלו כיון דעייל ונפיק אזווי, אפי' פורתא נמי לא ליספו ליה** כיון על פי האמת הם שוות מאתיים זוז. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אי') שכיון שבקרקעותיו הוזלו מחמת פשיעתו לא נותנים לו, אבל אם לא פשע נותנים לו אפי' כשהם שוות יותר ממאתים זוז קודם שימוכר בפחות משווים. ולשיטת הרי"ף אם דווקא שלו הוזלו נותנים לו אפי' מוצא למוכרם ביותר ממחצה, כיון שרק שלו הוזלו מחמת שהוא דחוק.

סיכום הסוגיה- קרקע שמחירה יקר בניסן וזול בתשרי, מאכילים את בעליה מעשר עני עד מחצה, (ונחלקו הראשונים אי איירי כשקרקע מואתים הוזלה למאה שנותנים לו מאה, או שמדובר שהיא שוה יותר, ומ"מ אם הוזלה לחצי משהיה נותנים לו מעשר עני.) ולענין נזיקין צריך ליטול לו לפי המחיר הוזל של עכשיו אפי' אם הוא מקבש דווקא בינונית וזיבורית, אמנם אשה שרוצה לכתובתה דווקא בינונית או עיידת, או בעל חוב שרוצה דווקא עידית, יכול לתת להם כפי המחיר בניסן. ואם הוזלה רק הקרקע שלו, נחלקו הראשונים אם לא נותנים לו כלום אפי' בהזלה לפחות מחצי כיון שהוא פשע, או שכיון שרק שלו הוזלו נותנים לו אפי' בהזלו לפחות מחצי. ואם הוזלו כל הקרקעות בעולם, נחלקו הראשונים אם נותנים לו אפי' כשהם שוות יותר מחצי ממחירם הרגיל, או שאין נותנים לו אלא כשהם שוות פחות ממאתים זוז.

תשלומי קרקע כשאין לו מהמין שהוא חייב

תשלומי נזיקין הם מעידית, ובעל חוב משלם מבינונית וכתובת אשה מזיבורית. ולהלן יבואר מה הדין כשיש לו קרקע לשלם אבל אין לו את הקרקע שצריך לשלם על פי דין, מאיהה קרקע צריך לשלם.

אדם שיש עליו תשלום מי נזיקין פריעתו חוב וכתובה, ואם יש לו עידית בינונית וזיבורית, נזיקין גובים מעידית, ובעל חוב מבינונית, וכתובת אשה מזיבורית מפני שיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא.

ואם אין לו אלא רק עידית או רק בינונית או רק זיבורית כולם גובים ממה שיש לו.

ואם יש לו עידית ובינונית, כתובה ובעל חוב גובים מבינונית, ונזקין בעידית.

ואם יש לו עידית וזיבורית, נזקין בעידית, ובעל חוב וכתובת אשה מזיבורית דתיקנו חכמים שבעל חוב בבינונית משום נעילת דלת, והיכא דליכא בינונית ליתא לתקנתא.

ואם יש לו בינונית וזיבורית, נזקין מבינונית, כתובת אשה מזיבורית, ובעל חוב- בברייתא אחת איתא שגובה מבינונית, ובברייתא אחרת איתא שגובה מזיבורית. הגמ' מבארת שאם בשלו הן שמין, הא אדיתא בברייתא הראשונה שאין הבעל חוב גובה מזיבורית שהיא כבינונית של הלוה, איירי בהיתה לו עידית ומכרה לאחר ההלואה, שכבר השתעבדה הבינונית. ואי בשל עולם הן שמין, אם בינונית שלו כעידית דעלמא גובה הבעל חוב מזיבורית, ואם אינה כעידית דעלמא גובה מבינונית. ורבינא מיישב שכיון שבעל חוב מדאורייתא דינו בזיבורית, דכתיב "בחוץ תעמוד" ודרכו להוציא פחות שבכלים (ואף ששליח ב"ד מוציא, מ"מ לא היה מוציא אלא מה שהלוח נותן לו. (תוד"ה מה). עוד כתבו התוס' (ד"ה להוציא) שאף שפחות שבכלים זה מיטב כדלעיל, מ"מ גם בקרקעות דרכו לתת פחות שבקרקעות והיינו זיבורית, וחכמים תיקנו שישלם מבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, והברייתא השניה לא סוברת את התקנה שולט מבינונית, לרש"י אפי' אם יש ללוה עידית בינונית וזיבורית, גובה מזיבורית. ולתוס' (ד"ה מו) דווקא היכא שאין לו עידית גובה מזיבורית, אבל ביש לו גובה מבינונית.

מי שהיה חייב נזקין חוב וכתובה ומכר עידית בינונית וזיבורית

המוכר קרקע לאחר שהיה חייב איזה חוב, הבעל חוב (על הלואה או נזק וכדומה) יכול לגבות מהלוקח את הקרקע שנמכרה, כיון שהיא היתה משועבדת לו לפני המכירה. ולהלן יבואר מה הדין כשהבעל חוב מכר כמה קרקעות, מאיזה קרקע גובים.

אם מכר בזה אחר זה כולם גובים מהאחרון אפי' אם האחרון קנה זיבורית, דאומר להם הנחתה לכם מקום לגבות היתומא ואין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הם זיבורית, ואי"פ שלבסוף מכר גם אותה והולכים אחרי האחרון, **ואם אין לו גובים** את המותר משלפניו, **ואם אין לו גובים משלפני פניו**, ואם באו בבת אחת, כל הקודם בשטר גובה מן האחרון, אפי' הוא נזיקין והאחרון הוא זיבורית, ואם בא בעל חוב אחריו ואין לאחרון בשבילו גובה משלפניו אפי' אם זה עידית, והאשה מוכר משלפני פניו אפי' אם זה עידי עידית. (תוד"ה אין).

ואם מכר לג' בני אדם יחד ביום אחד, גובים מהלוקחות כמו שהיו גובים מהבעלים, כיון שאין ניכר בשטר המכר מי קנה ראשון. התוס' (ד"ה כולן) מסתפקים אם נזיקין גובים ממשעבדי, דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמאי, או שרק בעמד בדין גובים ממשעבדי.

ואם מכר כמה קרקעות לאדם אחד בברייתא מבואר שגובה מהם כמו מהבעלים. הגמ' שואלת למה לא יגבו מהקרקע האחרונה שקנה ואפי' היא עידית, והרי כשקנה את הראשונות

הניח קרקעות אחרות לגבות מהם. והגמ' מיישבת שהטעם הוא מפני שאומר להם אי אפשרי בתקנת חכמים שתיקנו שישבתי שלא לגבות ממשועבדים במקום שיש בני חורין (כמו שאשה יכולה לומר איני נזיזות ואיני עושה שתיקנו חכמים שבעלה זיון אותה שמו לא אספיקו לה מעשי ידיה, ותמורת מזונותיה תיקנו שמעשי ידיה לבעלה).

ואין לומר דאיירי שקנה עידית באחרונה שעדיף לו לתת לכל אחד כדנינו ולא מהעידית, וכל אחד גובה כדנינו משום שאומר לו שהוא יכול להחזיר את הזיבורית למוכר ויגבו ממנו כל אחד כדנינו, דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, דא"כ לפי סברא זו גם הנזיק יגבה מבינונית שאם לא יסכים יחזיר הלוקח את הזיבורית לבעלים ויוכרח לגבות ממנה, (אמנם בעל חוב גובה מבינונית, דאם יאמר לו שיחזיר את הזיבורית, יאמר לו המלוה שהיה זהו יספיד, והוא בא לתת לו פחות ממה שמגיע לו (משא"כ כתובת אשה. תוד"ה אי'). עוד כתבו התוס' (ד"ה מרכן) שגם במוכר לאחד בשטר אחד שייך לומר שאם לא יגבה כדנינו יציעו את השטר ויחזיר את הזיבורית לבעלים), **ובהכרח איירי ביתומים שהם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם** דמטלטלי דימתי לא משתעבדי לבעל חוב, ואע"פ שמחזיר להם קרקע הוו ביתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם שאין בעל חוב גובה מהם, ולכן גובה מהלוקח.

ח: **ואם לקח עידית באחרונה ומכר הלוקח את הבינונית** והזיבורית ושייר עידית כולם גובים מהעידית, שהרי העידית משועבדת לכולם, ואינו יכול לומר אי אפשרי שהרי הבינונית והזיבורית לא אצלנו. ואם מכר הלוקח את העידית, אביי סבר שיגבו **מהמעידית** שהרי שעבודם עליה, והלוקח הראשון רוצה בתקנת חכמים, ורבא אמר שכמו שהלוקח הראשון יכול לדחותם לבינונית, ה"ה הלוקח השני, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו והראשון יכל להגבותם בינוית.

ואם מכר הלוקח שדה אחת לאחר אם היא בינונית, ולא נשארה אצל הלוקח הראשון בינונית דכוותה (דאל"כ לוקח שני יכול לדחותו ללוקח ראשון, כמו שהראשון היה יכול לדחותו לבינונית אחרת, ומה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. תוד"ה מצו), יכול הבעל חוב לגבות **ממי שהוא רוצה**, מהלוקח כיון שהוא קנה את שעבודו, או מהלוקח הראשון כיון שהוא קנה את כל הקרקעות מראובן, (ואף שאין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, שאני הכא שכולם משעבדי. תוד"ה רצה), **אבל אם מכר עידית וזיבורית אין הבעל חוב גובה אלא בינונית מהלוקח הראשון**, מפני שהלוקח יכול לומר לו שהוא קנה דווקא קרקע שאינה ראויה לבעל חוב. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שאפי' כשנשארא לבינונית ללוקח הראשון צריך להגיע לטעם שהיא קנה דווקא קרקע שאינה ראויה לו, והרי בעל חוב יכול לבקש דווקא זיבורית, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, אמנם אם מכר ארק עידית, גם ללא טעם זה אינו יכול לגבות מהלוקח, מפני שהלוקח יכול לדחותו לבינונית וזיבורית, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו.

סיכום סוגית מיטב- שור או אדם המזיק שבאו לשלם קרקע, צריכים לשלם מקרקע עידית. לר"ע הכונה לעידית של המזיק (והגמ' מסתפקת אם כונתו למה שיש למזיק, או לעידית של עולם), ולרבי ישמעאל אם העידית של המזיק שוה כמו הזיבורית של הנזיק יכול לתת לו מהזיבורית שלו, דכונת התורה לעידית דניק, אמנם היכא שיש לו או פחות ממנה או יותר ממנה חייב יותר, דבזה דין התורה לתת ממיטב שלו. המזיק הקדש בקרן פסור, (ולרש"י) ותוס' ה"ה בשאר נזיקין, ושיטת ר"ש בן מנסיא שבין תם בן מיעוד משלם נזק שלם, ולשטתו גם בזה משלם מעידית. כתיב "יבין לרבות שוה כסף ואפי' סובין, הגמ' שואלת שזה סותר א הדין של מיטב, ואמרו רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע שבשוה כסף הכל נחשב מיטב, כי יכול למוכרו גם במקום אחר, ושיטת רב הונא רק אם אין לו כסף או שדות יכול לתת שוה כסף. מזיק שהיתה לו עידית ומכרה, אם נשאר למזיק קרקע גובה ממנה אפי' אם היא זיבורית, ואם לאו גובה מהלוקח האחרון (והתוס' מסתפקים אי איירי דווקא בעמד בדיון, או שכל נזיק גובה ממשעבדי), ואם מכר הכל לג' בני אדם ביום אחד, גובה את העידית, ואם מכר הכל לאדם אחד, יכול לתת לו בינונית ולומר לו שאם יתקשר על עידית יחזיר את הזיבורית לבעלים ויוכרח לגבות ממנה (אי"כ המזיק מת שאם יחזיר ליתומים לא יוכל לגבות מהם), ואם מכר בזה אחר זה גובה מהקרקע האחרונה שמכר.

כמה דיני ממונות

מתי מוכר שדה נקרא בעל דין של הבעל חוב- ללישנא קמא רק אם מכר באחריות המוכר נחשב בעל דין של הלוקח, מפני שאם יגבו את הקרקע מהלוקח יחזור למוכר. וללישנא בתרא אם שלא באחריות הוא נחשב בעל דין, מפני שאינו רוצה שתהיה ללוקח תרעומת עליו. לרש"י הני"מ היא שיכול הלוח לטעון פריעתין (דאף כשיש שטר יכול לחייבו שבועה שלא פריעו), ואינו יכול לומר לו שאינו בעל דברים שלו שהרי מכר את הקרקע והמלוה גובה את שעבודו. אבל התוס' (ד"ה דינא) כתבו שהני"מ במה שהוא בעל דין היא היכא שהלוקח אמר שאין לו עדים או ראייה, שראובן יכול להביאם כיון שהוא לא אמר כך. וכן נ"מ היא שהמוכר רוצה לקחתו לבי"ד גדול, והלוקח אינו יכול לטרוח בוה, אבל אין נ"מ בנזף הטענות, דכל מה שהמוכר יכול לטעון כגון פרוע או מזויף טוענים ללוקח או ליתומים, והיכא שהעדים של המלוה קרובים למוכר ולא ללוקח אינו יכול להביאם גם כשנתבע את הלוקח, כיון שיש בזה נ"מ למוכר, שיחזור הלוקח ויטרפו ממנו. וכן עדים לטובת הלוקח שהם קרובים של המוכר שסולים, כיון שהמוכר מרויח שהלוקח לו יחזור ויגבה ממנו.

ט. המוכר שדהו יוצאו עליה עסיקין – עוררין לומר שלנו היא. (ואין הכונה לאנסים, דבאנסיס אפי' באחריות והחזיק בה יכול לומר לו מזלך גרם. תוד"ה ריציאו). ללישנא קמא אם מכר באחריות יכול הלוקח לחזור בו, ואם מכר שלא באחריות אינו יכול לחזור בו משעה שהחזיק בה, והיינו מכי דייש אמצרי. רש"י בב"מ מבאר דאיריי אע"פ שלא נתן מעות, שהרי קרקע נקנית בחזקה, אבל דעת התוס' (ד"ה משהחזיק) שאין הכונה בה לקנין חזקה, אלא איירי כשעשה קנין לפני כן, ומ"מ דעת הלוקח שיוכל לחזור בו עד שילך על מיצרי השדה לאורכה ולרוחבה לראות ענייני השדה, אמנם אם כבר נתן מעות אפי' באחריות אינו יכול לחזור בו משהחזיק בה. כוון שאינו יכול לומר לו שיקל ארעא בזוזן, צ"ל דאיירי בהזחה הקרקע, אי ימי גזי שיצאו עליה עוררין הוזחה הקרקע. וללישנא בתרא אפי' באחריות אינו יכול לחזור בו, דאמר ליה אחוי טירפך – שטר שכתבה ב"ד שגבו ממך בדין, ואשלם לך.

דין בעל חוב שגבה מאחד מהיורשים

שני אחים שחלקו, אחד נטל קרקע והשני כספים, ובא בעל חוב וגבה מהקרקע, ללישנא קמא פשיטא שחוזר יורש הקרקע ונטל מהמעות, שהרי גם הוא חייב לשלם חוב אביו, ואף שבחלקו קרקע סובר שמואל שאין אח שגובו ממנו ננטל מקרקע שירש אחיו, שאני הבעל שכיין שיכול לגבות משיניהם החלקה היא על דעת שמי שיגבו ממנו הוא יפסיד, אבל במעות וקרקע שא"ל לגבות מהמעות החלקה היא על דעת ששניהם יפסידו בשוה. (תוד"ה רשיטא). וללישנא בתרא אינו נוטל מהמעות, דעל דעת כך חלקו שאם יגבנו הכספים לא יקח מהקרקע, ואם יגבו מהקרקע לא יקח מהמעות.

ואם שניהם נטלו קרקע ונטל בעל חוב מאחד מהם, ואיירי בשדה שהיא אפותיקי, דא"כ אינו יכול לגבות דווקא מאחד מהם. (תוד"ה טרף). לרב בטלה החלוקה וחזורים וחולקים שבוה את מה שנשאר, דס"ל שהאחין שחלקו כיורשים הוו ועל שניהם מוטל לפרוע את החוב, ואין דינם כלקוחות באחריות, דא"כ ישלם לו מעות. תוד"ה כיורשים). ולשמואל מי שגבו ממנו הפסיד, דס"ל שהאחים שחלקו לקוחות הוו. ולרב אינו נטל מאחיו רביע או בקרקע או במעות, ולמספקא ליה אי יורשיש הוו או לקוחות הוו, וכל ממון המוטל בספק חולקין. (ואינו צריך לתת דווקא מהקרקע כמו שסובר רב, ויכול לומר לאחיו שגם לבעל חוב הוא היה נתון ממון, ולא איירי באפותיקי כזה שא"ל לפרוע ממון. ורב אין חובש לאותה סברא, וס"ל שאף שיכול לתת מעות לפדות את הקרקע מהבעל חוב, דשמואל הולך לעולם, אם מכרה או הורישא היא יכול לפדותה, וזוהי בטלה מחלוקת. תוד"ה ר"מ). לישנא אחריתא- צריך האח השני להחזיו לו רביע בקרקע **ענף** רביע במעות, רביע בקרקע דווקא אי כיורשים דמו, ורביע במעות אי כלקוחות **התירובת** דמו. והתוס' (ד"ה רב אסי) קושטו לפירוש ראשון, וזינא שזי אסי מסתפק אם דינם כלקחת באחרעות או שלא באחריות, וכתבו שלכן נראה כפירוש הראשון.

סיכום דיני גבית בעל חוב - בעל חוב מדאורייתא דינו בזיבויית, אמנם כחמיום תיקנו שיקבל בינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, ומטעם זה יכול לבקש גם זיבויית, אמנם אינו יכול לתבעו עיריית כדי שלא יראה שיש לו קרקע נאה ויקפחין וילוונו. והיכא שיש ללוה עידית וזיבויית גובה מזיבויית, והעידת שיש לו בינונית וזיבויית, אם בשלו הן שמוין איירי בהיתה לו עידית ומכרה לאחר הלוהה וגובה מבינונית, ואם בשל עולם הן שמוין גובה מבינונית ועדלאו, ולרבינא יש מחלוקת תנאים אם גובים מבינונית או מזיבויית (לרש"י המחלוקת בכל בעל חוב, ולתוס' המחלוקת דווקא כשיש ללוה רק בינונית וזיבויית). אם הלוה מכר חלק מלקוחותיו, גובה הבעל חוב ממה שנשאר למוכר אפי' אז זה עדיית או זיבויית, ואם לא נשאר למוכר קרקעות כלל גובה ממה שמכר אחרון. (ג). בעל חוב שבא לגבות מלוקח, אם המכירה באחריות נחשב הלוה בעל דין, ובמכירה שלא באחריות לליק אינו בעל דין (לרש"י הג"מ טבעת פריע, ולתוס' הג"מ באמר הלוקח אין לו ראייה, או ברוצה הלוה לקחתו לבי"ד גדול והלוקח אינו יכול). (ג). בעל חוב שבא לגבות חוב מקרקע שירשו היורשים, (גובה בשוה מכל אלו שקיבלו עולם, והבכור נותן פי שניים, ואם השדה היתה אפותיקי גובה אותה. תוס'), אם גבה מאחד מהיורשים, לרב חזורים וחולקים מחדש דעל כולם מוטל לפרוע את החוב, ולשמואל מי שגבו ממנו הפסיד דינם כלקוחות שלא באחריות, ולרב אסי נוטל רביע בקרקע או במעות, דיש ספק אם דינם זינא כיורשים או כלקוחות שלא באחריות, וי"א שרלב אסי גובה רביע בקרקע וגם רביע במעות, דיש ספק אם דינם כיורשים או כלקוחות באחריות. ואם אה אחד קיבל מעות ולא קרקע, ללי"ק בעל הקרקע חולק במעות כיוון שהחוב מוטל גם עליו, וללי"ב אחיו חולק במעות, דעל דעת כך חלקו. (ה).

טז: במצוה עד שלישי - אין הכונה שצריך להוציא למצוה כגון לזלב או ציצית או ס"ת עד שלישי ביתו מה שיש לו, דא"כ עבור ג' מצוות יתן כל ביתו, (וא"צ לבזבז אפי' שלישי ממונו אף במצוה עוברת, ואמרינן נמי המבזבז אל יבזבו יותר מחומשו. תוד"ה אלימא. ואפי' אם מחשבים שלישי ממה שנשאר לו, מי"מ ידוע שאין חיוב לבזבז כ"כ. תוד"ה אילו). אלא הכונה שבהלדיוור מצוה יש להוסיף שלישי, לרש"י הכונה שאם הדרב ההדור יותר עולה יותר עד כדי שלישי, וסיף דמים יוקח את ההדור, (דכתיב "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות). ולתוס' (ד"ה עד) הכונה שאם מצא אתרנג גדול יותר עד שלישי יקנה. והגמ"ל מסתפקת אם שלישי מלגו ויוסיף על שש שתיים, או מלבר ויוסיף על שש שלש. תוספת שלישי היא משלו דמתן שכר המצוות אינו בעוה"ה, ואם הוסיף יותר משלישי זה משל הקב"ה שיפרע לו הקב"ה בחייו, (והקרון קיימת לעוה"ב. תוד"ה משל).

מתני' - כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו. הכשרתי במקצת נזקו, חבתי בשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. נכסים שאין בהן מעילה, נכסים שהן של בני ברית, נכסים המיוחדים, ובכל מקום, חוץ מרשות המיוחדת למזיק, ורשות הניזק והמזיק. וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ. ע"כ. המשנה מנתה כללים בחיוב תשלומי נזיקין, ולהלן תבאר הגמרא כללים אלו.

המוסר מזיק לחרש שוטה וקטן - איתא בברייתא כל שחבתי

בשמירתו הכשרתי את נזקו, והיינו שכל שנתיחייבתי לשומרו, אם הזיק אני וזימנתי את הנזק שלא שמרתיו יפה. לישנא אחריתא עלי לשלם ולתקן את הנזק. כ"צ-ד. מסר שור ובור לחש"ו והזיקו חייב, משא"כ באש דפטור. לריש לקיש אע"פ שהשור קשור והבור מוכסה חייב, דשור דרכו לנתוקי ובור דרכו לנתוריי והוי ליה לאסוקי אדעתא שהם עלולים להזיק, (לרש"י דרך לנתוקי ולנתוריי גם בלי החרש, ונמצא שלא אמר כראוי, וחייב אפי' אם התיר החרש את השור או גילה החרש את הבור. אבל דעת התוס' (ד"ה בשור וד"ה שור), דאיירי בקשר וכסה כראוי, ואם השמירה נסתלקה מעצמה פטור, וכוננת הגמ' שבמסר לחש"ו דרך שהם יתקנו את השור ויסירו את מוכסה הבור). אבל באש אם מסר לחש"ו גחלת שאינה בוערת אא"כ ליבו אותה, והזיקה, פטור, דכמה דשיביק ליה **מעמיא ועמיא ואולא** ולא היה ליה לאסוקי אדעתיה שלבה אותה החרש, ואם מסר שלהבת לחש"ו, לריש לקיש חייב דהא ברי הזיקא - מבורר לכולם שהיא מזומנת להזיק. ולרבי יוחנן אפי' בשלהבת פטור, דצוותא דחרש גרים אחיזתי של החרש, לישנא אחריתא צוותא דחרש, (וכתבו התוס' שרבי יוחנן סובר שלא רק שחש"ו אינם עושים הנזק, הם שומרים מעט. תוד"ה ולרבי), אבל מסר לו שור מותר ובור מגולה חייב, דלא צבתא דחרש גרים אלא השור הלך והזיק, וכן הבור. (ובשור קשור ובור מוכסה פטור לרבי יוחנן, דצוותא דחרש קא גרים. רשב"א).

חומרות וקולות באבות נזיקין

הברייתא מונה איזה חומרות יש באבות נזיקין (קין אש ובור) זה מזה, וכדלהלן.

חולמות וקולות בשור ובור - איתא בברייתא ששור (קרוך) חמור מבור, שמשלם כופר במועד שהמית בן חורין, ושלושים של **עבד**, (אבל בעל הבור אינו חייב בתשלומי מיתת אדם. דדרשינן "שור" ולא אדם. רש"י. והתוס' כתבו שדורשים "עליו" ולא על הבור ולא על האש לפטור כופר בבור ובאש, ואיצטריך "שור" ולא אדם לפטור אם נפל בתוכו עבד או עכו"ם הקניו לישראל), ואם המית אדם ונגמר דינו אסור בהנאה דכתיב "ובעל השור נקי", ודרכו לילך ולהזיק, וחייב על הכלים אם שיברם בנגיחה, או בבטישה שהיא תולדה דקין (ולרבי יהודה אף בור חייב בו על הכלים), וחייב אם נגח שור פסולי המוקדשין שנפדה, דשור רעהו קרינן ביה, (אבל בבור פטור, דכתיב "והמת יהיה לו" יצא זה שאין המת שלו, שאע"פ שנפדה אסור להאכילו לכלבים, (ואדם לא נתמעט מפסוק זה, כיון דקרא מישתעי בשור, או דממעט אף אדם, ואיצטריך שור ולא אדם לפטור בעבד ונכרי הקניו לישראל שפלו לבור, דשרי בהנאה. תוד"ה) שהשור). ואע"ג דגם בשור כתיב "והמת יהיה לו" לשומרי שהבעלים מטפלים בנבילה), ואם **דש** בניירו ונתכוון להזיק הוי תולדה דקין וחייב אבל בבור לא שייך חזק קרקע. רש"י. ובור חמור משור שתחילת עשייתו לנזק והוא מועד מתחילתו.

י. חומרות וקולות בשור ואש - שור (קרוך) חמור מאש, שמשלם כופר, ושלושים של **עבד** אבל באש פטור משום שהיה לו לברוח, ואם הוא פכות חייב המבעיר מיתה ולא ממון, דקים ליה בדריבה מגינה, ואם נגמר דינו אסור בהנאה, ואם מסרו לחש"ו חייב (זהו כולל את החומרא ששור הוא בעלי חיים, שזה טעם החיוב במסרו לחש"ו. תוד"ה חומר), וחייב בטמוןן אם בעט שור בשק מלא כלים ושברם חייב, (אבל באש פטור דכתיב "או הקמה" דאינו חייב אלא בגלוי, ולרבי יהודה אף באש חייב על טמוןן). ואש חמורה משור שהיא מועדת מתחילתה.

חומרות וקולות באש ובבור - בור חמור מאש שתחילת עשייתו לנזק, וכמו מסרו לחש"ו חייב, וחייב בטמוןן (רש"י מפרש הדיינו שכתב הנזק ועליו שק מלא תבואה חייב אע"פ שהתבואה טמונה בשק, וכתבו התוס' דלא ידק, שהרי מ"חמור" דכתיב גבי בור ממעטים כלים וכל דבר שאינו בעלי חיים), ולרבי יהודה אף באש חייב על הטמוןן. ואש חמורה מבור שדרכה לילך ולהזיק, והיא מועדת גם לדבר יהודה ראוי לה והיינו כלים דאין דרך להסיק בכלים, ודלא כרבי יהודה המחייב כלים בבור, או אם ליחכה נירו וסיכסכה אבניו, וכתבו התוס' (ד"ה ליחכה) ש"לרש"י הכונה שבבור לא שייך נזק קרקע, אבל לתוס' הכונה שבבור פטור על דבר שאין דרך שהבור יעשה, והיינו מיתה בבור ט'.

חיוב תשלומין בעשית מקצת הנזק

להלן יבואר מה הדין כאשר אדם אחד התחיל את עשית המזיק ואדם אחר הוסיף מקצת. מתי הראשון חייב, ומתי השני חייב, ומתי שניהם חייבים.

איתא במתני' 'הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו'. והגמרא מביאה ברייתא המבארת באיזה אופן מדובר.

החופר בור ט' ובא אחר והשלימו לי לת"ק האחרון חייב בין במיתה בין בנזיקין, דכתיב "כי יכרה" אחד ולא שניים, והכונה שהשני חייב דכתיב "והמת יהיה לו" ההוא דקעביד שיעור מיתה. (תוד"ה אחרון). ולרבי האחרון חייב במיתה שהרי בור ט' אין בו כדי להמית, ושניהם חייבים בנזיקין. והא דקתני במתני' "הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומין כהכשר כל נזקו" איירי באופן זה ואליבא דת"ק, או דאיירי במיתה ואליבא דכו"ע, וקמ"ל מתני' שאף שהראשון סייע בדבר האחרון חייב. ולא איירי מתני' בבור שרוחבו יתר על עומקו, שאין בו לא הבל למיתה ולא הבל לנזקין, ובא אחר וסייד וכייד, שהאחרון חייב, דבאופן זה נחשב שהשני עשה את כל הנזק ולא רק מקצתו. תוד"ה ותו.

מסר שורו לה' בני אדם ופשע בו אחד מהם שהלך ולא שמר והזיק השור, אם בלעדיו לא היה השור ששור כגון שהיה קשה לשמורו חייב דחשיבי שיעשה את כל הנזק, וזה פשיטא, (ולא דמי להשלים בור לעשרה, שגם הראשון שיעשה בהגדמת מיתתו), ואם גם בלעדיו היה השור ששור מאי קעביד, לרש"י אינו לייב כלום, ולתוס' (ד"ה מאי) באופן זה וכן באופנים הבאים ישלם כל אחד לפי חלקו, כדמצינו שהחופר בור י' ובא אחר והשלימו לכו' ובא אחר והשלימו לל', כולם חייבים.

י. המרבה בחבילה שהוסיף זמורות לאש של תבירו ועי"ו התקרבה האש לגדישי של אחר, אם בלי החבילה האש לא היתה מזיקה, השני חייב שהרי בלעדיו היתה האש מעמיא ואזלא, והראשון לא עשה כלום, ואם לאו מאי קעביד. והתוס' (ד"ה מאי) מעיירים מהמבעיר אש גדולה ובא אחר והשליך לתוכה קיסם אין לחייב את השני, דהוי כחופר בור י' ובא אחר והשלימו ל"א, (ובתוס' נ"א. מחייבים בהשלימו ל"א).

ה' שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד בעל בשר וישב עליו ושברו, אם בלעדיו לא היה הספסל נשבר פשיטא שחייב שהרי בלעדיו לא היה קורה לספסל שום נזק (משא"כ בור ט' שעושה נזק), ואם גם בלעדיו היה נשבר מאי קעביד, ואם בלעדיו היה נשבר בשתי שעות ונשבר בגללו אחרי שעה כולם חייבים, שהרי הוא לבד לא היה שובר והיה עליהם לעמוד, ואם הוא סמך עליהם ולא יכלו לעמוד הוא חייב, מפני שיכולים לומר לו שבלעדיו היו קמים לפני שהיה הספסל נשבר, וכוחו כגופו דמי. כתבו התוס' (ד"ה גזון) שדעת רשב"ם שסתם בני אדם שישבו על ספסל ונשבר פטורים, והספסל שאול לכל הבא לישב עליו, והוי כמתה ממתת מלאכה, (והרי"ו עזריאל מחייב בזה), ומה שהגמ"ל מחייבת היכא שבלעדיו לא היה הספסל נשבר, היינו דווקא במי שהוא בעל בשר, אמנם בסמך עליהם חייב אף מי שאינו בעל בשר, ולרי"ף אף בסמך איירי בבעל בשר שכוונו מונעם מלעמוד, אבל בשאר בני אדם אין כוודם מונע מלעמוד וכולם חייבים.

הכוהו י' בני אדם ב"י מקלות, בין בבת אחת בין בזה אחר זה, וזמא, כולן פטורים, דאין ידוע ע"י מי נהרג, (ואיירי ביש בראשון כדי להמית, דאל"כ אפי' לרבנן האחרון חייב. תוד"ה כולן), ולר"יב"ב בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקיבר את מיתתו וכתיב "כל נפש" כל זהו נפש, ורבנן סוברים דכולה נפש שמעו.

סיכום הסוגיה - יש מקרה אחד שבו יש שניים שגרמו לנזק, והאחרון חייב לשלם הכל, והיינו חופר בור ט' ובא אחר והשלימו לי', (לרב היינו היכא שהשור שנפל מת, ולרבנן ה"ה בהזק). ובור י' שבא אחר והשלימו לכ' שניהם חייבים, וכן י' שבא אחר והשלימו ל"א נחלקו הראשונים. והיכא שכמה עשו נזק יחד, וגם בלעדיו היה קורה הנזק, (מסר שורו לה' בני אדם ואחד לא שמרו, מרבה בחבילה, ה' שישבו על ספסל אחד באו אחד וישב עליו ונשבר), לרש"י הוא פטור, ולתוס' כולם חייבים. ואם בלעדיו לא היה קורה הנזק רק הוא חייב. וי' בני אדם שהכני יחד או בזה אחר זה אדם אחר זמא, ויש בכל הכאה כדי להמית, לרבנן כולם פטורים, ולר"יב"ב האחרון חייב מפני שקיבר את מיתתו, ולגבי נזיקין למי"ע כולם חייבים. והיכא שאחד סמך על היושבים על הספסל ונשבר הספסל, רק הוא חייב, כיון שיכולים לומר שהם היו קמים, וכוחו כגופו דמי.

בעלים מטפלים בנבילה

מזיק אינו חייב לשלם אלא את ההפרש בין מה שהיה שוה השור לפני שמת לבין השויו של הנבילה, וכן במזיק שאר דברים השברים של הניזק, וכדלהלן.

לשון מתני' "**תשלומי** נזקו" שזה לשון השלמה, בא ללמד שהבעלים מטפלים בנבילה, והיינו שהניזק טיול את הנבילה והמזיק ישלם מה שפחתה ע"י המיתה, ולומדים דין זה מ"מכה בהמה ישלמנה" אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה, ומ"אם טרוף יטרף יביאהו **עד הטרिפה לא ישלם**" -עד טריפה ישלם, טריפה עצמה לא ישלם. וכן לומדים דין זה מ"והמת יהיה לו", דאיירי בניזק, דאי איירי במזיק לכתוב קרא "שור תחת השור" וכיון שהמזיק משלם דמי כל השור מומילא הנבילה שלו. וצריכא, דמזיק בהמה לא שכּיחא והוי"א שלכן לא הממירה עליו התורה לטרוח במכירת הנבילה, וטריפה לא הרגה בידים והשומר לא נתכוון להזיק, אבל שור שנגח שור זה שכּיחא וזה בידים שהשור מזיק בידים ובכונה, (ומ"מ אפשר ללמוד משניהם בצד השוה, ולא חש להארץ ולדקדק בזה. תוד"ה הא), ושור שנגח שור ממונו הזיק ולא הוא הווי"א לפטרו, אבל שומר שכר שפשע ונטרפה חשיב נזקי גופו, שהה היה עליו לשמור.

ההנ"מ במה שהבעלים מטפלים בנבילה הוא לענין פחת הנבילה שכונת התורה שהנבילה היא ברשות הניזק, ומומילא אם פחתה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין ההפסד בין שלו, (ואף שבהזקק חיוב המזיק לשלם אם כשעה אחרי הנזק, משום דקראנא דנורא קבירא ביה, שאני התם שכיון שלא מתה היה לו להמתין עד שתתפרא, אבל במתה עליו למוכרה מיד. תוד"ה לא). אבל לענין התשלום בפועל הרי בלאו הכי יכול לשלם לו אפי' כמה טריפות, דכתביב "ישיב" לרבות שוה כסף.

"א. מי צריך לטרוח להביא את הנבילה-
כתיב "ביאהו עד" להכמים היינו שיביא עדים שנטרפה באונס ופטור דשמונר שטר פטור באונסים. ולאבא שאול הכונה שיביא את העודודה (לרשי"י היינו כמו "בבוקר יאכל עד" היינו שלל, ולתוס' זה מלשון "אחת מהנה לא נעדרה", או שגורסים אורה והיינו שמתה בלא ברכה) לבי"ד לשום ממה היא שוה, והיינו שהטורח להביא את הנבילה לבי"ד הוא על המזיק, דכתיב "ישיב לשלם עליו והמת". ואיירי ששהנבילה שוה אותו דבר בביר ובחוק, אבל אם היא שוה יותר בחוק, א"כ בשל עצמו הוא טורח דעיי"ו חייב לשלם לניזק פחות.

של מי הנבילה בשאר חיובים-
לשמואל (מנהג הדיינים. רש"י. והתוס' גרסו אמר לו אבא) דווקא בניזיקין הבעלים מטפלים בנבילה, אבל בגנב וגזלן אין שמין את הנבילה והשברים וישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו, (ואף שמרבים מ"ישיב" שוה כסף ואפי' סובין, גנב וגזלן כתיב בהו "אשר גול" כעין שגול, ולכן צריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין, והטעם הוא מפני שכשהוציא מרשות בעלים קנו, וכן בשואל למ"ד אין שמין לשואל כיון שחייב באונסים נמצא שקצאנו מנשה שהוציא מיד הבעלים חייבי דמים), אבל מדיק אינו חיב אלא כמו שהזיק. תוד"ה אין). ולעולא בשם ר' אלעזר שמין אף לגנב וגזלן. והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אבל לשואל שמין.

סיכום הסוגיה-
בניזיקין יש דין שהבעלים מטפלים בנבילה, ודין זה הוא בין במנוח המזיק בין באדם המזיק ובין בשומרו, והיינו שאין המזיק צריך לשלם אלא מה שהזיק, אבל החפץ הניזק נשאר ברשות הניזק, וי"מ שאם פתח שוויו עד שעת העמדה בדין אינו חיב לשלם על זה, (מפני שהיה על הניזק למוכרו, אמנם שור שהזיק ולא מת ונפח שוויו אח"כ, המזיק חייב, מפני שהוא גרם לנזק, וכיון שלא מת לא היה על הניזק למוכרו. תוס'). ונחלקו הנאים על מי מוטל הטרוח להביא את הדבר הניזק למקום שהיה שם לפני הנזק, כגון להוציא בהמה שנפללה לבור, ובגנב וגזלן ובשואל נחלקו אמוראים אם השברים הם של הניזק או של המזיק.

אמר עולא אמר רבי אלעזר...

אגב מה שעולא אמר בשם ר' אלעזר ששמין גם לגב וגזלן, מביאה הגמרא עוד ו' דברים שאמר עולא בשם ר' אלעזר.

שליא שיצאה מוקצתה
והטרה, **לעולא בשם ר' אלעזר חוששת** לטמא טהרות כבר מהוים הראשון, דס"ל אין מוקצת שליא בלא ולד והולד נימוח בתוכה, וחוששים שמא רוב מיהו היינו יצא באותו מוקצת, וכשיצא הרוב הוי כילוד, (ולתוס' היה ביצא מעיטט אבל זה הראש), דאי יש מוקצת שליא בלא ולד אין חוששים לטמא טהרות, בעלים מיהו תרי חומרין שמוא יצא ולד ושמוא יצא רוב, אבל אינה מוננה שבעוים דנקיבה אלא מהוים השני, שמוא לא יצא רוב הולד אלא ביום השני. וכתבו התוס' ד"ה דקא) שאין להתיי ביום ט"ו מטעם ספק ספיקא. דשמוא נולד בראשון ושמוא הוא זכר, דא"כ נתיי ביום מ"א שמוא נולד בשני ושמוא היא נקיבה, ומהה נפשך נעשה אסור. עוד כתבו התוס' (ד"ה דאין) דאירי הכא לענין לאוסרה לבעלה, אבל לטהרות, ברה"ר טהור אפי' בספק אחד, ובריה"י טמא אפי' בכמה ספיקות.

שליא של בהמה שיצתה מוקצתה לפני שחיטת הבהמה, לעולא בשם ר' אלעזר אסורה כל הגשילה באכילה אפי"ם שאין בה ולד, מפני שהשליא סימן ולד באשה ובבהמה שאין שלה בלא ולד אלא שנימוח, וכשיצא רובו הוי כילוד ואינו נתיי בשחיטת הבהמה. דלא קרינן ביה "כל בהמה תאכלו", וכתבו התוס' (ד"ה שליא) שמה שמבואר בחולין ע"ז: שרבי אלעזר אוסר בשליא אפי' בשאניה קשורה, היינו דווקא בשליא שקודם הולד, שכשאניה קשורה ודאי יש שם ולד אחר, אבל בשליא שלאחר הולד שיש בה ספק ספיקא מותר. או איירי התם בספק ספיקא, ואסר ר"א גזירה מוקצת אטו כולה.

"א. בכור שנטרף
ככור אדם שנהרג בתוך ל' יום, לעולא בשם ר' אלעזר (וכן תני רמי בר תמא) אין פודין אותו אפי"ב די"ל שאם לא היה נהרג היה חי ל' יום, דכתיב "אָרְ פדה תפדה", (אבל במת לא איצטרין קרא, דכתיב "ופודיו נמן חודש תפדה"), רש"י. וכתבו התוס' שמשמע קצת מרש"י, שאם קים לן דכלו חדשיו וחי, חייב לפדותו בנהרג, אבל דעת התוס' דסוגין איירי בנעשה טריפה, אבל בנהרג בכלל גזנא פטור.

בהמה גסה
לעולא בשם ר' אלעזר נקנית במשיכה, כחכמים, וי"א במסירה באפסר ואפי"ם שלא משך מרשות מוסר, וי"א בהגבהה, ובגסה יתן תבילי זמורות תחת גרליה והיא תעלה עליהם.

האם מחשבים בגדים חלקק מהיושרה-
האחים שבאים לחלוק בירושה, לעולא בשם ר' אלעזר שמיים גם את מה שעליהם, אבל לא את מה שעל בניהם ובנותיהם שאין מביאים אותם לבוא לבי"ד, (דווקא בגדי חול שלהם, אבל בגדי שבת שמין. תוד"ה מה בשם הר"ף), ורב פפא אמר שבגדול האחים העוסק בנכסים אין שמים את מה שעליו, מפני שניחא לשאר האחים שיתכסה במלבושים נאים ששלמה כדי שישמענו לו, והיינו בסתמא, אבל אם מחו בו הרשות בידם. וכתבו בגדול.

שומר שמוטר לשומור-
לעולא בשם ר' אלעזר שומר שמוטר לשומור פטור הראשון בכל מה שהיה פטור אה היתה אצלו, ואפי' שומר שכר שמוטר לשומר חנים שהמעיט בשמירה מה שר"ה שומר שכר שומור טוב יתר שהרי הוא חיוב בגניבה ואבידה, מ"מ פטור, שהרי מטר לבן דלעת ולא חשיב פשיעה מה שמוטרה לאחר. אמנם ש"ח שמוטר לש"ש וגונבה או נאבדה, משלם השי"ש לבעלים, דהלכה כרבי יוסי דאמר כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו, (תוד"ה לא), ולר"ב אפי' שומר חנים שמוטר לשומור שכר שהוסיף בשמירה חייב, ואפי' באונסים, דיכול לומר שאין השני נאמן עליו בשבועה, ושומר חנים הרי נשבע שלא פשע. וכתבו התוס' (ד"ה את) שלפי טעם זה היכא שהשני נאמן יותר, פטור, אמנם בהמפקדי יש טעם אחר שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ונמבאר שם שיש מחלוקת בין הטעמים, ולפי טעם זה בכל גזונא חייב.

"ב. האם עבדים משועבדים לחוב כמו קרקע-
מהלוה בעצמו גובים את החוב אפי' מהבגדים ששובש אם יש לו עוד בנד, או שהבגד יקר שאז נותנים לו בגד הראוי לו (ודלא כר"ע דס"ל שכל ישראל ראוים לבגד של מאה מנה), אבל משאיריו לו בגד אחד הראוי לו, שהרי מסדרים לבעל חוב. ור"ת פוסק הלכה שאין מסדרים לבעל חוב. (תוד"ה אפילו). ואם עבד הלוה נעשה אפותיקי להלוואה ומכרו, המלוה גובה אותו מהלוקח וכן מיתומים, (ואפי"ם שביתומים לא שייך הטעם שיש לזה קול, מ"מ כל מקום שגובה מלקוחות משום עעילת דלת גובה גם מיתומים, כדמצינו שמלוה בשטר, או מלוה הכתובה בתורה למ"ד שיהיה כמלוה בשטר, או כשעמד בדין, גובה גם מיתומים. תוד"ה נכו). אבל שור שנעשה אפותיקי ומכרו אין גובים ממנו, כיון שעל עבד יש קול ועל שור לא. ולעולא בשם ר' אלעזר אף מיתמימי גובים מעבדים דעבדא כמקרקעי דמי, וכן הורו דייני נהרדעא רוב חנא בר ביזנא, אבל רב נחמן סובר שאין לגבות מן העבדים, ואין הגובה על פי דידיים צריך להצטרף דהוי טועה בדבר משנה (תוד"ה זילו), וכמו שמצינו שפרוזבול חל על הקרקע דלא מחוסר גוביינא שאיינא ברישותא למלוה כיון שכתב שגבוה כל זמן שירצה, ובקען שהיה למלוה דבר שק"א לכללות, והא דכתיבין על עציץ נקוב, כיון דחשיב בקען אף פלוג רבנן. תוד"ה פרוזבול) ואין פרוזבול חל על העבדים, ומטלטלין נקנים עם הקרקע בקינן אגב ולא עם העבדים ויכול המוכר לחזור בו. וכתבו התוס' (ד"ה אנא) שדווקא לדידים דרבנן סובר רב נחמן דעבדא כמטלטלי, (כגון פרוזבול וקינן אגב, וגביה מיתומים ומלקוחות היא דרבנן דס"ל שעבדא לאו דאורייתא), אבל לענין דאורייתא (אנאה ושבעוה) עבדא כמקרקעי דמי.

קינן אגב

קרקעות ומטלטלין-
אין קונים קרקע אגב מטלטלין, אבל קונים מטלטלין אגב קרקע.

מטלטלין ועבדים-
אין קונים עבדים אגב מטלטלין. ומטלטלין אגב עבדים לעיל נתבאר שלא קונה, והגמ' מביאה שבברייתא אחת מבואר שמטלטלין נקנים אגב עבדים, ובברייתא אחרת מבואר שאינם נקנים אגב עבדים, ורוצה לתלות שנחלקו אי עבדא כמקרקעי או כמטלטלי. והגמ' דוחה שיהי' שלכו"ע עבדא כמקרקעי, ומ"ד דלא קנה ס"ל שצריך קרקע דלא נייעד דומיא דעריים מצורות, שהרי המקור שמטלטלין נקנים אגב קרקע הוא מדכתיב "ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות". (ולפי צד זה המחזיק בקרקע לא קנה עבדים, משום שאין קרקע נקנית באגב. תוד"ה בעינן). או שלכו"ע עבדא כמטלטלי והא דתניא קנה איירי בעודם עליו, שאם הוא אפסות ואינו יכול ללכת דהוי כקרקע קנה, וכתבו התוס' (ד"ה והלכתא) שצריך שיהיה גם ים, כדי שתהיה משתמרת לדעתה, אבל בלאו הכי לא קנה, דכל מקום שאם היה מהלך לא קנה משום דהוי חצר מהלכת שאינה נחשבת חצר, לא קנה אף בעומד או יושב.

בקרקעות ועבדים-
אין קונים קרקעות אגב עבדים. ועבדים אגב קרקע, אף הם עומדים בתוכה קנה, ואף למ"ד עבדא כמטלטלי ובמטלטלין לא בעינן צבורין, הכא דהמטלטלי נייעד בעינן שיהיה בתוכה, והיינו שנייעד ויש להם דעת, אבל בהמות שאין להם דעת נקנים באגב אפי' באינם צבורים. (תוד"ה שאני). ואם אין העבד בתוכה לא קנה, ואף למ"ד עבדא כמקרקעי ובקרקע יכול לקנות י' שדות ב'י מדינות ע"י חזקה באחת, (והיינו כשיש דעת אחרת מקנה, וגם נתן דמי כולם, אבל המחזיק בנכסי הגר לא קנה אלא מקום מוכשו, וכן נהן דמי כולם לא קנה אם יש מיצר מפסיק בין השדות. וטעם קיין אגב א"א לקנות קרקע אגב קרקע, אפי' בקרקע תחתונה ועליונה. תוד"ה למה), מ"מ קרקע דנייעד לא מהני אלא כשהוא בתוכה. ואם בא לקנות את העבדים בקיין חצר, בעינן שתהא משתמרת לדעתה, דאלי"כ אפי' מטלטלין לא קנה. (תוד"ה נכחי). וטעם עבדים אין משתמרים לדעתו אפי' בעומד ביד שדהו. (תוד"ה למה). עוד כתבו התוס' (ד"ה שאני) שאף שחולטית ונמולה המחזיק כאחד לא קנה את השני כיון שהשימוש שלהם שונה, עבד וקרקע נחשבים שמישי אחד, כיון שעבד רואי לעבדת קרקע.

סיכום הסוגיה-
מטלטלין נקנים אגב קרקע, אף אם אין המטלטלין צבורים בתוך הקרקע, (ואם הם בקרקע ובא לקנותם בקינן חצר בעינן חצר המשתמרת לדעתה), אבל עבדים אין נקנים אגב קרקע אלא כשהם בתוכה, כיון דנייעד, ואפשר לקנות כמה קרקעות בכמה מדינות ע"י מנעשה קינן בקרקע אחת, (כשישמוטם שוה לאפוקי חולטית ומצולה, ודווקא כשיש דעת אחרת מקנה ונתן דמי כולם, וברג שאם אין דעת אחרת מקנה קנה רק מקום מוכשו, ואם לא נתן דמי כולם קנה רק כשהם מחוברות ממש, והיכא דקיני זה מועיל בדין חזקה, אבל מדין אגב לא מהני לקנות קרקע אגב קרקע אף בעליונה ותחתונה. תוס'). והקונה עבדים אינו יכול לקנות קרקע בקינן אגב, אבל מטלטלין לכאן זה תלוי אם עבדא כמקרקעי או כמטלטלי, והגמ' אומרת שיה"ל שאף אי עבדא כמקרקעי לא קנה, כיון דנייעד, או דאף אי עבדא כמטלטלי קנה בעודם עליו והוא כפות (וישן. תוס'). ואגב מטלטלין אין קונים אף מטלטלין ולא עבדים ולא קרקע.

ניזיקין ודינים נוספים בקדשים קלים

"ב: מבואר
במתני' שחיוב נזק הוא בנכסים שאין בהם מעילה.

אבל מדיק הקדש פטור, דנפקא להו כולוהו ניזיקין מ"שור רעהו". וכתבו התוס' (ד"ה מאן) שאין לימור שכונות המשנה לאיבי מדיק קרקע, כיון שאין מעילה בקרקעות, דכיון שהקרקע היא נכסי גבוה, אין להיה לחלק בדניה בגלל שאין בה מעילה.

הגמ' מדייקת ממתני' ש"מדיק קדשים קלים חייב, שהיה אין בהם מעילה מחיים (אלא רק באימורים לאחר זריקה), ומבאר רבי יוחנן שהתנא סובר כרבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממונוו וחשיב "שור רעהו". ורבי יוסי הגלילי מיייב בהפסד אצל חבירו בהמת שלמים, והתפקד כפר ונשבע, והודה, שמשלם קנה חומס ואם, אפי"ם שקדש שמים אין שנבעים עליהם.

ורב אבהו (ג"מ), שכונת התנא לנכסים של הדיוט שאין בהם בדין מעילה והיינו שאין בהם קדושה לשמים, דבדבר שיש בו קדושה לשמים שייך מעילה כגון בקדשי קדשים. והגמ' מקשה על דבריו למה לא כתוב במשנה "נכסים דהדיוט".

ביאור דברי רבי יוסי הגלילי-

אף רבי יוסי הגלילי דווקא מחיים שהאחריות עליו זה ממונו, אבל לאחר שחיטה אין זה ממונו, דמשלחן גבוה קא זכו. ולהכי תנן שהמקדש אשה בחלקו, אינה מוקדשת אפי' בקדשים קלים. לרש"י בין כהנים בחוה ושוק ובין הבעלים בשאר הבשר לאחר שחיטה אינו ממונו. אבל לתוס' (ד"ה ומחיים) דווקא חלק כהנים אינם ממונו, אבל חלק בעלים אפי' לאחר שחיטה היו ממוון בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר, (ומה שמצינו בביצה שחלק בעלים בנדרים ונדבות משלחן גבוה לא זכו, היינו לענין שאינם קרובים ביר"ט, משום שעיקר ההקדבה בהם היא בשביל גבוה).

ובמתנות כהונה אף מחיים אינם ממונו, ולכן בכור אין מקדשים בו אשה אלא בזמן הזה דלא חזי להקרבה, או בככור שנולד בחו"ל ואליבא דר"ש שרק אם הביאו לארץ ישראל מקריבים אותו, אבל לתכתילה אין מביאין אותו אלא ירעה עד שיפלו בו סומם, וכיון שאינו עומד להקרבה הוי ממוון כהן, אבל בזמן המקדש בארץ ישראל אין מקדשים בככור. וכתבו התוס' (ד"ה ואם) שיוצא מהסוגיה שבכור בזמן הזה הוא ממוון בעלים, ולפי זה הא דמבואר לקמן נ"ג: (במחלוקת אבי ורבינא) שבכור בזמן הזה לא חשיב "רעהו", היינו לרבנן ולא לריה"ג, ואף לרבנן דווקא מחיים הוי ממוון גבוה אף בבעל סומם, כיון דאסור בניזה ועבודה, ולא לאחר שחיטה אפי' בזמן הבית לא הוי ממוון גבוה, דמותר להאכילו אף לנכרי. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואליבא) ש"לרע דס"ל שבזמן הבית שגם תמימים שבאו לא יקרבו, כ"ש דהוי ממוון בעלים.

מבחגי 'לדעת'

מבחינה שבעינים על דף היומי / משנה ברורה / חפץ חיים / אהבת סוד

גיתן לעוית את המבחינים מיום ו' בבוקר עד יום ג' בשעה 7:00 בבוקר

- בטלפון 0737-289-669**
- במייל 7692282@gmail.com**
- בנדירים פלוס קופת לדעת.**

הגרלות: בכל שבוע על 500 שב במזומן, זיכוי 400 ש ברשת 'יפה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ש ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמציתי'

גיתן להשיג את אלגיות סיכומי תמציתי החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה**
- מייל 7692282@gmail.com**
- בפקס 0799-414144**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: הבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום.

חדש

סיכומים ללומדי מסלול הלימוד החדש העמוד היומי, גיתן להרשם לקבלת הסיכומים

במייל 7692282@gmail.com

בחודש זה לרגל תחילת סדר גזיקין יתקיימו בעזרת ד' הגרלות מיוחדות, פרטים בעמוד האהרון.

יצא לאור ספר תמצית ההלכה (שור ובית יוסף שו"ע ומ"ב) על הלכות החגים, מראש השנה ועד פורים. המחיר 20 ש בלבד.

